

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КРИВОРІЗЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ :
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ, КРИМІНАЛЬНО-
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

Кривий Ріг, 15 листопада 2024 року

Кривий Ріг
Октан-Принт
2024

Рекомендовано до друку рішенням кафедри
кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 29 листопада 2024 р.)

Відповідальні за випуск:

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА — кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ — доктор філософії з галузі
Право, асистент кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

Матеріали видано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність та зміст матеріалів несуть автори робіт.

С 91 Сучасні тенденції реформування суспільних процесів в Україні:
кримінально-правовий, кримінально-процесуальний та соціально-економічний вимір:
матеріали Всеукр. круг. столу (Кривий Ріг, 15 листопада 2024р.) [Електронне
видання]/ відп. за вип. К.В. Шустрова, О.Г. Привиденцев. — Кривий Ріг: Октан-
Принт, 2024. — 152 с.

Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу «Сучасні тенденції
реформування суспільних процесів в Україні: кримінально-правовий, кримінально-
процесуальний та соціально-економічний вимір», який відбувся на базі Криворізького
факультету Національного університету «Одеська юридична академія» 15 листопада 2024
року. Доповіді присвячені особливостям досудового розслідування, правотворчої та
правозастосовної діяльності в умовах воєнного стану, а також міжнародній співпраці
правоохоронних органів у розслідуванні воєнних злочинів, організаційно-правовому
механізму підтримки розвитку підприємництва, медіації тощо.

Збірник розраховано на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів,
студентів закладів вищої освіти, а також правників, які цікавляться проблемами сучасної
юриспруденції, галузевими напрямками розвитку кримінального та кримінального
процесуального права, а також соціально-економічними аспектами розвитку держави.

УДК 316.32:316.422(477)(049.2)

© Криворізький факультет
Національного університету
«Одеська юридична академія», 2024

ЗМІСТ

АРТЮХ Н.Г., ПРИВИДЕНЦЕВ О.Г.

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» У СУЧАСНІЙ СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ..... 9

БЕДЕНОК В.В.

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ.....13

БЕЗВЕРХНЯ А.І., КІЗІЛОВА А.Є.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ18

БОБОШКО О.М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ОРД21

БУЗЕНЮК Р.В.

ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ..... 25

ВОТЧАЛ О.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРПС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 28

ГАРМАТЮК В.В.

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ 33

ГОЦУЛЯ І.О.

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ 36

ГРИЦЕНКО В.В.

ГЕНЕЗИС ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ 39

ДИКА С.М.

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ МАСОВОЇ МІГРЦІЇ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ43

DROVCHAK A.

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH OF BACHELOR'S GRADUATES IN FOREIGN LANGUAGE 45

ЗІМІНА В.М., ПРИВИДЕНЦЕВ О.Г.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО / ОБВИНУВАЧЕНОГО В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПОРЯДКУ IN ABSENTIA.....48

КІЯШКО О.А. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ.....	52
КЛИМЕНКО Д.О. СУД ПРИСЯЖНИХ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ.....	57
КОЗАЧЕНКО В.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ФАМІЛІСТИКИ В УКРАЇНІ.....	61
КОРНІЙЧУК М.М. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	64
КОТКОВСЬКИЙ В.С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	68
КУЦЬ А.О. ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ	71
ЛЕМЕЩУК А.В. ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА	74
МЕЗЕНЦЕВА Н.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	78
НІКУЛІН Д.В. ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	82
ПИСЬМЕННА К.І. ЗАТВЕРДЖЕННЯ СУДОМ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ	85
ПРИВИДЕНЦЕВ О.Г. ДОПИТ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	89
ПРОХОРЦЕВА А.А. ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ВІДКРИТТЯ ТА ВІДМОВИ ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	93

РАКІПОВА І.В.

ПІДТРИМКА І ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ТА ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ..... 97

САПКО М.А.

МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....101

САХНО Д.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ..... 105

СИСОЄВА Д.О.

ЗАДАЧІ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ПІДГОТОВКА ОБ'ЄКТІВ ДЛЯ ЇЇ ПРИЗНАЧЕННЯ 109

СЛОБОДЯН У.С.

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 112

СМИРНОВ М.І.

ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА ТА МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ, ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ 115

SOLOVIOV B.K.

DECENTRALIZATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE DNIPROPETROVSK REGION AS A REFLECTION OF PROGRESSIVE TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY 118

ФАЄНКО В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 120

ХАРЧЕНКО В.О.

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ..... 124

ХРАМЧЕНКОВА М.В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....128

ЧЕРВІНСЬКА О.В.

РАТИФІКАЦІЯ УКРАЇНОЮ СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ: НОВІ ВИКЛИКИ 131

ЧОРНОМАЗ В.Г.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ АБО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ..... **134**

ШЕВЧЕНКО П.О.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ..... **137**

ШЕЛКОВИЙ Д.Ю.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..... **141**

ШУРУПОВА К.В., НІКОЛЕНКО К.В.

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ..... **145**

ШУСТРОВА К.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ..... **148**

ПЕРЕДМОВА

15 листопада 2024 року на базі Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія» був проведений Всеукраїнський круглий стіл на тему «Сучасні тенденції реформування суспільних процесів в Україні: кримінально-правовий, кримінально-процесуальний та соціально-економічний вимір». Цей науковий захід був організований викладачами кафедри кримінально-правових дисциплін та кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін факультету в змішаному форматі (дистанційно-очному) за підтримки адміністрації факультету.

Відкрив засідання Всеукраїнського круглого столу з промовою до учасників в.о. декана Криворізького факультету НУ «ОЮА», голова організаційного комітету, к.ю.н. Віталій Залужний, який зазначив, що взаємодія практикуючих юристів та науковців у межах проведення подібних заходів має особливе значення для розвитку юридичної думки та збагачення знань студентської молоді. В наших силах уже сьогодні створити підґрунтя для вдосконалення національного законодавства за допомогою ідей та пропозицій молодих учених, які з сучасними поглядами на майбутнє пропонують своє бачення реформування правової системи України з метою вдосконалення вже існуючих правових інститутів. У свою чергу, юристи-практики мають змогу поділитися власним досвідом вирішення правових питань у різних сферах юриспруденції: адвокатури, досудового розслідування, судочинства. Тому проведення та організація подібних зустрічей є вкрай ефективною формою взаємодії науки та практики.

Під час виступу завідувач кафедрою кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету НУ «ОЮА», к.ю.н., доцент Ксенія Шустрова зазначила, що проведення подібних заходів у сучасних умовах особливо актуально, тому що подальший розвиток держави залежить від формування правової культури молоді,

яке відбувається не тільки в умовах навчального процесу, а й в безпосередньому перейнятті досвіду юристів-практиків у межах подібних зустрічей.

Особливістю цього річного круглого столу стала участь запрошених гостей: Наталії Літвіненко — судді Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської обл., Андрія Кукуша — старшого слідчого в особливо важливих справах відділу розслідування особливо важливих справ, злочинів,

учинених організованими групами та злочинними організаціями, слідчого управління ГУ НП в Дніпропетровській області, підполковника поліції, та Леоніда Нечаєва — адвоката, кожен з яких має понад 25 років практичного досвіду у сфері права. Запрошені гості-доповідачі розповіли про особливості юридичної діяльності та актуальні питання, що виникають у сфері, у якій вони безпосередньо працюють, таким чином поділившись практичним досвідом з майбутніми юристами, завдяки чому Всеукраїнський круглий стіл набув науково-практичного характеру.

Особливо приємно, що цього року до круглого столу також доєдналися представники інших закладів вищої юридичної освіти, зокрема, м. Одеси, м. Харкова, м. Кропивницького, м. Кривого Рогу. Сподіваємося, що з кожним роком ми будемо розширювати географію учасників заходу і зустрічатимемо гостей з різних куточків України.

Модератором заходу виступив доктор філософії з галузі права, асистент кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького факультету НУ «ОЮА» Олександр Привиденцев, який здійснював загальне керівництво роботою наукового заходу згідно з регламентом. Доповіді студентів були присвячені актуальним питанням кримінального права та процесу, соціально-економічним аспектам юриспруденції: особливостям досудового розслідування, правотворчої та правозастосовної діяльності в умовах воєнного стану, а також міжнародній співпраці правоохоронних органів у розслідуванні воєнних злочинів, організаційно-правовому механізмі підтримки розвитку підприємництва, медіації тощо.

На завершення наукового заходу кожен з учасників був відзначений сертифікатом, який засвідчив їх участь. Щиро дякуємо всім учасникам та гостям за цікаві доповіді, плідну й конструктивну дискусію! Бажаємо творчої наснаги та нових наукових звершень!

АРТЮХ НАДІЯ ГЕОРГІЇВНА

*студентка 3 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» У СУЧАСНІЙ СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Одним з «наріжних каменів» сучасної системи кримінального процесуального права є стандарт доказування «поза розумним сумнівом», який забезпечує високий рівень гарантій справедливого судового розгляду та захисту прав обвинуваченого. Цей стандарт, запозичений з англосаксонської правової системи, має надзвичайне значення для вирішення кримінальних справ у судовій системі України. Проте його застосування викликає чисельні дискусії серед науковців та практиків через неоднозначне тлумачення та складність адаптації до вітчизняних правових реалій.

В. П. Сокалюк дає визначення поняттю «стандарт доказування» як ступені достовірності наданих стороною доказів, за яких суд має визнати тягар доведення знятим чи вичерпаним, а фактичну обставину — доведеною. А стандарту доказування «поза розумним сумнівом» — як найвищому стандарту, який використовується судом при вирішенні питання щодо доведеності вини особи та винесенні судового рішення, а також визначає, що відсутність розумних сумнівів має місце тоді, коли всі альтернативні пояснення наданих доказів надзвичайно мало ймовірні [1, с. 183-184].

Поняття «поза розумним сумнівом» бере свої витоки з англосаксонської правової традиції, яка вважається базовою для багатьох правових систем, зокрема Великобританії, США, Канади та інших країн [2, с. 19]. У Сполучених Штатах Америки цей стандарт є основним критерієм для винесення обвинувального вироку у кримінальних справах. Верховний суд США в справі *In re Winship* 397 US 358 (1970) офіційно визнав, що вимога доведення вини «поза розумним сумнівом» є конституційною нормою, необхідною для захисту прав обвинуваченого [3]. У Великобританії цей стандарт також є основним елементом кримінального права і був предметом широких судових роз'яснень, зокрема у справі *Вулмінгтон проти DPP* (*Woolmington v. DPP* (1935)), де суд встановив, що обвинувачення зобов'язане довести вину «поза розумним сумнівом», тоді як обвинувачений

може просто спростовувати докази [4].

В країнах континентального права, таких як Німеччина, Франція та Італія, підхід до стандарту доказування відрізняється. Хоча поняття «поза розумним сумнівом» не є безпосередньо закріпленим у законодавстві багатьох з цих країн, фактично суди керуються аналогічними критеріями при винесенні обвинувальних вироків. У Німеччині стандарт доказування відповідає концепції «*in dubio pro reo*» (у випадку сумніву - на користь обвинуваченого), що нагадує англосаксонське «поза розумним сумнівом». Ця доктрина є обов'язковою для застосування суддями при винесенні рішень і передбачає, що якщо існує будь-який обґрунтований сумнів у винуватості особи, її слід виправдати. У Франції система доказування базується на принципах вільної оцінки доказів, що надає судді широкі повноваження у визначенні того, чи відповідають зібрані докази критеріям достовірності та достатності для винесення вироку. Хоча немає прямої вимоги про стандарт "поза розумним сумнівом", підходи до оцінки доказів дуже схожі, особливо в контексті змагальності кримінального процесу. Європейський суд з прав людини, у свою чергу, у своїх рішеннях також звертається до принципу «*in dubio pro reo*» як складового права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Європейської конвенції з прав людини [5]. У рішенні у справі Барбера, Мессеґе та Джабардо проти Іспанії (Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain (1988)) ЄСПЛ підкреслив, що вимога розумного сумніву є фундаментальною умовою справедливого судочинства [6].

У контексті української правової системи застосування стандарту доказування «поза розумним сумнівом» базується на засадах – презумпції невинуватості та забезпеченні доведеності вини, гарантованих ст. 62 Конституції України [7] та деталізованих в ст. 17 Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України, яка передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [5]. Разом з тим, ч. 2 ст. 17 покладає тягар доказування вини особи на сторону обвинувачення, а у разі не доведення «винуватість особи поза розумним сумнівом» має бути виправдана [8]. Однак, як відомо, у законодавстві не закріплено визначення, в якому було б розтлумачено, що треба розуміти під «розумним сумнівом». В юридичній літературі, зокрема в науковій праці М. Снігур, визначається «розумний сумнів» як непереборний сумнів, який залишається у слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо винуватості обвинуваченого чи підсудного після

всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи [9, с. 290]. Необхідно додати, що у прокурора на етапі судового розгляду «розумний сумнів» є підставою для реалізації права на відмову від підтримання державного обвинувачення, яке закріплено у ст. 340 КПК України [8]. Проте прокурор зобов'язаний мотивувати відповідне процесуальне рішення у своєму клопотанні та погодити із прокурором вищого рівня. Разом з тим, саме суд, як суб'єкт кінцевої оцінки доказів, має позбутися сумнівів щодо вчинення кримінального правопорушення конкретною особою, що постає перед судом. Практичне застосування стандарту доказування «поза розумним сумнівом» на сьогодні має ряд проблем, які виникають через відсутність чітких інструкцій, недостатню уніфікованість судової практики та вплив суб'єктивних чинників. Наприклад, психологічний аспект може створити певні викривлення у формуванні «розумного сумніву». Судді та присяжні схильні до суб'єктивних впливів, якими можуть бути попередній життєвий досвід, медійний тиск, упередження, які можуть завадити об'єктивному прийняттю рішення. Судді можуть мати схильність довіряти першочерговій інформації, що надає перевагу обвинуваченню, а особливо у разі колегіальних судів при ухваленні рішень можуть виникати групові упередження. Як справедливо зазначає О. Г. Привиденцев: «внутрішнє переконання судді відображає аналіз сукупності доказів та власну оцінку їхньої переконливості (вагомості), яке повинно базуватися на об'єктивних критеріях оцінки доказів... [саме суддя] «як незалежний та об'єктивний арбітр судового процесу, зобов'язаний приймати рішення на підставі власного професійно-життєвого досвіду, знань процесуального і матеріального права та об'єктивного аналізу доказів, які трансформувати у юридичні факти справи» [10, с. 159].

Варто зазначити, що в українській судовій практиці стандарт доказування «поза розумним сумнівом» вже застосовується. Наприклад, в постанові Дергачівського районного суду Харківської області від 14 січня 2019 року у справі №619/132/19 суд зазначив, що усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться виключно на її користь, відповідно до ст. 62 Конституції України, а здійснюючи аналізуючи зібраних доказів, суд підкреслив, що не надано жодних беззаперечних та достатніх доказів, які б свідчили про вчинення особою правопорушення [11]. Отже, на сучасному етапі розвитку правової системи України постає питання про чіткі межі та критерії для визначення «розумного сумніву», що є важливим аспектом для забезпечення справедливого правосуддя та запобігання неточностей під час судового розгляду. Відсутність належної методологічної бази для його

застосування та розбіжності в судовій практиці породжують проблеми щодо єдності судової практики. Аналізуючи міжнародний досвід, можна зробити висновок, що застосування стандарту «поза розумним сумнівом» в Україні зустрічається з низкою проблем, одна з яких полягає в тому, що судова практика в Україні досить різномірна через відсутність закріплення у законодавстві чіткого поняття «розумний сумнів» та недостатню правову регламентацію оцінки доказів, адже єдиним способом оцінки доказів є внутрішнє переконання судді. У цьому контексті важливо досліджувати питання узгодження української судової практики з міжнародними стандартами, що дозволить удосконалити систему доказування та забезпечити більш справедливе правосуддя. На нашу думку, законодавство України потребує розвитку у сфері стандартів доказування, а саме деяких уточнень, насамперед, юридичного закріплення поняття «розумний сумнів», задля зменшення ризиків його різноміслювання і варіативності у рішеннях, що буде особливо актуальним для забезпечення правової єдності та передбачуваності судових рішень. Доречним, на нашу думку, буде розробка методичних рекомендацій для суддів щодо оцінки доказів у справах з обмеженою кількістю прямих доказів, із запозиченням міжнародного досвіду в якій реалізація стандарту доказування «поза розумним сумнівом» має тривалішу правову традицію та належну юридичну апробацію у контексті судової практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сокалюк В. П. Існуючі стандарти доказування та внутрішнє переконання судді при ухваленні рішень по справі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №1. С. 182-189;
2. Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 20 с.;
3. Case of In re Winship (no. 778): Judgment Supreme Court of United States from March 31, 1970. ULR: <https://www.courtlistener.com/opinion/108111/in-re-winship/>;
4. Case of Woolmington v. DPP (UKHL 1): Judgment House of Lords from May 23, 1935. ULR: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b3e60d03e5f6b82ba39>;
5. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text ;
6. Case of Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain (Application no. 10590/83):

Judgment European Court of Human Rights from December 6, 1988. ULR: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:\[%22kdate%20Descending%22\],%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22sort%22:[%22kdate%20Descending%22],%22itemid%22:[%22001-57429%22]});

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.;

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;

9. Снігур М. Стандарт доведення «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: аналіз національного та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип.83 С. 287-291. ULR: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/46-2.pdf>;

10. Привиденцев О. Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі : дис...доктора філос. Одеса, 2024. 268 с.

11. Постанова Дергачівського районного суду Харківської області від 14.01.2019 у справі №619/132/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79177711>.

БЕДЕНОК ВАЛЕРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

студентка 2 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»,

Науковий керівник:

ПАВЛІЧЕНКО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Еволюція ролі прокуратури в умовах військових конфліктів є актуальною темою на сьогоднішній день. Війна створює нові реалії і впливає на всі сфери суспільного життя. Не оминули ці зміни і сферу роботи прокуратури. Головною її метою в умовах воєнного стану є забезпечення розслідування злочинів та притягнення винних до відповідальності. Розглянемо два основних аспекти ролі прокуратури в умовах воєнного стану.

У контексті військових конфліктів прокуратура зіштовхується з новими та складними викликами, які потребують термінових змін у її діяльності. У 2022 році, після вторгнення росії в Україну, в зв'язку з масованими обстрілами кількість кримінальних правопорушень зросла до великих цифр, які саме пов'язані з війною. В наслідок цього прокуратура отримала розширені повноваження для розслідування та фіксації військових злочинів. Це підтверджує промова Генерального прокурора України Андрія Костіна на пресконференції: «З 24 лютого 2022 року зареєстровано понад 68 000 воєнних злочинів. Задokumentовано 952 факти застосування заборонених засобів ведення війни. Серед них — касетні боеприпаси, міни, хімічні та запалювальні боеприпаси. Всі ці злочини призвели до загибелі 9 655 осіб, в тому числі 461 дитини. Поранення отримали 12 829 осіб, з яких 926 - діти.» [1], і ця статистика зростає щодня. Виходячи з цього, можна сказати, що захист прав цивільних осіб став критично важливим пріоритетом для прокуратури. Багато людей стали жертвами насильства, порушення прав та втрати майна. Прокуратура активно збирає докази, свідчення, проводить експертизи та веде реєстрацію фактів, які дозволяють створити правову основу для майбутніх розслідувань. Ретельно працює над забезпеченням прав та інтересів потерпілих від агресії російської федерації.

Крім того, уряд та прокуратура України займаються адаптацією національного законодавства до нових реалій воєнного стану. Це внесення змін до кримінального кодексу, запровадження нових норм, які регулюють порядок розслідування військових злочинів, зокрема, зміни в процедурах досудового розслідування для пришвидшення розгляду справ, пов'язаних з війною та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання військових злочинів. Важливим напрямком діяльності прокуратури в умовах воєнного стану є досудове розслідування випадків стосовно жорсткого поводження з військовополоненими та цивільними особами, примусового переселення осіб, розграбування національних цінностей тощо. Під час таких розслідувань виникають труднощі, зокрема через відсутність доказів з окупованих територій та неможливості опитувати свідків. У п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачено істотне розширення повноважень прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення низки питань, а саме про: тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 163, 164 КПК України); строки досудового розслідування (ст.ст. 219, 249 КПК України); проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК України); проведення слідчих (розшукових) дій, які пов'язані з обмеженням конституційних прав учасників

кримінального провадження (проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК України), дозвіл на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи (ст.ст. 233–235 КПК України); відібрання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України); надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст.ст. 246–248 і 250 КПК України) [2].

Згідно з п.1 ч.1 ст. 615 Кримінально процесуального кодексу України (далі-КПК), якщо немає технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань України (далі-ЄРДР) прокурор або слідчий повинен ухвалити рішення про розпочате досудового розслідування, про що складається постанова, яка повинна містити всі відомості зазначені в ст.214 КПК України. Це прописано в інформаційному листі Верховного суду від 03.03.2022 №1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [3].

У 2022 році було двічі внесено зміни до розділу IX-1 Кримінально процесуального кодексу України [4]. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до кримінально процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» від 15 березня 2022 року № 2125-IX [5], КПК був доповнений ст. 616, яка впорядковує скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу або зміна запобіжного заходу з інших підстав [4].

Другим аспектом ролі прокуратури в умовах воєнного стану є міжнародне співробітництво. У сучасному контексті глобалізації правозахисних ініціатив прокуратура повинна активно взаємодіяти з міжнародними установами, які займаються розслідуванням військових злочинів. Вона налагодила взаємодію міжнародними організаціями, а саме з Європейським Союзом (далі-ЄС), Організацією Об'єднаних Націй (далі-ООН), Міжнародним кримінальним судом (далі-МКС), Міжнародною Асоціацією Прокурорів тощо. Прокуратура, використовуючи методики, які рекомендували міжнародні організації для підвищення ефективності розслідувань, налагодила комунікації з МКС, що дозволяє узгоджувати дії розслідування. Також до складних розслідувань справ були залучені міжнародні експерти, що вимагали специфічних навичок та знань у галузі воєнного права. Це були люди з досвідом у розслідуванні воєнних злочинів,

які допомагали в аналізі доказів, оцінці ситуації в цілому на місці події та розробці різних правових стратегій.

У Наказі генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва» від 12.09.2023 №258 закріплені основні напрями міжнародного співробітництва прокуратури України [6]. Такі як: 1) виконання прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами, які регулюють питання міжнародного співробітництва під час проведення кримінального провадження, зокрема щодо надання міжнародної правової допомоги; 2) співробітництво з МКС під час судового розгляду справи; 3) підтримка, налагодження та розширення контактів із відповідними установами іноземних держав та міжнародними організаціями; 4) прийняття участі в підготовці міжнародних договорів України у сфері міжнародно- правового співробітництва під час кримінального провадження так актів законодавства з цих питань.

На прикладі співпраці прокуратури з МКС у воєнний час можна виділити їх головні аспекти роботи. Це є активна робота прокуратури щодо збирання доказів воєнних злочинів, свідчення осіб, аналіз місць подій, матеріали розслідувань та передача їх до МКС з метою притягнення винних до відповідальності та забезпечення об'єктивного аналізу ситуації, що стались під час конфлікту та з метою показати зусилля України в документуванні злочинів, залучаючи міжнародну увагу та підтримку.

Загальні питання організації роботи прокуратури у міжнародній співпраці під час кримінального провадження покладень на такі підрозділи міжнародно-правового співробітництва як Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур, де такі підрозділи відсутні.

Методична допомога з питань розслідування кримінальних правопорушень, спільні заходи з прокуратурами інших країн ,а також підтримка у розшуку так екстрадиції осіб (це видача осіб державі, компетентним органом, якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності) є важливим в рамках міжнародного співробітництва прокуратури України.

В підсумку можна сказати, що прокуратура ,як інститут правосуддя України, зазнала значних змін в умовах військових конфліктів. Основними такими викликами прокуратури є адаптація до нових реалій, включаючи збільшення обсягу воєнних злочинів, міжнародне співробітництво та забезпечення прав людини і громадянина. Відповіддю на ці виклики стали нові методи розслідування злочинів, покращення механізмів міжнародної співпраці та впровадження різних сучасних технологій для збору доказів,

тобто це використання комп'ютерних програм, аналіз супутникових зображень для підтвердження фактів, які пов'язані із військовими злочинами, використання безпілотних літальних апаратів для збору відео та фотоматеріалів з місця подій, застосування методів ідентифікації, таких як аналіз відбитків пальців, ДНК або розпізнавання тощо. Прокуратура України швидко адаптується до розширених змін в своїй діяльності і миттєво реагує на виклики, які виникають в державі в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пресконференція Андрія Костіна про роботу прокуратури за рік повномасштабної агресії РФ. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/preskonferenciya-andriya-kostina-pro-roboti-prokuraturi-za-rik-povnomasstabnoyi-agresiyi-rf>
2. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. Юридична газета online. *Всеукраїнське професійне юридичне видання*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadžhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html>
3. Інформаційний лист Верховного суду від 03.03.2022 №1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.03.2012р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15.03.2022 р. № 2125-IX. *Голос України*. 22.03.2022.
6. Накази Генерального прокурора з основних напрямів прокурорської діяльності: : наказ від 12.09.2023: станом на 22 серп. 2024 р. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/nakazi-generalnogo-prokurora-z-osnovnih-napryamiv-prokurorskoyi-diyalnosti>

**БЕЗВЕРХНЯ АЛІНА ІВАНІВНА,
КІЗІЛОВА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА**

*студентки 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

БОБОШКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В
УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

26 квітня 1986 року в Україні сталася одна з найстрашніших катастроф в історії ядерної енергетики — аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Ця трагедія забрала життя тисяч людей і призвела до катастрофічного забруднення навколишнього середовища. Вона суттєво вплинула на екологічне право в Україні, підштовхнувши до створення та вдосконалення законодавства, яке спрямоване на захист довкілля і забезпечення екологічної безпеки.

Відповідно до ст. 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [1].

Також було прийнято низку законів до прикладу, було прийнято Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». Згідно з п. 1 ст. 14 цього закону, у зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення забезпечується суворий природоохоронний режим, охорона територій, природних, історичних та етнокультурних пам'яток відповідно до чинного законодавства [2].

Ця аварія також стала наслідком адаптації Українського законодавства до європейських стандартів і розвиток міжнародного співробітництва в цій сфері. На даний час Україна є учасницею багатьох міжнародних конвенцій та угод. До прикладу вона підписала конвенцію про ядерну безпеку у 1994 році, а ратифікувала у 1997 році. Ця конвенція встановлює основні принципи безпеки для ядерних установок. Також вона підписала Об'єднану конвенцію про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами у 1997 році, що регулює безпечне

поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами.

Україна є учасницею Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. Україна приєдналася до цієї конвенції у 1996 році, що встановлює відповідальність за ядерну шкоду та механізми компенсації. Вона також імплементує європейські стандарти радіаційної безпеки, що є частиною процесу євроінтеграції. Наприклад, у 2023 році було прийнято закон, який запроваджує європейські стандарти захисту від іонізуючого випромінювання. Ці міжнародні угоди та стандарти допомагають забезпечити високий рівень радіаційної безпеки в Україні, сприяючи захисту населення та навколишнього середовища.

Попри адаптацію до міжнародних стандартів та активне міжнародне співробітництво у сфері ядерної безпеки, Україна все ще стикається з низкою проблем і перешкод. Основними з них є питання фінансування та технічного забезпечення, що значно впливають на ефективність і надійність заходів ядерної безпеки. Основна проблема фінансування полягає в тому, що програми мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи протягом багатьох років створюють значне навантаження на державний бюджет України [3, с. 239], що робить забезпечення ядерної безпеки ще складнішим. Через, що країна значною мірою залежить від міжнародної допомоги та підтримки, оскільки власних ресурсів для належного забезпечення ядерної безпеки недостатньо.

Багато ядерних об'єктів, включаючи атомні електростанції, були побудовані ще за радянських часів і потребують модернізації. Це підвищує ризик аварій та витоків радіоактивних матеріалів. Фінансування заходів з радіаційної безпеки часто є недостатнім, що ускладнює проведення необхідних ремонтів та модернізацій. В Україні існують труднощі з безпечним зберіганням та утилізацією радіоактивних відходів. Наприклад, об'єкт "Укриття" на Чорнобильській АЕС потребує постійного моніторингу та додаткових заходів для запобігання витокам. Брак кваліфікованих спеціалістів у сфері ядерної та радіаційної безпеки також є значною проблемою. Це ускладнює ефективне управління та контроль за ядерними об'єктами.

Військові дії на території України створюють додаткові ризики для ядерних об'єктів, зокрема через можливі пошкодження інфраструктури та порушення систем безпеки. За відсутності традиційної господарської діяльності у зоні відчуження і зоні обов'язкового (безумовного) відселення Чорнобильської АЕС за роки після аварії відбувалося інтенсивне

накопичення рослинного горючого матеріалу у лісах та луках, що підвищує ризик пожеж [4, с. 54].

Отже, розвиток законодавства та практики у сфері радіаційної безпеки є важливим елементом забезпечення екологічної безпеки та захисту населення. Необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, таких як рекомендації Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ), є пріоритетною умовою для досягнення високого рівня безпеки та відповідності світовим практикам.

Для зменшення ризиків аварій та інцидентів надзвичайно важливо посилити контроль за діяльністю підприємств, що використовують радіоактивні матеріали, через регулярні перевірки та моніторинг. Водночас підвищення кваліфікації фахівців у сфері радіаційної безпеки, яке здійснюється через спеціалізовані навчальні програми та тренінги, є основою ефективного управління ризиками.

Підвищення рівня безпеки здійснюється шляхом виконання заходів, передбачених Комплексною (зведеною) програмою підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій (КзППрБ), затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.2011 № 1270 [5].

Крім того, впровадження сучасних технологій для моніторингу радіаційного фону та виявлення радіоактивних матеріалів дозволяє оперативно реагувати на потенційні загрози. Залучення громадськості до процесу прийняття рішень, а також інформування населення про радіаційні ризики сприятимуть підвищенню рівня обізнаності та готовності до дій у разі надзвичайних ситуацій, що додатково зміцнює систему радіаційної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>;
2. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27.02.1991 № 791а-ХІІ : станом на 1 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791a-12#Text> ;
3. Степаненко О. Дотримання Екологічних Прав. Харків : Права Людини, 2006. 266 с.;
4. Гудков І., Кашпаров В., Паренюк О. Радіоекологічний Моніторинг : навч. посіб. Київ, 2018. 194 с. URL: https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/52/048/52048850.pdf.;

5. Про затвердження Комплексної (зведеної) програми підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій: Постанова Каб. Міністрів України від 07.12.2011 № 1270 : станом на 17 трав. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1270-2011-п#Text>

БОБОШКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ОРД

Зміст методології оперативно-розшукової діяльності сьогодні є однією з нагальних і актуальних питань юридичної науки. Складність проблеми полягає в тому, що вона тривалий час не вирішувалася бо, законодавчо вона оформилася порівняно нещодавно. На проблемах методології оперативно-розшукової діяльності тривалий час зосереджували свою увагу велика кількість дослідників. Перші роботи з цієї тематики датуються ще 60-ми рр. ХХ ст. Викладання ОРД було започатковане в 1958 році на базі кафедри спеціальних дисциплін Київського філіалу Вищої школи МВС. У працях відомих науковців, таких як К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, В.П. Бахін, В.І. Васеленчук, М.С. Вертузаєв, А.В. Возний, О.А. Гапон, В.М. Гринчак, О.М. Джужа, Є.А. Дидоренко, О.І. Козаченко, О.М. Моїсєєв, Д.Й. Никифорчук та багато ін., розглядалися проблеми об'єктів, предметів теорії, принципи оперативно-розшукової діяльності, її методи. Найбільш предметно це зроблено, вважаємо, в праці Д. Гребельського «Теоретичні основи і організаційно-правові проблеми оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ», де фактично вперше оперативно-розшукова діяльність розглядалася в єдності трьох її складових (організаційне забезпечення, пізнавальна та діяльнісна складові), з яких він і виводить її предмет та закономірності. Ці дослідження на рубежі третього тисячоліття знайшли подальший розвиток у фундаментальних працях Е. Дідоренка, В. Бараненка, В. Сідака, Н. Сидоренка, А. Шумилова, І. Козаченка, М. Курочки, С. Сливки, а також у численних підручниках з основ ОРД (К. Горяїнов, В. Овчинський, А. Бандурка та ін.). На наш погляд, найбільш важливим у зазначених дослідженнях є те, що їх автори зробили вагомий внесок у розроблення теоретичних засад правових основ ОРД, методологічних аспектів теорії та

практики оперативно-розшукової діяльності. Водночас, ми вважаємо, що головні проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності, її об'єкта, предмета, основних закономірностей і, відповідно, сутності, змісту, принципів, її важливої об'єктової спрямованості на безпеку держави, запобігання загрозам, потребують подальшого вивчення. Насамперед це об'єктивні закономірності, що зумовлюють необхідність застосування уповноваженими особами оперативних підрозділів сил, засобів, методів з метою захисту особи, суспільства і держави від злочинних посягань.

У масштабі всієї правоохоронної діяльності відносини оперативно-розшукової практики та кримінальної активності становлять для теорії ОРД головний інтерес, а також, її сутність та зміст. Під сутністю розуміється все те, що властиве даному явищу, відрізняє його від інших, є в ньому постійним, незмінним, повторюваним, тобто закономірним. Зрозуміло, що сутність у предмета або явища лише одна. Якщо змінюється сутність, змінюється і предмет, він стає іншим. Дослідження закономірностей, які належать до предмета ОРД ґрунтуються на теорії пізнання (соціальної та правової суті і призначення ОРД в сучасному суспільстві); теорії відбиття слідів злочинів. Саме тому через пошук і фіксацію оперативної інформації відбувається вплив на протиправну поведінку окремих осіб або груп, що вчиняють протиправні злочинні діяння [3, с. 9].

Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" зміцнює законність в діяльності правоохоронних органів, конкретизує завдання які стоять перед оперативними підрозділами ОВС. В статті 1 Закону, виключається проведення оперативних заходів щодо інших протиправних діянь, ніж тих, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. Посилюються вимоги щодо підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, що вимагає від правоохоронних органів детального обґрунтування необхідності проведення цих заходів. Згідно з частиною першою статті 6 Закону, підставою є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів. Також обмежується втручання інших осіб у діяльність оперативних підрозділів і підкреслюється обмежений характер оперативних заходів.; конкретизуються випадки застосування технічних засобів одержання інформації, процедура судового і прокурорського контролю (нагляду) за законністю цих дій, а також використання здобутої інформації у кримінальному судочинстві. Зокрема, передбачається, що застосування цих заходів проводиться виключно з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування

кримінальної справи, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. А рішення про надання або відмову в наданні дозволу на вжиття оперативних заходів і засобів приймає суд за поданням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, про що повідомляється прокуророві протягом доби. При цьому, за результатами здійснення зазначених оперативно-розшукових заходів складається протокол з відповідними додатками, який підлягає використанню як джерело доказів у кримінальному судочинстві. Статті 9 Закону надає суттєві гарантії забезпечення прав людини під час оперативно-розшукової діяльності без заведення оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів, крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті, забороняється. Головною ж особливістю такої діяльності є негласність здійснення системи спеціальних заходів. Такий конспіративний підхід до досягнення цілей ОРД склався історично, на основі значного досвіду протидії злочинності, що об'єктивно свідчить, що ефективно боротися з цим соціальним явищем лише одними голосними правовими заходами неможливо. Сучасний стан злочинності, її характеристики і тенденції не лише підтверджують актуальність цієї форми діяльності на сьогодні, але і вимагають її подальшого вдосконалення [1, с. 128].

Норми Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» виступають спеціальними засобами і методами які використовують в своїй діяльності оперативні підрозділи в цілях досягнення головної мети в оперативно-розшуковій діяльності. Отже, з'ясовуючи сутність ОРД не можна зводити її до випадкових, тимчасових, мінливих форм чи характеристик, вбачати її то в інформаційній, то в негласній діяльності. У категорії ОРД слід виокремити те постійне, стійке, необхідне, повторюване, що має характер загального, а не одиничного [2, с.366].

Таким загальним є оперативно-правовий характер ОРД, отже, на наш погляд, сутністю ОРД є здобування фактичних даних за допомогою спеціальних сил і засобів, які іншими засобами здобути неможливо, зокрема, за кримінальними провадженнями і загалом забезпечення безпечного існування особи, суспільства та держави. На думку Балинської О.М. та Яценко В.А., не зовсім правильним вважається розділення в методології двох складових ОРД — теорії та практики. Насправді це єдина методологія, яка є регулятивним чинником і теоретичного пізнання, і практичної діяльності. Без сумніву, методологія і за походженням і за своєю суттю є теоретичним чинником, водночас за змістом і функціональним покликанням вона є суто практичною регулятивною сферою. Особливість цієї методології

ще й в тому, що її зміст визначається не лише закономірностями розвитку ОРД взагалі, а й кожним конкретним окремим об'єктом цієї діяльності, що потребує у кожному випадку пошуку адекватного методу, прийому вивчення об'єкта та способу його реалізації [2, с.367]. Зважаючи на це, можна так визначити поняття оперативно-розшукової діяльності: це різновид правоохоронної діяльності держави, що полягає в оперативному захисті людини, суспільства та держави від злочинних посягань. Посилаючись на ст. 1 Закону слід вважати, що в пошуку методів, способів і прийомів, з метою отримання інформації та вивченні об'єктів, змістом ОРД яке полягає в пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [3]. У цьому понятті наголошено на найбільш суттєвій рисі ОРД — оперативність і водночас показана її родова належність до правоохоронної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долгий О. Оперативно-розшукова діяльність як професійна практика забезпечення національної безпеки: філософський аспект. Право України. 2004. № 1. С.124-128.
2. Балинська О. М., Ященко В. А. Методологія сучасного правознавства: посібник / за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 372 с.
3. Про оперативно—розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. №2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

БУЗЕНЮК РОМАН ВІТАЛІЙОВИЧ

*студент 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

КОЗАЧЕНКО ВІТАЛІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

ЕКСТРАДИЦІЯ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Протягом всього часу існування і розбудови української державності Україна співпрацювала з міжнародною спільнотою. Процеси реформування різних галузей міжнародного права мають значний вплив на українське законодавство, в тому числі і реформування у кримінально-процесуальній галузі. Ратифікація Верховною Радою України Римського статуту вже значною мірою вплинуло на реформування кримінального закону України. На тлі розквіту міжнародної злочинності та збройної агресії проти України поняття «екстрадиція» відіграє важливу роль не тільки у реформуванні кримінально-процесуального виміру а і має позитивний ефект у справедливому переслідуванні і покаранні осіб які вчиняють злочини проти нашої країни.

Серед вчених і практиків постійно відбуваються дебати щодо поняття «екстрадиція» та до якої системи (кримінальної, кримінально-процесуальної чи міжнародного кримінального права) відносити це поняття. На нашу думку, екстрадиція є одним із основних елементів саме міжнародного кримінального права. Але, екстрадиція не може існувати без двоєдності з усіма державами-учасниками міжнародних взаємовідносин. Тому і існування такого інституту як екстрадиція в кримінальному та кримінально-процесуальному просторі України безсумнівно необхідне.

Екстрадиція (видача особи) - складне юридичне поняття яке має включати низку ознак, за відсутності яких сенс цього поняття втрачається. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1]. Видача особи має завжди існувати на договірній основі. Цей процес, зазвичай, може відбуватися тільки на основі двосторонніх договорів між державами. Договірне право посідає особливе

місце на міжнародній арені. Адже саме в договорах визначаються умови за яких можлива видача, перелік злочинів, за які можлива екстрадиція, і процедури передачі. Екстрадиція також не можлива без принципу подвійної кримінальності. Це важлива умова, за відсутності якої процес передачі особи унеможлиблюється. Злочин, за який запитується екстрадиція, повинен бути кримінальним правопорушенням як у державі, що запитує екстрадицію, так і в державі, яка її здійснює. Важливим для існування поняття та процесу екстрадиції є наявність принципу невидачі за політичні злочини. У міжнародній практиці прослідковується тенденція не видачі осіб за злочини, що мають політичний характер. Також, існування та процесуальні дії пов'язані з екстрадицією мають відбуватись тільки на дотриманні принципу не порушення прав людини. У міжнародній практиці існують принцип відмови в екстрадиції, якщо наявний реальний ризик, що видана особа зіткнеться з порушенням її прав, наприклад, катуванням або несправедливим судовим процесом [2].

Екстрадиція має певні процесуальні гарантії, закріплені як міжнародними договорами та угодами так і внутрішнім (національним) кримінальним законом. Видача особи за законодавством України не може існувати без гарантованих процесуальних дій, таких як затримання особи, яка вчинила злочини за межами України (ст. 582 КПК); тимчасовий арешт (ст. 583 КПК); екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК); екстрадиційна перевірка (ст. 587 КПК)[3, с. 5-11].

Інститут видачі особи є важливою частиною боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні, дозволяючи державам співпрацювати у сфері кримінального переслідування та уникати того, щоб злочинці знаходили притулок у інших країнах. Екстрадиція як інститут міжнародної співпраці є складним правовим процесом, який відображає необхідність міжнародного взаєморозуміння та співпраці між державами для боротьби зі злочинністю. Цей процес врегульований міжнародними договорами та внутрішнім законодавством окремих країн. Для глибшого розуміння екстрадиції варто розглянути її ключові ознаки. По-перше, екстрадиція здійснюється на підставі існування міжнародних багатосторонніх (наприклад, Європейська конвенція про екстрадицію 1957 року) та двосторонніх договорів. По-друге, видача особи як міжнародний інститут кримінального права не може існувати без принципу взаємності. Навіть якщо за певних умов між державами немає угоди, процес передачі можливий, за умови взаємної обіцянки подібних дій у майбутньому.

Процедура екстрадиції має конкретну і формалізовану структуру. Її елементами є: подання запиту державою, яка бажає судити або покарати особу; оцінка доказів; судовий розгляд; політичне рішення (у деяких країнах останнє слово в процесі екстрадиції належить політичному керівництву або виконавчим органам, наприклад, міністру юстиції або президента).

Інститут екстрадиції, також, не може існувати без існувати без обмежень. Основним обмеженням при видачі особи є, закріплений у більшості країн світової спільноти, принципу загрози смертної кари або катувань. Екстрадиція часто не відбувається, якщо є ймовірність, що екстрадована особа зіткнеться зі смертною карою або буде піддана катуванням. Це важливий аспект захисту прав людини [4].

Екстрадиція також часто координується через міжнародні організації, такі як Інтерпол (в Україні функції Інтерполу виконує поліція) та Європейський Союз, що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією про злочинців та сприяти їхньому затриманню. Важливою процесуальною дією, яка має своє відображення у боротьбі зі злочинними посяганнями проти України, є Європейський ордер на арешт (EAW) — ордер на арешт, який діє на території держав-членів Європейського союзу. Після видачі усі держави-члени ЄС зобов'язані розшукувати на своїх території об'єкта розшуку, а після знаходження — затримати і видати з метою кримінального чи судового переслідування. Ордер може бути виданий для проведення кримінального переслідування, судового переслідування та відбуття покарання у вигляді позбавлення волі. Видача може бути застосована тільки щодо злочинців, які підозрюються, обвинувачуються чи визнані винними у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на термін не менше 1 року. У випадку, якщо вирок вже винесений, видачі підлягають злочинці, стосовно яких призначене покарання на термін понад 4 місяців [5, с. 213-216]), який значно спрощує процедуру екстрадиції між країнами-членами.

Таким чином, екстрадиція є ключовим механізмом міжнародної правової співпраці, що дозволяє ефективніше боротися зі злочинністю на глобальному рівні. Вона сприяє встановленню правосуддя навіть у тих випадках, коли злочинці намагаються уникнути відповідальності, переховуючись за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n4212>

2. Конвенція про екстрадицію: Про приєднання України до Конвенції із заявою і застереженнями. Закон України № 2674-IX від 18.10.2022, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-33#Text
3. Волощук О. Т., Колесник В. Ю. Поняття та юридична сутність екстрадиції в міжнародному праві. *Право та державне управління*. 2019. №4. С. 5-11.
4. Хабло О.Ю., Конюшенко Я. Ю., Чурікова І.В. Кримінальний процес: навч. посіб. Дніпро: Академія внутрішніх справ, 2016. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection16_3.html
5. Траскевич М. І., Турченко О. Г. Європейський ордер на арешт. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. №5. С.213-216. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/48.pdf>

ВОТЧАЛ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ

студент 1 курсу магістратури

Факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ЗАВТУР ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

доцент кафедри кримінального права Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРПС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Альтернативні способи вирішення спорів тривалий час використовуються в багатьох країнах. В Україні закріплення цих методів у законодавстві стало продовженням європейського руху. Це дозволить удосконалити законодавство та захистити права осіб у позасудовому порядку, використовуючи медіацію, участь суддів і третейських судів. З розвитком суспільних відносин зростає кількість юридичних спорів, які здебільшого вирішуються в суді. Однак розгляд справи не гарантує позитивного результату або виконання рішення, що підвищує значення позасудових способів вирішення конфліктів. Юристи і фахівці почали впроваджувати менш формальні процедури, відомі як альтернативне вирішення спорів (ADR).

ADR охоплює різні процедури вирішення спорів без звернення до суду. У європейських країнах також використовують терміни «ефективне розв'язання спорів» (EDR) і «дружнє розв'язання спорів» (ADR). Ці процеси зазвичай здійснюються недержавними органами або приватними особами і ґрунтуються на принципах добровільності, нейтральності, конфіденційності та рівноправності. ADR є популярною альтернативою судовому розгляду, оскільки дозволяє швидше і дешевше вирішити спір, зберігаючи конфіденційність.

Альтернативні способи вирішення спорів (ABC) пропонують різноманітні інструменти для сторін, зокрема вибір процедури, яка відповідає їхнім інтересам. У більшості країн паралельно розвиваються дві моделі ABC: зовнішня, що функціонує незалежно від судів, та присудова, яка працює при судах.

Альтернативне вирішення спорів (ABC) в англо-саксонській правовій системі поділяється на основні та комбіновані способи. Основні способи включають переговори, посередництво та арбітраж, які є альтернативою судовому розгляду.

Переговори — це найпростіший спосіб, де сторони намагаються самотійно врегулювати спір без залучення третіх осіб. Інші методи передбачають участь незалежної третьої сторони з різними функціями.

Комбіновані (гібридні) способи, такі як мед-арб, міні-суд та приватний суд, виникають шляхом поєднання основних методів.

У європейській літературі ABC також поділяються на традиційні та гібридні способи.

Переговори дозволяють сторонам без формалізованих процедур досягти домовленостей, але їх рішення не підлягають примусовому виконанню. Медіація передбачає участь медіатора, який допомагає сторонам комунікувати та досягати угод, але не ухвалює рішення. Це універсальний спосіб, що сприяє побудові майбутніх відносин з обоюсторонньою вигодою.

Поняття медіації визначено в законодавстві України. Закон України «Про медіацію», прийнятий у 2021 році, закріпив правові основи медіації, її принципи, статус медіатора та вимоги до його підготовки. Медіація — це позасудова, добровільна, конфіденційна процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються врегулювати конфлікт шляхом переговорів [2].

Значну роль альтернативних способів вирішення спорів (ABC) у міжнародних комерційних спорах підвищила систематизація законодавства через прийняття Типового закону ЮНСІТРАЛ (2018) та Сінгапурської

конвенції про міжнародні мирові угоди (2020), ратифікованої Україною. Сінгапурська конвенція спирається на Нью-Йоркську конвенцію про арбітраж 1958 року.

У європейських країнах медіація також широко використовується, як це передбачено Директивою Європейського Парламенту 2008/52/ЄС. Медіація забезпечує економічно ефективне та швидке позасудове вирішення спорів, допомагаючи зберегти дружні стосунки між сторонами. Для сприяння медіації необхідно впровадити рамкове законодавство, яке охоплює ключові аспекти цивільного процесу.

Практика показує ефективність медіації. Генеральна Асамблея ООН рекомендує державам застосовувати Типовий закон про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру і уніфікувати законодавство щодо врегулювання суперечок. У резолюціях ООН від 22 червня 2011 року та 13 вересня 2012 року підкреслюється важливість медіації як альтернативи судовому розгляду.

Міжнародний комерційний арбітраж має особливості: приватний характер, можливість вибору суддів сторонами та відсутність прив'язки до національного законодавства.

Колаборативні процедури передбачають переговори між сторонами з обов'язковою участю їхніх адвокатів, які мають спеціальну підготовку. У цій процедурі адвокати представляють своїх клієнтів, проте не можуть далі виступати в суді, окрім затвердження досягнутої угоди.

Партисипативні процедури включають переговори з адвокатами без залучення третьої сторони, з можливим подальшим судовим затвердженням угоди. Вони складаються з двох етапів: переговорів і судового розгляду, якщо угода не досягнута. Якщо сторони не врегулюють спір, радник надає консультативний висновок, після чого можуть відбутися повторні переговори або подання пропозицій щодо врегулювання.

Якщо сторони відхиляють рекомендації радника, процедура судового мінірозгляду припиняється, і вони можуть звернутися до іншого альтернативного способу вирішення спорів або до суду.

Спрощений суд присяжних — альтернативний спосіб вирішення спорів, який передбачає проведення модельного судового розгляду з присяжними, чий вердикт є консультативним. Це допомагає оцінити шанси сторін та стимулює їх до ефективніших переговорів.

Незалежна оцінка фактів — спосіб, де кваліфікований спеціаліст надає об'єктивний висновок щодо фактичних обставин справи. Цей висновок не є обов'язковим, але може допомогти у врегулюванні спору.

Попередня нейтральна оцінка — рання оцінка фактичних обставин справи незалежним спеціалістом, що включає правову оцінку та стратегію для сторін. Хоча висновок не є обов'язковим, він слугує основою для подальших переговорів [3].

Рекомендаційний арбітраж — залучення незалежного арбітра для оцінки доводів сторін. Його висновок не підлягає примусовому виконанню.

Маятниковий арбітраж — спосіб, за якого сторони надають арбітру свої варіанти вирішення спору, а арбітр обирає найбільш прийнятний варіант.

Омбудсмен — незалежна особа, що отримує та конфіденційно розглядає скарги на порушення прав, вживає заходів для врегулювання конфліктів і надає рекомендації. На відміну від медіатора, омбудсмен має більше правових важелів для вирішення конфлікту.

Мед-арб (mediation-arbitration) — комбінований спосіб вирішення спорів, що поєднує медіацію та арбітраж. У першому етапі третя нейтральна особа допомагає сторонам досягти угоди, а якщо це не вдається, розглядає справу і ухвалює рішення. Цей метод максимізує шанси на врегулювання, оскільки забезпечує остаточне вирішення спору.

Приватний суд — гібридний спосіб альтернативного вирішення цивільних справ, де сторони можуть передати розгляд справи приватному судді (зазвичай у відставці). Суддя оцінює докази та ухвалює обов'язкове рішення.

Інститут «приватного правосуддя» вперше з'явився в Цивільному процесуальному кодексі Каліфорнії. Він відрізняється від традиційного судового розгляду прискореною процедурою, адаптованою до потреб сторін. Приватний суддя обирається сторонами за досвідом і професіоналізмом, а його рішення прирівнюються до рішень державного суду і можуть бути оскаржені.

Окремо варто зазначити про онлайн-врегулювання спорів (ODR), яке стає дедалі популярнішим завдяки розвитку інформаційних технологій. ODR використовує конференцв'язок для онлайн-медіації та онлайн-арбітражу, а також спеціальні платформи для ведення переговорів.

Рада Європи підтримує ініціативи держав-членів щодо запровадження альтернативних способів вирішення спорів, таких як примирення, медіація та відновне правосуддя, для досягнення балансу інтересів сторін.

В Україні ст. 124 Конституції передбачає можливість застосування альтернативних методів, а закон може встановлювати обов'язковий досудовий порядок. Найпопулярнішим альтернативним способом є медіація, що включає посередництво для поліпшення комунікації між сторонами та знаходження взаємоприйняттого рішення.

Чинне законодавство України також закріплює можливість позасудового вирішення спорів через:

- укладення мирової угоди (ЦПК, ГПК, КАСУ);
- медіацію (Закон «Про медіацію») [4];
- процедуру врегулювання за участю судді (ЦПК, ГПК, КАСУ);
- арбітраж відповідно до Законів «Про міжнародний комерційний арбітраж» та «Про третейські суди»;
- медіацію як форму відновного правосуддя в кримінальному законодавстві;
- процедуру колективних трудових спорів (Закон «Про порядок вирішення трудових та колективних спорів»).

Процедура «Врегулювання спору за участю судді» була запроваджена змінами до ЦПК, ГПК, КАСУ, що дозволяє скоротити час розгляду справи та зменшити витрати сторін. Рішення, досягнуте в рамках цієї процедури, виконується добровільно, що має підвищити довіру до судових органів та зміцнити авторитет правосуддя [5].

Таким чином, актуальність альтернативних способів вирішення спорів може знизити навантаження на судову систему, впроваджуючи європейські стандарти і сприяючи культурі мирного врегулювання, що наблизить суспільство до європейської спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роль медіації, її розвиток в Україні сьогодні й точки перетину із судочинством: у Верховному Суді провели круглий стіл. Судово-юридична газета. 20.11.2023. URL:<http://surl.li/jvvofj>

2. Новікова М.М., Сімонцева Л.О. ABC-засоби в системі кримінально-процесуальних засобів розв'язання кримінально-правового конфлікту: проблеми методології. Юридичний бюлетень. 2020. Вип. 17. С. 326-331.

3. Оганісян Ц. Система підготовки медіаторів в Україні: сучасний стан та перспектив. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 417.

4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

5. Прущак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис.... докт. філос.: 81. Одеса, 2020. 192 с.

ГАРМАТЮК ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЇВНА

*студентка 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

КОЗАЧЕНКО ВІТАЛІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

СУТНІСТЬ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Кожна людина незалежно від статі, національності, віку, політичних чи релігійних переконань. Таке право не може бути відібране, відчужене. Обов'язковим елементом суспільних відносин є предмет. Безпредметних суспільних відносин не існує. Предмет — це те, з приводу чого виникають суспільні відносини, те, з приводу чого взаємодіють учасники суспільних відносин. Предмет може уособлюватись як матеріальними, так і нематеріальними утвореннями [1, с.23].

Предмет суспільних відносин, вважається головною функцією інтеграції інтересів учасників та їх потреб. Ця функція властива матеріальним та нематеріальним предметам суспільних відносин. За приклад предмета суспільних відносин можна взяти корисні копалини, з одного боку вони інтегрують інтереси держави та суспільства щодо охорони природнього середовища та потреби у видобуванні копалин. А з іншого боку, це майнові або прибуткові інтереси учасників, які безпосередньо залучені до видобування корисних копалин.

Інтеграція потреб та інтересів у рамках суспільних відносин спонукає учасників до певних дій або їх утримання від них, що веде до встановлення соціальних зв'язків.

Тільки не потрібно предмет суспільних відносин ототожнювати з предметом злочину, але деяких моментах ці поняття збігаються або взагалі навіть є ідентичними.

Ключовим є те, що предметом суспільних відносин, які охороняються кримінальним правом у контексті честі та гідності особи, право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, а не сама честь та гідність як такі.

Без сумнівів, честь та гідність, які Конституція України визначає як найвищі соціальні цінності, є основою права фізичної особи на повагу до її честі та гідності. Однак предметом досліджуваних суспільних відносин є безпосередньо суб'єктивне право фізичної особи на повагу до її честі та гідності, оскільки такі суспільні відносини виникають не з приводу честі та гідності особи як таких, а виключно з приводу права особи на повагу до її честі та гідності [1, с.24-25].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до Кримінального Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [3].

Так, як і учасники суспільних відносин, суб'єкти можуть самостійно піддаватися сторонньому впливу, але все одно, так чи інакше, посягання вони завжди спрямовані на цілісність суспільних відносин.

Якщо розкрити сутність предмета кримінально-правового регулювання, то можна виділити дві наступні сфери людського буття, в яких активно функціонують норми кримінального права: сфера правомірної поведінки громадян при заподіянні шкоди за наявності обставин, які виключають злочинність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, що вчинила злочин та ін.); злочинна поведінка [4].

Сфера суспільних відносин визначається, виходячи з їх предмету, а не з тих прав і свобод, які покликані забезпечити можливість (чи зобов'язують або забороняють) суб'єктів впливати (володіти, користуватися, розпоряджатися, утримуватися, від певних дій тощо) на такий предмет у межах і формі правовідносин. Тож, напевно чи суспільні відносини у сфері прав і свобод — доцільна дефініція родового об'єкта злочину [6, с.74].

Можемо сказати, що суспільні відносини в кримінальному просторі мають особливу сутність і характеризуються тими специфічними рисами, що відрізняють їх від звичайних соціальних взаємодій.

У кримінальному просторі часто виникають конфлікти через суперечність інтересів між учасниками незаконної діяльності, що може проявлятися у боротьбі за ресурси, владу, контроль над певною територією.

Відносини, що виникають у кримінальному просторі часто спрямовані на шкоду суспільству, навіть, можемо сказати завжди, або його окремим членам. Ці дії можуть включати в себе обман, шантаж, корупцію, вимагання та інші протиправні дії.

Учасники кримінальних відносин зазвичай не визначають легітимність державних і правових інституцій, таких як поліція, суди та намагаються уникати взаємодії з ними. Часто вони створюють власні механізми вирішення конфліктів і “судові” системи всередині спільноти.

Ключовим елементом кримінально- правових відносин, та у тому числі прикордонної безпеки, є об’єкт, який визначає напрямок їх розвитку та характеризується низкою характерних ознак, а саме це:

охорона безперешкодного функціонування конституційних, цивільних, адміністративних та інших правовідносин; визначення меж правомірної поведінки, запобігаючи їх порушенню «кримінально-правовою аномалією», про яку йшла мова вище. Зазначені ознаки характеризують об’єкт регулятивних кримінальних правовідносин [2, с.185].

Злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини. Саме тому йому притаманні всі ті об’єктивні і суб’єктивні особливості, що характеризують поведінку людини: фізичні властивості — той чи інший рух або його відсутність, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших закономірностей навколишнього світу; психологічні властивості — прояв свідомості і волі, певна мотивація поведінки, її цілеспрямованість [5, с.72].

На відміну від інших вчинків особи, злочин, за своєю соціальною природою, є посяганням на ті суспільні відносини, які відображають найважливіші інтереси суспільства і тому вони підлягають охороні законом про кримінальну відповідальність.

Злочин завжди суперечить основним потребам та інтересам суспільного розвитку. А оскільки саме об’єктивні закономірності розвитку суспільства, його потреби та інтереси виступають критерієм, мірилом цінності чи антицінності людської поведінки, її відповідності чи невідповідності цим потребам та інтересам, то злочин завжди є антисоціальною поведінкою [5, с.72]. При цьому, оскільки інтереси і потреби суспільства постійно розвиваються, відповідно змінюється на певному етапі суспільного розвитку й оцінка поведінки людини як антисоціальної, злочинної [5, с.72].

Отже, суспільні відносини в кримінальному просторі є основою на яку орієнтовані норми кримінального права, оскільки вони гарантують нам не тільки індивідуальну, а й колективну безпеку, справедливість та гідність у нашому суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортник В. А. Предмет суспільних відносин, які є об'єктом злочинів проти честі та гідності особи. Наукові праці МАУП. 2016, вип. 51(4), С. 23–34;
2. Ганьба О.Б. Окремі особливості кримінально-правових відносин у сфері прикордонної безпеки України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021 Випуск 66. С.183-188;
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 25.10.2024р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131;
4. Поняття та предмет кримінального права. URL: https://frk.in.ua/images/decanat/indyvid/2023/Kryminalne_3k-fmb_2023.pdf ;
5. Сташиса В. В. Тація В. Я. Кримінальне право України. Харків: «Право», 2010. 455 с.;
6. Фоменко М.В. Щодо питання про визначення родового об'єкта злочинів, передбачених розділом V особливої частини КК України. Вісник кримінологічної асоціації України. 2019.№2 (21) С. 68-78.

ГОЦУЛЯ ІЛЛЯ ОЛЕГОВИЧ

*студент 1 курсу Факультету економіки та управління бізнесом
Криворізького національного університету*

Науковий керівник:

ШУРУПОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

*доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти
Криворізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сучасні тенденції реформування суспільних процесів йдуть по шляху Польщі та країн Балтії. Цей процес особливо активно почав рухатись після Євромайдану. Якщо в період до нього, розвиток країни відбувався більш стагнаційно та з рідкими поліпшеннями, то після почалась активна реформація.

Так, після оголошення незалежності ще у 1991-му році, були відмінені найбільш радикальні покарання (смертна казнь, примусова праця), відбувалась декриміналізація економічної діяльності (приватна власність, право на ведення бізнесу, торгівля, тощо). [5].

Надалі соціально-правовий аспект реформування в Україні розвивався дуже повільно, поправки були точковими, були навіть спроби зосередити владу в одних руках. Так, 16-го січня 2014-го був прийнятий пакет законів який отримав назву «Закони про диктатуру» [4]. Цей пакет законів сильно посилив закони про контроль над ЗМІ, мітингами, громадськими організаціями тощо. Такий пакет проіснував до 28-го січня та остаточно був відмінений у цьому ж році, після того, як Віктор Янукович перестав бути Президентом України. Тому законодавство почало розвиватися по сценарію післярадянської Польщі та Балтії (в напрямку повторення законодавства країн Західної Європи).

Кримінально-процесуальне законодавство також розвивалось дуже повільно. Перший український Кримінальний процесуальний кодекс був прийнятий в 2012-му році на зміну діючому тоді Кримінально-процесуальному кодексу України від 1960-го року, який був запропонований радником Президента України Андрієм Портновим. Він був достатньо м'яким та демократичним, але в 2014-му він отримав реформацію. З пакетом 16-го січня він [4] став суттєво жорсткішим. А вже 12-го серпня 2014-го згідно закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» був доданий новий розділ, що давав прокурору повноваження суддей, в умовах військового стану, надзвичайного стану та АТО і додана можливість вести досудове провадження проти особи, яка ховається від органів влади. У 2018-му ж були прийняті «поправки Лозового», які потрапили під критику та були поступово відмінені. Після же початку війни Росії проти України, кримінально-процесуальний кодекс діє у режимі військового стану[6].

Значним кроком в удосконаленні кримінально-правової сфери стала ратифікація Римського статуту. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки до нього» від 21 серпня 2024 року № 3909-IX, внесений Президентом України Володимиром Зеленським. Цей Закон набирає чинності одночасно з набранням чинності Законом України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у

зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього. Ратифікувавши Римський статут наша держава стає його повноправною учасницею з усіма правами і обов'язками та стає частиною міжнародного права і міжнародного правосуддя. Римським статутом визначається юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, а також процедури їх розслідування та здійснення міжнародного правосуддя. Після набрання чинності для України Римським статутом Міжнародного кримінального суду та поправок до нього Україна стане 125-ю державою-членом Міжнародного кримінального суду та набуде повноправного членства в Міжнародному кримінальному суді і братиме участь у роботі Асамблеї держав — учасниць Римського статуту, зможе подавати кандидатури для обрання суддів та прокурорів Міжнародного кримінального суду

Що стосується, соціально-економічних тенденцій, вони в Україні також йшли завжди з переміним успіхом. Ріст цього показника почався лише в 2000-му році, коли промислове виробництво вперше почало стабільно зростати. Також в 2001-му буде прийнятий новий закон про землю який закріпив право власності на землю та дав поштовх до розвитку сільського господарства [1]. Це зупинило економічну кризу і запустило повільний ріст, який зміг почати дефляцію купівельної спроможності [7]. Такий повільний ріст, зберігався до кризи 2008-го року, а після якої знов почався повільний ріст. Цей ріст зберігався до Євромайдану та АТО на Сході, коли знову розгорілась економічна криза. Перші роки президенства Петра Порошенка пройшли в боротьбі за економіку. Надалі йде стійкий ріст до 2022-го року. Після початку війни економіка значно послабла. МВФ в 2024-му ж визнала Україну самою бідною країною Європи[3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. History. *Твоя електронна бібліотека*. URL: <https://uahistory.co/book/ukrzno/169.html>;
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text> ;
3. Україна стала найбіднішою країною Європи за рівнем життя - MIGnews.ua. *Новини України і Світу*.

URL: <https://mignews.ua/uk/news/economics/ukraina-stala-samoj-bednoj-stranoj-evropy-po-urovnyu-zhizni.html> ;

4. Учасники проектів Вікіпедія. Диктаторські закони 16 січня — Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Диктаторські_закони_16_січня

5. Учасники проектів Вікімедія. Конституція України — Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_України ;

6. Учасники проектів Вікімедія. Кримінальний процесуальний кодекс України — Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кримінальний_процесуальний_кодекс_України ;

7. Учасники проектів Вікімедія. Купівельна спроможність — Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Купівельна_спроможність .

ГРИЦЕНКО ВАЛЕРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

студентка 2 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

асистент кафедри кримінально-правових дисциплін

Національного університету «Одеська юридична академія»,

доктор філософії (PhD) з права

ГЕНЕЗИС ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Згідно із п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» однією із функцій прокуратури є «представництво інтересів громадянина або держави в суді», яка полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом [1]. Аналізуючи дослідження науковців, можемо сказати, що представницька функція належала прокуратурі з моменту її створення, що дає змогу нам зрозуміти саму сутність прокуратури — представництво інтересів. На жаль, Україна є досить «молодою» державою в контексті відновлення своєї незалежності в 1991 році, адже протягом багатьох століть перебувала у складі великої кількості держав та імперій, що призводило до її територіальної роздробленості, занепаду та національного гноблення нашого населення. Але, попри всі намагання стерти історію нашої

держави, її коріння продовжують жити в культурній спадщині, звичаях та традиціях, прокладаючи шлях до нашого майбутнього.

Для дослідження історичного розвитку представницької функції прокуратури необхідно поринути у XVI – XVII ст., коли Україна перебувала у складі Речі Посполитої. Зазначену функцію на цей період виконував інстигатор (лат. *instigator* – підбурювач, спонукач), повноваження якого схожі на повноваження сучасного прокурора. До головних обов'язків інстигаторів входило спостереження за правосуддям і притягнення до суду порушників громадського порядку [2, с.234]. Варто виокремити королівських інстигаторів, які брали участь у кримінальних справах, де об'єктом замаху була держава. До певної міри сфера кримінальних повноважень інстигатора поєднувалася з його функцією представника державної казни та інтересів короля [3, с. 53-54].

У період XVIII – початок XX ст. українські землі перебували у складі двох імперій: Російської та Австро – Угорської. В Російській імперії за часів правління Петра I та Катерини II представницька функція прокуратури не була впроваджена. Але у 60-х роках XIX ст. Олександр II, який запровадив низку реформ, удосконалив органи прокуратури та їх представницьку діяльність. Саме після вказаних судових реформ запроваджується інститут представництва інтересів громадян та держави в суді у деяких категоріях справ, які було визначено в Статуті цивільного судочинства 1864 року та в Збірнику судових уставів [4, с. 31].

В Австро – Угорській імперії у XVIII – XIX ст. зробимо акцент на утворенні фінансових прокуратур, серед яких виокремимо саме Галицьку фінансову прокуратуру. До повноважень зазначеної прокуратури, зокрема, належало представництво інтересів держави при вирішенні правових спорів.

Щодо часів відродження української державності (1918-1921рр.), а саме за часів Української Народної Республіки, Гетьманської держави, Директорії та Західної Української Народної республіки, не було виокремлено функції представництва інтересів громадянина або держави в суді. Але ми, в жодному разі, не можемо сказати, що цей період не відіграв ніякої ролі для нашої країни в майбутньому та її незалежності.

Наступним і досить тривалим періодом в розвитку прокуратури є перебування України у складі СРСР (1921-1991рр.). Можемо зазначити, що в українській прокуратурі за часів СРСР розвиток представницької функції був призупинений, а основними повноваженнями тогочасної прокуратури були переслідування правопорушників та загальний нагляд. З 1964р. під час кодифікації цивільного процесуального законодавства, до функцій

прокурора в цивільному процесі додалися деякі нові, що встановлювали його взаємодію з судовим процесом: нагляд за законністю виконання судових рішень, давати висновки щодо будь-якої стадії судового процесу тощо. Але функція представництва все ж була відсутня. Інститут представництва громадян та держави в суді у ній фактично не функціонував, а це призвело до того, що в часи Радянського Союзу інститут прокурорського представництва зазнав найбільшої руйнації, оскільки тоталітарний режим в усьому Союзі і, зокрема, в Українській РСР, не давав змоги проявити себе у правозахисній діяльності [4, с. 32-33].

Останнім і найважливішим періодом розвитку як представницької функції прокуратури так і самої прокуратури України є період незалежної України (1991р.-сьогодення). Адже після відокремлення нашої держави від СРСР та визнання її незалежної, звичайно, постало питання про правотворчу та нормативно-правову діяльність. Україна намагалася відійти від радянського минулого та прагнула до європейських стандартів, що відбувається і сьогодні.

Отже, у 1991 році був прийнятий Закон України «Про прокуратуру», яким відповідно до ст. 5 основними функціями прокуратури визначалися: 1) нагляд за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами; 2) нагляд за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу із злочинністю та іншими правопорушеннями і розслідують діяння, що містять ознаки злочину; 3) розслідування діянь, що містять ознаки злочину; 4) підтримання державного обвинувачення, участь у розгляді в судах кримінальних, цивільних справ та справ про адміністративні правопорушення і господарських спорів у арбітражних судах; 5) нагляд за виконанням законів у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, при виконанні покарань та застосуванні інших заходів примусового характеру, які призначаються судом; 6) нагляд за додержанням законів у Збройних Силах і органах Служби національної безпеки України [5]. Можна констатувати, що функція представництва інтересів громадянина або держави в суді була відсутня згідно з редакцією цього закону від 05.11.1991.

Важливим етапом для представницької функції прокуратури та для всієї країни загалом було прийняття Конституції України 28 червня 1996р., в якій вперше на законодавчому рівні у п. 2 ст. 121 було закріплено функцію представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом [6].

Наступним важливим кроком для прокуратури України було прийняття Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014р., який набув чинності з 25 квітня 2015 року та є основним нормативно-правовим актом, який регулює діяльність системи прокуратури в Україні і дотепер. Разом з тим, у п. 2 ч. 1 ст. 2 вищезазначеного закону чітко зазначена представницька функція прокуратури України. Останнім сучасним етапом в розвитку представницької функції прокуратури було внесення змін до Конституції України згідно з Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року. А саме, виключення розділу «Прокуратура» з Конституції України та закріплення у п. 3 ст. 131-1 функцій прокуратури України [7].

Отже, підсумувавши вищевказане дослідження генезису представницької функції прокуратури, можемо дійти висновку, що до незалежності України функція представництва досить повільно та не систематично розвивалася. На сьогодні можна стверджувати, що зазначена функція зазнала досить стрімкого розвитку і остаточно закріпилася в законодавчій базі України, що регламентує діяльність системи прокуратури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. № 2-3. Ст.12;
2. Статути Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 560 с.;
3. Савуляк Р.В. Виникнення та розвиток посади інстигатора (прокурора) на території правобережної України за часів Речі Посполитої. Вісник Львівського університету, 2008. № 46. С. 52-58;
4. Наулік Н. Основні аспекти становлення та розвитку діяльності прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді. Вісник Національної академії прокуратури України, 2013. № 5(33). С. 30-34;
5. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991р. № 1789-XII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1991. № 53. Ст.793;
6. Конституція України: від 28.06.1996р. 254к/96-ВР: станом на 28.06.1996. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996. № 30. Ст. 141;
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 року № № 1401-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 28. ст.532.

ДИКА СОФІЯ МИКОЛАЇВНА

*студентка 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

Науковий керівник:

ПАВЛІЧЕНКО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент*

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ МАСОВОЇ МІГРЦІЇ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ

Через військові дії, які відбуваються на території України, багато людей опиняються у складних ситуаціях, де їх права та безпека порушуються. Наприклад, люди, які виїжджають за кордон, можуть стати жертвами торгівлі людьми через свою уразливість. Також ті, хто залишаються на тимчасово окупованих територіях, можуть опинитися у небезпеці. Проблема торгівлі людьми існувала задовго до конфлікту, але в умовах масової міграції вона стає ще більш актуальною. Для боротьби з цією проблемою важлива співпраця між різними державними органами та міжнародними організаціями. Прокуратура відіграє важливу роль у цих зусиллях, співпрацюючи з іншими органами, щоб запобігти і припинити торгівлю людьми.

Інформація про серйозну проблему торгівлі людьми в Україні до початку війни та її загострення після вторгнення Росії базується на даних МОМ та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. За оцінками МОМ, у 2021 році понад 1 000 українців стали жертвами торгівлі людьми, причому головними формами експлуатації були трудова та сексуальна. З початку війни у 2022 році ризик торгівлі людьми суттєво зріс, особливо серед жінок і дітей, які виїжджали за кордон або переміщувалися всередині країни [1,с.1-2].

28 березня 2024 року в Одесі відбувся круглий стіл з питань протидії торгівлі людьми, який модерував Ігор Домушєя, директор Одеської обласної прокуратури. Захід зібрав представників правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій [2].

Головною метою зустрічі було зміцнення співпраці між усіма, хто цікавився захистом людей, які стали жертвами або свідками торгівлі людьми. Вони обговорювали, як краще втілювати програми боротьби з торгівлею

людьми, які були схвалені урядом України. Також вони говорили про те, як підвищити свідомість населення, щоб захистити людей і свідків від будь-яких форм насильства.

30 липня світ відзначає день протидії торгівлі людьми проголошений Генеральною Асамблеєю ООН у 2013 році щоб привернути увагу до тяжкого становища мільйонів жертв і людей, які знаходяться в групі ризику, і залучити як найширше коло осіб і організацій до боротьби з цими злочинами та допомоги жертвам [3].

Яка на мою думку роль прокуратури у протидії торгівлі людьми в умовах масової міграції через військові дії?

Я вважаю що роль головна. Зараз я наведу декілька фактів. По-перше, прокуратура співпрацює з іншими правоохоронними органами, такими як прикордонна служба, поліція, СБУ, для виявлення та ліквідації торгівлі людьми. Прокуратура здійснює тісну співпрацю з Прикордонною службою з питань торгівлі людьми в умовах масового міграційного потоку внаслідок бойових дій, а також обмінюються інформацією щодо запобігання торгівлі людьми. По-друге, переслідування та розслідування кримінальних злочинів, а саме вони виявляють та притягують до відповідальності злочинців, або злочинні угруповання які користуються уразливістю громадян у воєнний час. По-третє, міжнародна співпраця, оскільки торгівля людьми є проблемою не тільки України, а і міжнародною проблемою в цілому, прокуратура України щоб захистити своїх громадян співпрацює з міжнародними правоохоронними органами такими як Інтерпол, Європол, для обміну інформації у боротьбі з цією проблемою.

Отже мій висновок полягає в тому що роль прокуратури у протидії торгівлі людьми в умовах масової міграції через військові дії є вирішальною. Вона забезпечує співпрацю між іншими державними органами для ефективної боротьби з торгівлею людьми, виявляючи та притягуючи до відповідальності злочинців, що користуються вразливим становищем Українців під час воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Торгівля людьми: дані представництва МОМ в Україні (січень-вересень 2023). URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2023-11/trafficking_in_persons_january-sept_2023_ukr-1.pdf

2. Одеська обласна прокуратура. У прокуратурі відбувся круглий стіл з питань протидії торгівлі людьми. Офіційний вебсайт Одеської обласної прокуратури.

URL:https://od.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=356806.

3. Всесвітній день протидії торгівлі людьми

URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-30-lypnia-vsesvitnii-den-protydii-torhivli-liudmy>.

DROBCHAK ALLA

*Senior lecturer of socio – political and economic disciplines
of the Kryvyi Rih Faculty of the National University «Odesa Law Academy»*

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH OF BACHELOR'S GRADUATES IN FOREIGN LANGUAGE

The article examines the concept of "research competence" and approaches to its formation in students of higher education while studying the course "Business foreign language (English)". The concept of competence is interpreted as an integral characteristic of a person, its property, which characterizes a person's desire and ability to realize his knowledge, skills, experience, personal qualities for successful activity in a certain field. It is noted that research competence requires the development of a number of components, such as theoretical, diagnostic, design, operational, interpretive and communicative. Aspects that contribute to the development of research competence of higher education students in practical classes are outlined: creation of a favorable environment for conducting research, use of active learning methods, and individualization of tasks. It is noted that the key to the successful formation of research competence is the observance of such pedagogical conditions as personal-oriented communication, the use of various active forms and methods of learning, stimulation of the functioning of the student scientific society, pedagogical diagnostics and correction of the level of formation of research competence. The types of work aimed at the development of research competence are identified, which help students of higher education not only improve language skills, but also develop critical thinking and analytical abilities; it is emphasized the need to focus on the principles of a systematic approach in the construction of the educational process, which will contribute to the formation and development of research competence, the improvement of the quality of education and the preparation of students of higher education to solve real professional tasks. Recommendations for the effective development of educational research

competence during the study of the course "Business foreign language (English)" are presented.

Research projects require a clear definition of the general research problem, its main goal, specific tasks and methods of solving them. In a simplified form, an acceptable algorithm can look as follows.

Identify the general research problem, understand the motivation for overcoming it.

Study the most extensive information on the completion of predecessors on this problem.

Formulate the purpose of the research as clearly as possible, as well as the list of possible problems that will need to be solved in order to achieve it.

Formulate a working hypothesis regarding the methods and means of achieving the goal.

Conduct research, find — at first a hypothetical — solution to the problem.

Analyze and critically evaluate the received decision, if necessary, modify the working hypothesis regarding the ways and means of achieving the research goal.

To find out the real possibilities of implementing the obtained result in practice.

The presentation of his well-verified and substantiated result will be appropriate at the meeting of the student scientific society. The general methodical approach to teaching the academic discipline is defined as communicative-cognitive and professionally oriented, according to which the graduate student is at the center of the educational process - the subject of study and the future scientist.

The methodology of teaching a foreign language for scientific research combines the provisions of the communicative methodology aimed at the formation of foreign language communicative competence, in which communication in an academic environment is both the ultimate goal of language learning and a means of achieving it. Work in practical classes is aimed at acquiring knowledge, developing and improving the skills and abilities of foreign language scientific oral and written communication. The subject of practical classes corresponds to the tasks of linguistic and practical training of students of higher education at the third (educational and scientific) level of higher education for the degree of Doctor of Philosophy in foreign language scientific communication and is considered in detail in the curriculum of the discipline.

The search for effective ways of learning, the development of cognitive interests, and the education of every schoolchild in a conscious attitude to

mastering knowledge of the English language remain very relevant. The effectiveness of foreign language learning primarily depends on the clear and flexible organization of the learning process in the lesson, on the teacher's ability to take into account the actual learning of the material by each student and his individual characteristics.

The methodology of a modern foreign language lesson is closely related to interactive methods. Therefore, a foreign language teacher must be creative and artistic, because the quality of human language as a means of communication is determined by two characteristics: speed of speech reaction and breadth of perspective. That is why interactive methods based on an artistic, creative approach to learning a foreign language are currently the most desirable. The teacher should put the main emphasis on the tasks that develop the creative beginning of the individual, increase the motivation to learn the language and improve the language as the main mechanism of communication.

LIST OF USED SOURCES

1. The role of smart technologies in maintaining student motivation during distance learning / I. Novak, I. Butsyk, Y. Hetman, I. Norenko, D. Derevianko // Revista Eduweb. 2024. Vol. 18. № 2. Pp. 63-76. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.02.4>;

2. The Role of Online Media in Shaping Public Opinion about the Prospects for Peace and Military Conflict / Oleg Marukhovskiy, Olga Marukhovska-Kartunova, Svitlana Kolybabiuk, Liudmyla Pavlova, Olena Karchevska // Pakistan Journal of Criminology. 2024. № 16(2). Pp. 431-446. - DOI <https://doi.org/10.62271/pjc.16.1.431.446> ;

3. Cultural management: analysis of strategies, policies, and practices in Ukraine and the EU countries / O. Marukhovska-Kartunova, O. Rabenchuk, L. Ladonko, H. Bzunko, N. Petrunia-Pyliavska // Multidisciplinary Science Journal. - 2024. Vol. 6. DOI: <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0226> ;

4. The Effectiveness of the Project Method in Teaching Humanitarian Disciplines / O. Stepanenko, T. Valentieva, I. Parfanovich, I. Svoboda, O. Marukhovska-Kartunova // Revista EDaPECI. (Revista Evista Edapeci-Educacao a Distancia e Practicas Educativas Comunicacionais e Interculturais). 2024. Vol. 24. № 1. Pp. 1254-1262. DOI: <https://doi.org/10.11591/edulearn.v18i4.21396> ;

5. The Influence of Social Networks on the Formation of Modern Culture and its Relationship with Philosophy / O. Borysenko, O. Marukhovska-Kartunova, V. Volkova, A. Baran, U. Maraieva // Futurity Philosophy. 2024. № 3(3). Pp. 80-94. DOI: <https://doi.org/10.57125/FP.2024.09.30.05> .

ЗІМІНА ВАЛЕРІЯ МИХАЙЛІВНА

*студентка 4 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО / ОБВИНУВАЧЕНОГО В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПОРЯДКУ IN ABSENTIA

Триваючий збройний конфлікт між Україною та російською федерацією супроводжується численними військовими злочинами, які скоюють військові країни агресора. Зазначені обставини ставлять перед національною правовою системою нові виклики з притягнення до кримінальної відповідальності військових злочинців, адже система правосуддя стикається з певними об'єктивними труднощами, які пов'язані з перебуванням підозрюваних/обвинувачених осіб за межами України (в т.ч. на території країни агресора) або на тимчасово окупованій території України.

В національному законодавстві не існує прямого визначення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia), а лише зазначається, що ця процедура здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних/обвинувачених згідно із загальними правилами досудового розслідування з урахуванням положень глави 24-1 КПК України. При цьому, слід зауважити певні особливості такого кримінального провадження: 1) коло кримінальних правопорушень, до яких може бути застосоване спеціальне досудове розслідування (in absentia), є вичерпним, зокрема, до них віднесено кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, основ національної безпеки України та громадської безпеки; 2) ключовим завданням такого спеціального кримінального провадження є забезпечення притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні кримінальних правопорушень у випадках ухилення їх від слідства та/або суду або військовополонених, які вже були обміняні; 3) спеціальне досудове розслідування (in absentia) можливе лише на підставі ухвали слідчого судді (клопотання сторони обвинувачення розглядається слідчим суддею

протягом 10 днів), що є проявом судового контролю за дотриманням прав людини; 4) тягар доведення факту, що особа переховується від слідства чи оголошена в міжнародний розшук покладається на сторону обвинувачення [1].

Чільне місце серед прав підозрюваного/обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, закріплених в ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (далі — Європейська конвенція), яку Україна ратифікувала у липні 1997 року, посідає право бути негайно проінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини підозри/обвинувачення, яке було висунуте проти нього. В свою чергу розгляд кримінального провадження за відсутності підозрюваного/обвинуваченого (*in absentia*) не суперечить положенням Європейської конвенції, однак нею вимагається від держав-учасниць додержання процесуальних гарантій закріплених у ст. 6, а саме право на справедливий суд [2].

Отже, можна констатувати, що спеціальне кримінальне провадження в порядку *in absentia*, яке передбачено в національному кримінальному процесуальному законодавстві, не порушує прав, що гарантовані людині в рамках міжнародних зобов'язань, яких повинна дотримуватися Україна після ратифікації Європейської конвенції.

Слід відмітити, що серед загальних засад кримінального провадження особлива увага приділяється кримінальному провадженню за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*), як спеціальному виду кримінального провадження. Законодавець визначив, що незважаючи на відсутність підозрюваного/обвинуваченого під час такого екстраординарного судового засідання, сам зміст та форма кримінального провадження не повинні суперечити закріпленим у ч. 1 ст. 7 КПК України загальним засадам кримінального провадження, а й додатково поклав на сторону обвинувачення обов'язок використати всі можливі засоби для забезпечення дотримання прав підозрюваного/обвинуваченого [1].

Як зазначалося вище, Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) у своїх численних рішеннях, зокрема як «Лучанінова проти України», неодноразово наголошував на необхідності дотримання належної процедури сповіщення особи. Так, у пункті 66 свого рішення ЄСПЛ зазначив, що «обвинувачена не мала можливості скористатись юридичною допомогою для підготовки свого захисту через неповідомлення судом про судовий розгляд стосовно неї. В цьому випадку суд констатував наявність порушення пункту 1 статті 6 Європейської конвенції з прав людини у поєднанні з підпунктами «b» і «c» пункту 3 статті 6 цієї ж конвенції» [3].

Під час здійснення кримінального провадження за участі підозрюваного/обвинуваченого така особа вважається повідомленою про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії уповноважені суб'єкти, а саме - слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, повідомлять певного учасника кримінального провадження. В порядку передбаченому ст. 133-136 КПК України, «особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою» [1].

Отже вбачається, що підозрюваний/обвинувачений має бути особисто та безпосередньо повідомленим про виклик до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Натомість під час здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного/обвинуваченого відсутня можливість особистого повідомлення такої особи у загальному порядку.

Спеціальні положення з повідомлення про виклик підозрюваного/обвинуваченого визначені ст. 297-5 КПК України. Під час судового розгляду у порядку *in absentia* передбачається надсилання повістки за останньою відомою адресою чи останнім відомим місцезнаходженням особи, а також шляхом публікації повістки в друкованих засобах масової інформації та розміщення на офіційних порталах органів влади. Такими засобами визначено веб-портал «Судова влада України», офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора та газета «Урядовий кур'єр». Водночас, за умови публікації повістки в засобах масової інформації особа вважається такою, що належним чином ознайомлена із змістом судової повістки [1].

Наведені положення КПК України вказують на те, що законодавець під час здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого відходить від загального положення щодо особистого повідомлення особи у кримінальному провадженні. Чинне законодавство виходить з презумпції обізнаності особи про кримінальне провадження при розміщенні повідомлення про виклик в визначених друкованих засобах масової інформації та на визначених веб-порталах органів влади.

Разом з тим, з'являються судові прецеденти (рішення Верховного Суду у справі №225/1957/21) в яких вказується, що органами досудового розслідування вживаються всі можливі заходи інформування особи, які не тільки прямо передбачені процесуальним законодавством, а й додаткові — шляхом інформування особи електронною поштою [4].

На нашу думку, законодавчо визначена презумпція обізнаності особи про розгляд кримінального провадження у порядку *in absentia* не порушує прав підозрюваного або обвинуваченого на доступ до правосуддя, оскільки воєнні злочини за своєю суттю порушують міжнародний правопорядок та безпеку людства, а тому військові країни агресора мають усвідомлювати кримінально правові наслідки за вчинене діяння. Іншого ефективного засобу, який би уможливив за умови триваючого збройного конфлікту, забезпечення повідомлення підозрюваного або обвинуваченого про відкриття щодо них кримінального провадження або судовий розгляд справи не передбачено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;
2. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text ;
3. Справа «Лучанінова проти України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text .
4. Постанова Верховного Суду України у справі №225/1957/21 від 25 січня 2023 року.

КІЯШКО ОЛЬГА АНДРІЇВНА

*студентка 1 курсу Факультету Обліку і оподаткування
Криворізького національного університету*

Науковий керівник:

ШУРУПОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

*доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти
Криворізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПОЛІТИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

Не зважаючи на впровадження в Україні воєнного стану, наша держава потребує реформ для покращення адаптації суспільства у повоєнний період. Це зумовлено такими причинами як:

- реформи, що відбуваються в Україні, є необхідною відповіддю на запити суспільства щодо підвищення рівня правосуддя, захисту прав людини та забезпечення прозорості державних інститутів. В умовах високого рівня корупції та недовіри до державних органів, розробка і реалізація нових законодавчих ініціатив у кримінально-правовій та кримінально-процесуальній сферах є надзвичайно важливими для забезпечення справедливого правосуддя та зміцнення верховенства права.

- соціально-економічні перетворення в Україні вимагають адаптації до нових умов глобалізації та інтеграції в європейську економіку. Ефективна боротьба з корупцією, поліпшення бізнес-клімату та підвищення соціального захисту населення стають ключовими пріоритетами для досягнення сталого економічного розвитку. У зв'язку з цим дослідження сучасних тенденцій реформування в цих сферах набуває особливої ваги, оскільки вони безпосередньо впливають на якість життя громадян та стабільність держави.

- в умовах війни та соціальних викликів, з якими стикається Україна, необхідно постійно моніторити і оцінювати результати реформ, щоб вчасно реагувати на зміни в суспільстві та коригувати політику.

Таким чином, аналіз сучасних тенденцій реформування суспільних процесів дозволяє не лише оцінити досягнення, але й виявити проблемні аспекти, що потребують термінового вирішення.

На сучасному етапі законодавець вже здійснив значні кроки у напрямку реформування соціально-політичної та правової сфери. По-перше, це боротьба з корупцією, що залишається одним із ключових пріоритетів

реформування кримінального права України, особливо в контексті євроінтеграційних прагнень держави. Одним із основних кроків у цьому напрямку стало прийняття Закону України №263-IX від 31 жовтня 2019 року [1], який передбачає посилення відповідальності за корупційні правопорушення, зокрема за хабарництво. Цей закон відповідає рекомендаціям Групи держав проти корупції (GRECO) і має на меті підвищити ефективність антикорупційної діяльності, а також забезпечити більш жорсткі санкції за вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

Законом передбачено суттєве збільшення покарань за отримання неправомірної вигоди, зокрема шляхом введення значних штрафів і суворіших термінів позбавлення волі. Відповідно до внесених змін у Кримінальний кодекс України, стаття 368 встановлює підвищену відповідальність за корупційні діяння, пов'язані з отриманням хабаря, включаючи конфіскацію майна осіб, засуджених за корупційні злочини. Це дозволяє не лише покарати винних, але й позбавити їх незаконно отриманих активів.

Крім того, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» №1700-VII від 04.25.2024 [2] було посилено вимоги щодо фінансової звітності та контролю за активами державних службовців, що також відповідає рекомендаціям міжнародних організацій. Ці положення сприяють підвищенню прозорості державного управління та зменшенню можливостей для зловживань.

Важливим елементом реформи стало зміцнення незалежності антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» №1698-VII від 10.12.2023 [3] ці органи отримали ширші повноваження для ведення розслідувань корупційних кримінальних правопорушень, що дозволило більш ефективно боротися з корупцією серед вищих посадових осіб.

Таким чином, реформа антикорупційного законодавства в Україні є важливим кроком у напрямку зміцнення правової держави та забезпечення відповідності національного законодавства європейським стандартам. Внесені зміни до кримінального законодавства та посилення відповідальності за корупційні правопорушення дозволяють ефективніше протидіяти корупції, що, в свою чергу, сприяє підвищенню довіри до державних інституцій та зміцненню верховенства права.

По-друге, у кримінально-процесуальному вимірі основна увага зосереджена на забезпеченні справедливого та прозорого судочинства. Беручи до уваги зміни у кримінально-процесуальному законодавстві України згідно з ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» який був ухвалений для запровадження сучасних технологій у судову систему України, зокрема, для реалізації Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІТС). Закон спрямований на цифровізацію судочинства, підвищення прозорості, доступності та ефективності судового процесу. Основна мета цього закону полягає у поступовому запровадженні ЄСІТС, яка сприятиме електронному документообігу, доступу до судових рішень, електронному повідомленню учасників судового процесу, а також подачі документів в електронному вигляді. Це має полегшити комунікацію між судами, учасниками судових процесів та іншими державними органами.

Законом передбачено, що ЄСІТС буде впроваджуватися поступово, з урахуванням технічної готовності судової системи та всіх учасників процесу. Це означає, що на початкових етапах буде здійснюватися тестування окремих елементів системи з подальшим їхнім поширенням на всю судову систему. Це був значний крок у спрощенні доступу осіб до судочинства, який супроводжувався певними труднощами. Зокрема, не всі суди на момент ухвалення закону були обладнані необхідною технікою та мали доступ до високошвидкісного інтернету, виникла необхідність у навчанні суддів, адвокатів, прокурорів та інших учасників процесу для успішного користування ЄСІТ, а також потрібно було встановити захист від кіберзагроз, адже витік або підробка судових документів може завдати значної шкоди правосуддю.

Що стосується, соціально-економічні реформи в Україні, то це є одним з основних факторів стабілізації суспільних процесів. Стратегія соціально-економічних перетворень спрямована на створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу, зниження рівня тіньової економіки та підвищення якості життя населення.

Тому, по-третє, однією з ключових реформ у цій галузі стало впровадження електронної системи закупівель ProZorro, яка забезпечує прозорість державних закупівель і значно знижує корупційні ризики. Ця система функціонує відповідно до Закону України “Про публічні закупівлі” №922-VIII від 08.08.2024 [4] встановлює правила проведення публічних

закупівель, зобов'язуючи органи влади відкрито проводити тендери та надавати доступ до інформації про закупівлі.

По-четверте, модернізація пенсійної системи є важливим аспектом соціальних реформ, що закріплено в Законі України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” №1058-IV від 24.08.2024 [5] інших законодавчих актах, що забезпечують кращий захист соціально вразливих верств населення, підвищуючи їхній рівень життя.

По-п’яте, законодавство про стимулювання підприємництва, інвестування зокрема Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва” №4618-VI від 22.03.2012 [8] також має важливе значення для створення умов, які сприяють розвитку бізнесу. Це включає в себе заходи з фінансової підтримки, консалтингові послуги та інформаційні кампанії, спрямовані на популяризацію підприємництва. Економічні реформи також спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в країні. У цьому контексті законодавство, таке як Закон України “Про інвестиційну діяльність” №1560-III від 10.10.2022 [6] удосконалено для спрощення процедур для інвесторів та зменшення бюрократичних перешкод для бізнесу. Крім того, важливими кроками для досягнення сталого економічного зростання стали зміни в Податковому кодексі України, зокрема Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України” №466-IX від 15.03.2022 [7] що сприяли дерегуляції та спрощенню податкового адміністрування.

Реалізація соціально-економічних реформ в Україні, закріплена в сучасному законодавстві, є важливою для стабільності економіки та підвищення якості життя населення.

Аналіз сучасних тенденцій реформування суспільних процесів в Україні у кримінально-правовій, кримінально-процесуальній та соціально-економічній сферах виявляє критичну важливість цих реформ для стабільності та розвитку держави. Реалізація законодавчих ініціатив у цих сферах не лише відповідає запитам суспільства на підвищення рівня правосуддя та захисту прав людини, але й є необхідним кроком для інтеграції України в європейську правову спільноту.

Таким чином, враховуючи вище викладене, сучасні тенденції реформування в Україні мають комплексний характер і потребують системного підходу до їх реалізації. Вдосконалення законодавства та впровадження нових механізмів управління повинні супроводжуватися постійним моніторингом та оцінкою їх результативності. Лише в такому випадку можна забезпечити ефективне функціонування державних

інститутів, підвищення рівня довіри громадян до влади та стабільний розвиток суспільства в умовах викликів, з якими стикається Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#Text>;
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>;
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>;
4. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>;
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>;
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>;
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 15.03.2022 № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>;
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> .

КЛИМЕНКО ДАР'Я ОЛЕГІВНА

*студентка 1 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

СУД ПРИСЯЖНИХ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на важливості незалежного і справедливого суду, включно з можливістю залучення присяжних у кримінальних справах. Суд присяжних є ключовим елементом судової системи в багатьох демократичних країнах, а його робота відображає як громадяни можуть приймати безпосередню участь у здійсненні правосуддя. В Україні, де триває розвиток демократичних інститутів, впровадження суду присяжних може збільшити довіру до судової системи в загалом. Існування суду присяжних може бути важливим інструментом для досягнення більш справедливого та неупередженого судового процесу. Наразі проводиться обговорення законопроекту, який повинен впровадити діяльність суду присяжних в Україні, а також концепції удосконалення цього правового інституту, що зумовлює актуальність дослідження.

Відповідно до ч.4 ст.124 Конституції України - «народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних» [1]. В свою чергу правовий статус присяжного визначено в главі 3 розділу III Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3]. Присяжним може бути несутима особа віком від 30 до 65 років (лише за її добровільною згодою). Вимоги щодо працевлаштування особи або наявності юридичної освіти не закріплено, разом з тим зазначається, що присяжними можуть бути виключно громадяни України (іноземці та апатриди позбавлені можливості брати участь у суді присяжних), які постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція суду. Присяжних суд залучає до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, але є виняток, що коли присяжному потрібно закінчити розглядати справу, яка почалась за їхньої участі. Присяжними не можуть бути депутати, адвокати, судді,

державні службовці, нотаріуси, люди, які протягом останнього року притягувалися до адміністративного стягнення за корупційні правопорушення, особи, які не володіють державною мовою, які мають хронічні, психічні захворювання тощо. Щоб стати присяжним, людина повинна звернутись до органів місцевого самоврядування за місцем реєстрації, адже саме органи місцевого самоврядування формують список присяжних і перевіряють чи відповідає особа вимогам, що висуваються до присяжних. Діяльність присяжних винагороджується. Розмір винагороди виходить з посадового окладу судді з урахуванням кількістю відпрацьованих часів.

Суд присяжних здійснюється у кримінальних провадженнях щодо злочинів, за які санкцією статті передбачаються покарання у вигляді довічного позбавлення волі, що визначено ч. 3 ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) та здійснюється «за клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних» [2]. Процедура залучення присяжних до здійснення кримінального судочинства визначена §2 Глави 30 КПК. Утворюється суд присяжних при місцевому загальному суді першої інстанції і всі питання, які пов'язані з судовим розглядом (за виключенням вирішення питань пов'язаних із запобіжними заходами, що прямо передбачено ч.3 ст. 31 КПК), судді і присяжні вирішують спільно [2]. Як стверджує І.Р. Волоско, в контексті ст. 384 КПК України - обвинувачений зможе прийняти обґрунтоване рішення щодо реалізації права на суд присяжних тільки у разі своєчасного роз'яснення йому відповідного права «ще до початку судового розгляду» і «тільки у такому випадку будуть дотримані засади кримінального провадження, в тому числі й забезпечення права на захист, а судовий розгляд буде справедливим» [4, с. 87]. Здійснення розгляду кримінальної справи судом присяжних є виключним правом самого обвинуваченого. Разом з тим важливо зазначити, що таке право не є абсолютним і може бути обмежено, зокрема в умовах воєнного стану. Так, в ч. 10 ст. 615 КПК зазначається «Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною було визначено склад суду за участю присяжних» [2].

За загальним правилом обвинувачений має право заявити клопотання під час здійснення підготовчого провадження у справі. Для здійснення

правосуддя із залученням присяжних — за допомогою ЄСІКС обираються 7 осіб із списку присяжних, яким вручається виклик не пізніше ніж за 5 днів до судового розгляду. На час виконання своїх функцій присяжного увільняють від виконання обов'язків за основним місцем роботи, що є обов'язком роботодавця, ухилення від якого є неповагою до суду та тягне за собою настання адміністративної відповідальності. Відбір присяжних здійснюється у порядку передбаченому ст. 387 КПК, а саме після відкриття судового засідання, з'ясовується наявність або відсутність підстав, що унеможливають участь присяжних у судовому засіданні, а також заявляються клопотання про відвід присяжних іншими учасниками судового процесу або самовідвід. Якщо після відповідної процедури кількість присяжних більша за 3, остаточне призначення осіб здійснюється із використання ЄСІКС, а якщо навпаки кількість присяжних менша за 3 — секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає додаткових присяжних. Після призначення основних присяжних у кількості 3 осіб, в залі судових засідань залишаються 2 запасних присяжних, які можуть замінити основних у випадку неможливості продовження функцій присяжного, про що суд постановляє ухвалу.

Основні права та обов'язки присяжного в рамках кримінального провадження зафіксовані в ст. 386 КПК. Серед основного можна зазначити, що присяжним користується право бути обізнаним з матеріалами справи та доказів у ході судового засідання, ставити питання до учасників судового провадження і в контексті того, що відсутня обов'язкова вимога юридичної освіти — роз'яснювати відповідні правові «нюанси» їм головуючим — такі як юридичні терміни, зміст норм закону, що підлягають застосуванню, ознаки злочину та іншої юридичної інформації, що стосується конкретної судової справи. Серед основних обов'язків присяжного є дотримання порядку судового засідання та виконання розпоряджень головуючого, а також заборона на спілкування з особами, що не входять до складу суду стосовно суті кримінального провадження, не дозволяється відлучатися із зали судових засідань під час виконання функцій присяжного, збирати відомості про кримінальне провадження поза судовим засіданням та не розголошувати відомості по суті кримінального провадження, що стали відомі присяжному у зв'язку із виконанням відповідних обов'язків [2]. Вирішення справи по суті регламентується ст. 391 КПК та відбувається в нарадчій кімнаті. Рішення приймається простою більшістю голосів, але головуючий голосує останнім, що забезпечує критерій об'єктивності судового рішення, адже в такий спосіб унеможливорюється «сліпе орієнтування» присяжних на головуючого. Кожне

питання, що становить зміст ст. 368 КПК ставиться головуючим на відкрите голосування, який веде підрахунок голосів, а ніхто із складу суду не може утримуватися від голосування, проте наділений викласти письмово окрему думку, яка приєднується до матеріалів справи [2].

Варто також врахувати динаміку правових змін та реформації, які відбуваються в нашій державі останнім часом. Комітет Верховної Ради з питань правової політики вирішив повернутися до розгляду законопроекту про суд присяжних №3843 від 14.07.2020, який був поданий ще чотири роки тому. Врешті, 30 вересня 2024 року, Комітет рекомендував прийняти його за основу. Законопроектом пропонується встановити в окремому законі «Про суд присяжних», що «суд присяжних — це форма, яка реалізує права всього народу на здійснення правдивого правосуддя. Суд присяжних буде здійснювати судочинство в суді першої інстанції у кримінальних справах. Всі присяжні після судового розгляду повинні постановити рішення, винувати людина чи ні, тобто вердикт. Громадянина України, якого обрали присяжним і який здійснює правосуддя, є не тільки правом, а й конституційним та громадянським обов'язком» [5].

Можна констатувати, що суд присяжних — це залучення громадян України до судового процесу та вирішення з їх допомогою питання по суті справи, зокрема про винуватість підсудного в рамках кримінального судочинства. В Україні відповідна процедура суду присяжних запроваджена, але з метою збільшення ефективності механізму залучення громадян, як складової демократичної держави, до здійснення правосуддя, виключними суб'єктами якого є суд в Україні, відбуваються відповідні напрацювання в окремих законопроектах, які покликані впровадити таку діяльність. Суд присяжних як форма здійснення правосуддя покликаний збільшити довіру громадян до системи судочинства та забезпечити прозорість суддівської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n4212>;
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. №31. Ст.545;
4. Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності: дис. ...на кандид. юрид.наук. Львів, 2017. 258 с.;

5. Мамченко Н. В Україні з'явиться повноцінний суд присяжних — Верховній Раді рекомендують схвалити законопроект. Судово-юридична газета. URL:<https://sud.ua/uk/news/publication/312096-v-ukraine-rozavitsya-polnotsennyu-sud-prisyazhnykh-verkhovnoy-rade-rekomenduyut-odobrit-zakonoproekt>.

КОЗАЧЕНКО ВІТАЛІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ФАМІЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах реформування суспільних процесів в Україні у розрізі кримінально-правового виміру становлення і розвиток кримінологічної фамілістики є необхідним та важливим через зростаючу роль родини як чинника у запобіганні злочинам. Кримінологічна фамілістика є не новим напрямком у світовій кримінології. Але в умовах занепаду кримінології, як науки, у часи радянського правління, та розквіту цієї науки на теренах незалежної України, з'являється необхідність у дослідженні нових, різноманітних напрямків, які дозволяють не тільки зрозуміти причини та умови проявів злочинної поведінки а й запровадити конкретно направлені дії на запобігання та профілактику злочинних проявів.

Родина, як перша ланка у розвитку та формуванні особистості, має досліджуватись усіма правовими науками. Роль кримінології у дослідженні родини більш широка за своїми ознаками і розглядає родину як один із чинників розвитку злочинної поведінки та соціалізації особи злочинця на ряду з іншими чинниками (школа, побутове оточення та інш.). Кримінологічна фамілістика за своїм направленням досліджень має більш конкретизоване коло завдань. Саме на кримінологічну фамілістику покладено завдання дослідження ролі родини у виникненні, профілактиці та контролі злочинності [3, с.163].

В Україні актуальність цього напрямку посилюється через зростання соціальних та економічних викликів, які впливають на сім'ї та, відповідно, на криміногенну ситуацію. З урахуванням сучасного стану українського

суспільства, дослідження взаємозв'язків між кримінальною поведінкою та сімейними факторами є надзвичайно важливим для створення ефективних заходів із запобігання злочинності.

Кримінологічна фамілістика, як напрямок кримінології, вивчає, яким чином сімейні обставини, стосунки та тип виховання впливають на схильність до кримінальної поведінки. Вона аналізує фактори, що сприяють формуванню антисоціальних схильностей у дітей та підлітків, а також вивчає роль батьківської моделі поведінки, соціально-економічних умов, домашнього насильства та рівня сімейної підтримки. Це включає дослідження як на рівні індивідуальних сімей, так і соціальних процесів у ширшому контексті [3, с.165].

Сім'я є першим середовищем, де формуються базові моральні цінності, норми поведінки, соціальні навички та моделі стосунків. Дисфункціональні сім'ї, в яких присутнє насильство, алкоголізм, наркоманія або інші форми девіантної поведінки, значно підвищують ризик кримінальної поведінки у дітей. Наприклад, діти з неблагополучних сімей, де переважає зневажливе ставлення до соціальних норм і закону, частіше виявляють схильність до правопорушень [4, с.118].

У той самий час, наявність позитивної батьківської підтримки, здорових сімейних стосунків та стабільного середовища здатні запобігти розвитку кримінальних нахилів і допомогти дитині краще адаптуватися до суспільства.

Фінансова нестабільність, безробіття та відсутність доступу до якісної освіти — це ті фактори, які можуть впливати на загальну ситуацію в родині та сприяти кримінальній поведінці її членів. Багато сімей, які опинилися у складних економічних умовах, змушені боротися за виживання, що призводить до стресу, напруження і навіть до насильства. Такі умови також можуть штовхати молодь до правопорушень як засобу вирішення фінансових проблем або виходу з психологічного стресу [5, с.128].

В Україні діє низка законів та програм, спрямованих на підтримку сімей та запобігання домашньому насильству. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" передбачає правовий захист для членів сімей, що зазнають насильства, та заходи профілактики. Також програми соціальної допомоги спрямовані на підтримку сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Однак, незважаючи на наявність законодавчої бази, виконання цих законів залишається недосконалим, що потребує підвищеної уваги з боку держави та правозастосовчих органів [1].

Для зниження криміногенної активності серед молоді в Україні слід посилити соціальну підтримку сімей, що знаходяться у складних умовах.

Рекомендується впровадження освітніх програм для батьків, спрямованих на формування позитивного батьківства, розвитку навичок виховання та вирішення конфліктів без застосування насильства. Школи та соціальні служби також можуть проводити лекції для підлітків про наслідки правопорушень, що допоможе знизити рівень їхнього залучення до кримінальної діяльності [2].

Крім того, важливо забезпечити доступ до психологічної допомоги, створити програми для підтримки неповних та багатодітних сімей. Важливим кроком може стати розвиток локальних громадських ініціатив та клубів для підлітків, що пропонують корисні види діяльності, такі як спорт, мистецтво, волонтерство [5, с.88].

Сім'я відіграє важливу роль у формуванні особистості та її соціальних установок, тому профілактика злочинності має починатися з підтримки сімейних ідносин. Українське суспільство потребує зміцнення інституту сім'ї як одного з головних чинників попередження злочинності. Кримінологічна фамілістика пропонує інструменти для аналізу й розробки стратегій, які дозволять створити здорові умови для соціалізації молодого покоління та підвищити загальний рівень безпеки у країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
3. Шевчук Т.А. Щодо ролі кримінологічної науки у практиці подолання протидії злочинності // В: Вісник Кримінологічної асоціації України, №1(22), 2020. С.160-167
4. Бабенко А. М., Бусол О. Ю., Костенко О. М. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Ю. В. Нікітіна. Харків: Право, 2018. 416 с.
5. Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І. Київ: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. 282 с.

КОРНІЙЧУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

студент 1 курсу магістратури

Факультету прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ЗАВТУР ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

доцент кафедри кримінального права Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Кримінальні правопорушення вчинювані неповнолітніми є проблемою, яка, на жаль, не втрачає актуальності. Про це, зокрема, свідчать дані статистики про неповнолітніх засуджених, зібрані Державною судовою адміністрацією та опубліковані на вебпорталі «Судова влада»[1], за якими загальна кількість засуджених у 2023 році порівняно з 2022 зросла на 25,58%, а найбільший приріст спостерігається у групі злочинів проти власності, абсолютну більшість серед яких складають крадіжки.

Застосування лише типових заходів кримінальної репресії у вигляді покарання не здатне покращити ситуацію, а у випадку призначення покарання у вигляді позбавлення волі за певні кримінальні правопорушення може навіть погіршити ситуацію, оскільки потрапляння неповнолітніх, особливо тих, що вчинили злочин вперше, до установ системи виконання покарань є передумовою засвоєння ними кримінальної культури, формування відповідного оточення та цінностей, професійних кримінальних навичок. Ресоціалізація засуджених осіб є складним завданням, оскільки рівень їх стигматизації у суспільстві все ще є високим. З огляду на ці фактори застосування альтернативних способів вирішення є надзвичайно важливим.

Не зважаючи на те, що поняття альтернативних способів вирішення спорів, як таке не закріплене ані у кримінальному, ані у кримінально-процесуальному законі, все ж вказані засоби існують у правовому полі України та досить активно використовуються. Серед інститутів, за допомогою яких реалізоване альтернативне вирішення кримінально-правових конфліктів, варто виділити звільнення від кримінальної відповідальності та угоди у кримінальному провадженні.

Аналізуючи судову практику, а саме тексти ухвал судів, бачимо, підтримку та додаткове обґрунтування важливості альтернативного вирішення кримінально-правових конфліктів. До прикладу, у тексті ухвали Заводського районного суду м. Дніпродзержинська, наголошено на оперативності для потерпілого та економії ресурсів держави, а також згадано про медіацію, як спосіб, заснований на посередництві у примиренні сторін, однак не згадано про медіатора, або будь-які угоди, укладені за наслідком медіації, а констатовано лише факт примирення [2].

Цікавий приклад застосування медіації наведено в ухвалі Овідіопольського районного суду Одеської області у справі, за обвинуваченням двох неповнолітніх у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 2 ст. 182 КК України. Виходячи зі змісту ухвали обвинувачені взяли участь у Програмі відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину, що виявилось у відшкодуванні шкоди та роботі з психологом, а представник потерпілої юридичної особи у акті виконаних робіт до угоди про медіацію висловив совю згоду на їх звільнення від кримінальної відповідальності. Однак у цьому випадку суд, при звільненні від відповідальності посилався на зміну обстановки, а не примирення [3]. Серед проаналізованих ухвал така конструкція домінує. Причина полягає у тому, що, відповідно до положень ст. 46 КК України, звільнення у зв'язку із примиренням може бути використано лише у разі вчинення вперше кримінального проступку, або нетяжкого злочину з виною вираженою лише у формі необережності, в той час як звільнення у зв'язку зі зміною обстановки за ст. 48 може відбуватися у разі вчинення нетяжкого злочину незалежно від форми вини [4]. Таким чином звужено можливості суду враховувати результати медіації для звільнення від кримінальної відповідальності у випадку вчинення окремих кримінальних правопорушень, що спонукає суд обґрунтовувати своє рішення саме зміною обстановки, одночасно згадуючи у його тексті й про проведену медіацію та її результати.

Особливістю проваджень у формі приватного обвинувачення є передбачена ч. 4 ст. 26 Кримінального процесуального кодексу можливість потерпілого, або його представника відмовитися від обвинувачення, що є безумовною підставою для його закриття [5]. Відповідно існують випадки, коли проведення процедури медіації та подальше примирення обвинуваченого та потерпілого спонукає його відмовитися від обвинувачення, а суд — закрити таке провадження, керуючись нормами процесуального законодавства. Як приклад можна навести ухвалу Хустського районного суду Закарпатської області [6].

Альтернативне врегулювання кримінально-правового конфлікту може відбуватися і на підставі угод у кримінальному провадженні: про визнання винуватості, або примирення. Необхідно наголосити на тому, що вирішення конфлікту шляхом звільнення від відповідальності у зв'язку із примиренням та укладення угоди про примирення значно відрізняються між собою як за передумовами, процедурою так і за наслідками [7, с. 131-132]. У разі укладення угоди обвинуваченому призначається покарання, однак його може бути звільнено від його відбування. При цьому угоду щодо визнання винуватості може бути укладено у не лише у провадженнях щодо кримінальних проступків, а також щодо нетяжких і тяжких злочинів незалежно від форми вини. Звільнення неповнолітнього від відбування покарання у таких випадках дозволяє знівелювати дію деяких з негативних факторів, перелічених вище.

Важливою складовою альтернативного вирішення спорів у кримінальному провадженні є концепція відновного правосуддя. Тому необхідно детальніше зупинитись, на вже згаданій раніше Програмі відновлення для неповнолітніх, яка діяла з 2019 по липень 2024 року на підставі положень спільного наказу Міністерства юстиції та Генеральної прокуратури. В ньому серед іншого вперше на рівні нормативно-правового акту було закріплено визначення медіації, однак замість терміна «медіатор», щодо особи яка проводить цю процедуру, адвоката, який пройшов відповідне навчання, вжито термін «посередник», також акцентовано на тому, що результати проходження програми може бути враховано під час прийняття рішень про наявність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності та закриття провадження.[8] У липні 2024 року видано новий наказ, що тепер у назві містить термін «відновне правосуддя», а у тексті — його визначення, основним інструментом реалізації програми названо медіацію, норми про здійснення якої приведено у відповідність з прийнятим у 2021 році Законом України «Про медіацію». Позитивним моментом є більш деталізована регламентація процедури а також визначення чіткого переліку повноважень прокурора за результатами програми, реалізація яких забезпечить уникнення негативного впливу на неповнолітнього [9]. На жаль у процесі аналізу судової практики не вдалось знайти прикладів рішень, що посилаються на новий наказ, що безперечно можна пов'язати з поки що недостатньо тривалим строком його дії.

Підсумовуючи, можна впевнено сказати, що у практиці застосування альтернативних способів вирішення спорів у кримінальному провадженні в Україні наявна позитивна динаміка. Неодмінним елементом альтернативного

розв'язання кримінально-правового конфлікту стає медіація, яка допомагає обвинуваченому та потерпілому порозумітися та примиритися. Кримінальне матеріальне та процесуальне, а також інше законодавство надають достатній набір інструментів для закріплення досягнутих результатів і, як результат, сприяють ресоціалізації та реінтеграції до соціуму неповнолітніх, що вчинили кримінальне правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Судова статистика. Вебпортал «Судова влада». URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/;
2. Ухвала Заводського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області у справі № 208/8462/19, реєстраційний номер рішення 87736877. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87736877>;
3. Ухвала Овідіопольського районного суду Одеської області у справі № 509/3337/19, реєстраційний номер рішення 90435730. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90435730>;
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20241025#Text>;
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 25.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;
6. Ухвала Хустського районного суду Закарпатської області у справі № 309/4472/21, реєстраційний номер рішення 101971051. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101971051>;
7. Переговори і медіація у кримінальному провадженні : навч. посібник / [І. В. Гловюк, А. В. Лапкін, М. Р. Мазур, В. Т. Нор, О. О. Торбас, А. Р. Туманянц, Т. А. Цувіна] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. Василя Нора, канд. юрид. наук, доц. Марти Мазур. Електрон. вид. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 328 с. ;
8. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України № 172/5/10 від 21.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>;
9. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення» : Наказ Мін'юсту, МВС України та Офісу Генерального прокурора № № 2176/5/501/176 від 22.07.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1116-24>.

КОТКОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР СТАНІСЛАВОВИЧ

*завідувач кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор економічних наук, доцент*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ
ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ**

Військові дії на території України негативно впливають на функціонування та розвиток усіх суб'єктів господарювання та є руйнівними для економіки. Водночас діяльність вітчизняних підприємств у воєнний час має особливе значення як джерела надходжень до державного бюджету, так й створення робочих місць. Тому для України особливого значення набуває розробка та впровадження ефективних організаційно-правових механізмів розвитку підприємництва та створення сприятливих умов для їх реалізації.

Значний внесок у дослідження організаційно-правового механізму розвитку підприємництва на місцевому рівні присвячений провідними вченими, як то Варналія З.С., Забашти Є. Ю., Гончаренка М.Ф., Комеліної О.В., Крупки М.І. та ін. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-правового механізму підтримки розвитку підприємництва в Україні в умовах воєнного стану.

В Україні нормативно-правова підтримка відбувається через реалізацію «регіональних програм розвитку малого та середнього підприємництва, що дає можливість перейти від загальних заходів до конкретних, найбільш ефективних і необхідних для регіону напрямків діяльності, підвищує рівень використання ресурсів регіону і віддачу від них» [1].

Війна росії проти України негативно впливає як на стан економіки нашої держави в цілому, так і на діяльність і розвиток українського бізнесу зокрема. Сприяння розвитку підприємництва можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів державного регулювання і підтримки. Цьому «суттєво сприяє політика дерегуляції та лібералізації бізнесу, обрана державою для стимулювання економіки в особливий період. Зараз Уряд нашої держави вже запустив декілька програм підтримки бізнесу під час війни» [2, с. 5]. Так, одним із найважливіших кроків держави є зміни в податковій сфері, що покликані підтримати економіку суб'єктів бізнесу в умовах воєнного стану. Зокрема, 15 березня 2022 р. був

прийнятий Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», який передбачає кардинальну податкову реформу на період воєнного стану [3].

Наступним кроком українського Уряду, який був розроблений з метою підтримки та стимулювання розвитку вітчизняного бізнесу, є запровадження програми щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. Відповідно до цієї програми, українські суб'єкти бізнесу, які знаходяться у зоні активних бойових дій, можуть отримати державну допомогу в переміщенні своїх потужностей до західних областей України.

Наразі реалізація програми здійснюється на основі таких нормативно-правових актів:

- Постанова Уряду № 305 від 17.03.2022 р. [4], яка регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури;

- Розпорядженням Уряду № 246-р від 25.03.2022 р. [5], яке передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію.

Програма з релокації українських виробництв за підтримки держави спрямована на збереження виробничого і трудового потенціалу та орієнтована на усі підприємства, які бажають перемістити виробництво на території західних областей України. Цією програмою може скористатися будь-яке підприємство, яке знаходиться у зоні ризику та активних бойових дій. Учасником може бути не лише велике виробництво, але й малі бізнеси з 10-20 працівниками у штаті. В першу чергу допомогу держави для вимушеного релокейту отримають стратегічно важливі підприємства та підприємства, які виробляють товари першої необхідності (хліб та інша їжа, питна вода, одяг та інше) для забезпечення потреб цивільного населення, військових та бійців територіальної оборони.

Організаційно-правовий механізм «повинен забезпечувати появу інновацій» [6]. Крім того, правовий механізм повинен ґрунтуватися на взаємодії суб'єктів господарювання, державних владних структур та органів місцевого самоврядування, у розпорядженні яких знаходяться фінансові, матеріальні, мінерально-сировинні, інтелектуальні та інформаційні ресурси для ефективного підприємництва. При цьому, «усі суб'єкти господарювання повинні мати певний ступінь свободи з поєднанням високого рівня

відповідальності в рамках визначених пріоритетів розвитку. Ефективність функціонування організаційно-правового механізму залежить від обґрунтованого вибору інноваційних проектів відповідно до регіональних пріоритетів, наявності джерел їх фінансування, отримання оптимальних ефектів від їх реалізації» [7].

Таким чином, основними та першочерговими інструментами розвитку економіки під час дії воєнного стану є розробка заходів щодо стабілізації бізнес-середовища та реформування системи державного регулювання підприємницької діяльності. Необхідність стимулювання та забезпечення подальшого розвитку підприємництва є актуальною сьогодні в Україні на національному рівні. Вирішення цього питання відкриє можливості для прискорення процесу економічного відновлення, модернізації і переведення економіки на шлях інноваційного розвитку, що базується на пошуку найбільш ефективних в сучасних реаліях моделей підтримки підприємств усіх розмірів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лесная О.С. Механізм підтримки розвитку підприємництва на регіональному рівні. *Державне будівництво*. 2021. №1. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/19182/17465>.
2. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. №2(100). С. 3-11.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. №2120-IX. URL: <https://cutt.ly/xKXF0tC>.
4. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету міністрів України від 17.03.2022 р. №305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>.
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: Розпорядження Кабінету міністрів України від 25.03.2022 р. №246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.
6. Забашта Є. Ю. Формування механізму розвитку інноваційного підприємництва: дис. ... д-ра філос. Київ, 2020. 243 с.
7. Гончаренко М.Ф. Механізм регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону: автореф. дис. канд. економічних наук: 08.00.05 / Чернігів. держ. технолог. ун-т МОНМС України. Чернігів, 2011. 17 с.

КУЦ АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 1 курсу

Гірничо-металургійного факультету

Криворізького національного університету

Науковий керівник:

ШУРУПОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти

Криворізького національного університету,

кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

В умовах сучасних викликів, які постають перед Україною, реформування кримінального законодавства є надзвичайно актуальним питанням. Зміни в кримінальному законодавстві необхідні для підвищення рівня безпеки громадян, ефективної боротьби зі злочинністю та забезпечення справедливості в судовій системі. Водночас, правопорядок залежить не лише від законів, але й від їхнього правильного застосування, що включає роботу правоохоронних органів, судів та органів виконавчої влади. Мета нашого дослідження це аналіз впливу реформування кримінального законодавства на ефективність правопорядку в Україні.

З моменту здобуття незалежності Україна неодноразово переглядала та оновлювала своє кримінальне законодавство. Особливо важливими стали реформи після Революції Гідності 2014 року. Зокрема, прийняття нових законів у сфері боротьби з корупцією, тероризмом та організованою злочинністю були ключовими напрямками реформ. Окрім цього, реформування системи правосуддя включає вдосконалення кримінального процесу та гуманізацію покарань, що має сприяти забезпеченню верховенства права і прав людини. Основними нововведеннями стали Закон України «Про запобігання корупції» [6], Закон України «Про Національну поліцію» [7], Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [8], а також декриміналізація окремих злочинів.

Одним з важливих аспектів реформування кримінального законодавства є зміна підходів до покарання злочинців. Традиційно в Україні домінував каральний підхід, де основною метою покарання була ізоляція правопорушників від суспільства. Однак нові підходи передбачають

використання альтернативних видів покарань, таких як пробація, виправні роботи, штрафи та інші заходи, що дозволяють уникнути ув'язнення для правопорушників, які не становлять загрози для суспільства. Гуманізація покарань спрямована на зменшення використання позбавлення волі для менш тяжких злочинів, що допомагає зменшити навантаження на пенітенціарну систему.

Окремо хочемо розглянути впровадження пробації як альтернативного заходів у покарання що дозволяє здійснювати контроль за правопорушниками без їх ув'язнення. Це сприяє їхній реабілітації в суспільстві та запобігає рецидивам. Цей вид покарання сприятиме економічному зростанню, оскільки такі особи зможуть працевлаштуватися, а їхня заробітна плата стане джерелом податкових надходжень, що збільшить бюджетні доходи держави.

У той самий час, для тяжких злочинів, таких як корупція та економічні злочини, було запроваджено більш жорсткі санкції, що підвищує відповідальність за правопорушення проти держави.

Не менш важливими є зміни в кримінальному процесі, які спрямовані зробити судовий процес швидшим, прозорішим і більш ефективним. Удосконалення процедур досудового розслідування та судового розгляду сприяє забезпеченню прав усіх учасників процесу: підозрюваних, обвинувачених та потерпілих. Одним з головних завдань цих змін стало скорочення часу досудового розслідування, запобігання затягування справ, а також збільшення ролі захисту в судовому процесі. Введення електронного правосуддя, що включає використання цифрових систем для ведення справ та електронних доказів, є важливим кроком до модернізації судової системи.

Ефективність правопорядку залежить не лише від законодавчих змін, але й від їх впливу на соціально-економічне становище населення. Правові реформи сприяють зміцненню економічної стабільності через боротьбу з корупцією, захист прав підприємців та інвесторів, а також створення умов для сталого розвитку. Зниження рівня злочинності є очікуваним наслідком поліпшення роботи правоохоронних органів та правосуддя. Крім того, підвищення довіри до судової та правоохоронної системи сприяє загальному зміцненню правопорядку в суспільстві. Посилення захисту прав власності та боротьба з корупцією також сприяє покращенню інвестиційного клімату, що є важливим фактором для економічного розвитку країни.

Незважаючи на позитивні зрушення, процес реформування кримінального законодавства в Україні стикається з численними проблемами. Однією з головних перешкод є недостатня політична воля до

завершення реформ, а також опір з боку старих корупційних практик. Крім того, реформи потребують значних ресурсів для ефективного впровадження. Недофінансування реформ залишається однією з головних проблем, що перешкоджає належному функціонуванню правоохоронних та судових органів. Корупція, яка все ще поширена в правоохоронних структурах, також є значною перешкодою на шляху до успішної реалізації реформ.

Отже, реформування кримінального законодавства України є важливим етапом на шляху до побудови правової держави та забезпечення ефективного правопорядку. Незважаючи на виклики, реформи вже демонструють позитивні результати в боротьбі зі злочинністю, корупцією та у зміцненні правосуддя. Для досягнення максимальних результатів необхідно продовжувати працювати над вдосконаленням законодавства, забезпеченням його належної імплементації та усуненням перешкод на шляху реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боярчук О., Селіванов А. Реформування кримінального законодавства України: проблеми та перспективи. Київ : Юрид. думка, 2020.
2. Голубєв О. А., Мельничук Л. О. Боротьба з корупцією в Україні: стан, виклики та шляхи покращення. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 289 с.
3. Коваль В. С., Хоменко О. В. Реформа кримінальної юстиції в Україні: виклики та можливості. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Кор. НАН України, 2018. 320 с.
4. Кримінальне право України: проблеми теорії та практики / ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2021. 520 с.
5. Петренко Л. Ефективність кримінально-правових реформ в Україні. Харків : Право, 2019.
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII.

ЛЕМЕЩУК АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА

*студентка 2 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

Науковий керівник:

ПАВЛІЧЕНКО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент*

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА

Дисциплінарна відповідальність прокурорів є спірним питанням, і багато хто стверджує, що значна відповідальність трапляється рідко, попри добре документовані випадки неправомірної поведінки. Різні звіти наголошують, що навіть кричущі порушення, такі як приховування виправдувальних доказів або дискримінаційний вибір присяжних, рідко призводять до значних дисциплінарних заходів.

Прокурори користуються широким імунітетом від цивільної відповідальності, це означає, що вони рідко зазнають судових позовів або кримінального переслідування за дії здійснені під час їхньої роботи. Натомість, вони в першу чергу підпорядковуються професійним дисциплінарним органам, які критикувалися за нечіткі стандарти та слабкі механізми забезпечення дотримання. Лише невелика частина прокурорів, замішаних у неправомірних осудах чи неетичній поведінці, піддаються професійним дисциплінарним заходам, таким як позбавлення чи усунення з посади.

Це системне небажання притягати прокурорів до відповідальності призвело до закликів активнішого нагляду, включаючи внутрішні реформи в прокуратурах і суворіше навчання етичних стандартів для юристів.

Саме дієвий спосіб і метод притягнення прокурорів до відповідальності за здійснення вчинку, що порушує норми закону є основоположним етапом для побудови нової системи прокурорської діяльності.

Так як органи прокуратури посідають в системі правоохоронних органів досить важливе місце, вони мають особливі функції, які не поширюються до інших правоохоронних органів. Саме тому, якісне виконання поставлених обов'язків та завдань, буде здійснене лише за умов гідного поведження, здійснення своїх обов'язків належним чином та дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури.

Працівники прокуратури можуть піддаватися кримінальному переслідуванню, як за звичайні кримінальні діяння, що не пов'язані з виконанням професійних обов'язків, так і за серйозні порушення етичних норм, визначених Кодексом етики та поведінки працівників органів прокуратури.

Відповідно до положень Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, виконуючи свої повноваження, прокурор повинен: ставитися до людей справедливо; у прийнятті конкретних рішень керуватися вимогами закону, морально-етичними принципами професії; вживати заходи для гарантування права особи на справедливий судовий розгляд; діяти справедливо та неупереджено; постійно дбати про свою компетентність, професійну честь і гідність; своєю доброчесністю, принциповістю, компетентністю, неупередженістю та сумлінним виконанням службових обов'язків сприяти підвищенню авторитету прокуратури та зміцненню довіри громадян до неї; здійснювати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно і відповідально; дотримуватися загальноприйнятих етичних норм поведінки та бути взірцем доброчесності [1].

На сам перед відповідальність за свої протиправні діяння або неналежне виконання обов'язків тісно пов'язано з доброчесністю прокурора як один із критеріїв дисципліни. Доброчесність перестала бути суто філософською категорією, а стала кваліфікуючою ознакою доступу до професії. Якщо людина доброчесна чи не доброчесна, то вона може працювати в системі або підлягає під звільнення чи взагалі не допущенню до роботи.

Дисциплінарна відповідальність — це різновид юридичної відповідальності, що застосовується до працівників у випадку порушення ними трудових норм або службових обов'язків. Вона спрямована на підтримання дисципліни та ефективності роботи як у державних структурах, так і в приватних організаціях. Метою такого покарання є запобігання подальшим порушенням та забезпечення належного виконання працівниками своїх функцій.

Цей механізм покликаний гарантувати, що співробітники дотримуватимуться встановлених правил та норм поведінки, зберігаючи робочу дисципліну на належному рівні. Стягнення можуть варіюватися від попереджень до звільнення, залежно від тяжкості порушення та його наслідків.

Кожна особа, якій стало відомо про вчинення прокурором дисциплінарного проступку, може звернутися до Комісії із дисциплінарною

скаргою. Усі дисциплінарні скарги розподіляються між членами Комісії за допомогою автоматизованої системи розподілу дисциплінарних скарг [2].

Дисциплінарне провадження - це процедура розгляду відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, дисциплінарної скарги, в якій містяться відомості про вчинення прокурором дисциплінарного проступку [3].

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів (далі — КДКП) проводить дисциплінарне провадження. Під час його виконання при необхідності може бути здійснена атестація, яку приймає Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія. Дисциплінарна скарга про вчинення прокурором дисциплінарного проступку включає в себе інформацію щодо особи яка подає дисциплінарну скаргу, а саме статус особи, також, інформація про прокурора стосовно якого подається дисциплінарна скарга та пояснення у чому полягає дисциплінарна скарга і підкріплення фактів порушення.

Підстави для притягання прокурорів до дисциплінарної відповідальності досить широкі, наприклад, вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури; систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики; порушення правил внутрішнього службового розпорядку. Вони стосуються таких категорій, як діяння, які ставлять під сумніви або зневажливого відношення до держави, відсутність прокурора на робочому місці без поважних причин, водіння у нетверезому стані. Член Комісії, розглянувши отриману скаргу, ухвалює рішення про відкриття дисциплінарного провадження або відмову в його відкритті.

Дисциплінарне стягнення — це відповідальність працівника за вчинення дисциплінарного проступку.

Перелік дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до працівника прокуратури за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків або за проступок, який ганьбить його як працівника прокуратури, в Статуті є розширеним, порівняно із Законом. Зокрема, у Статуті вказано такі дисциплінарні стягнення: 1) догана; 2) пониження в класному чині; 3) пониження в посаді; 4) позбавлення нагрудного знака «Почесний працівник прокуратури України»; 5) звільнення; 6) звільнення з позбавленням класного чину [4].

Будь-які дисциплінарні стягнення повинні відповідати тяжкості проступку та застосовуватися тільки після встановлення всіх доказів про дисциплінарний проступок.

В.Костюк і Б. Семененко зазначають про те, що «названі підходи до дисциплінарної відповідальності мають принципове значення по відношенню до механізмів її застосування щодо прокурорів. При цьому, такі підходи трансформовано у спеціальні процедури притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, ураховуючи вимоги законодавства про прокуратуру» [5, с. 14].

Значна кількість рішень КДКП про накладення дисциплінарних стягнень на прокурорів пов'язана з порушенням правил професійної етики. У зв'язку із цим набуває неабиякої актуальності дослідження особливостей дисциплінарної відповідальності прокурорів за це порушення [6].

На відміну від кримінального покарання, дисциплінарна відповідальність застосовується не за злочини, а за порушення дисциплінарного характеру. Такі дії не є небезпечними для суспільства, проте завдають йому певної шкоди.

Перелік підстав дисциплінарної відповідальності прокурора (прокурорів) визначено у ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру», а саме «невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків; необґрунтоване зволікання з розглядом звернення; розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві (прокурорам) під час виконання повноважень; порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій» [3].

Однією з основних проблем є те, що судді та дисциплінарні органи часто покладаються на апеляційні суди для виправлення цих проблем, розглядаючи скасування обвинувальних вироків як достатній засіб стримування. Однак цей підхід не зміг запобігти повторним проступкам. Зусилля щодо реформування вказують на необхідність більшої прозорості за допомогою незалежних комісій, обов'язкового розкриття інформації для запобігання приховуванню доказів та зниження імунітету прокурорів від цивільних позовів для підвищення відповідальності.

Пропозиції також наголошують на важливості усунення прокурорських показників з обвинувальних вироків на забезпечення справедливості та чесності під час судового розгляду. Без значних реформ неправомірні дії не лише підривають суспільну довіру, а й непропорційно сильно впливають на маргіналізовані спільноти, посилюючи системну нерівність у системі правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: затв. рішенням Всеукраїнської конференції прокурорів від 27 квітня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>
2. Порядку розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади: затв. Наказом Генерального прокурора №113 від 01 липня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0113905-22#Text>
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015.№ 2-3. Ст. 12
4. Про затвердження Дисциплінарного статуту прокуратури України : Постанова Верховної Ради України від 06.09.1999р. №1796-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1796-12>
5. Костюк В. Л., Семененко Б.В. Процедура застосування дисциплінарної відповідальності прокурора: теоретико-правовий аспект. Журнал східноєвропейського права. 2017. № 42. С. 12-20.
6. Звіт про результати першого року роботи Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та її секретаріату 2017—2018. URL: <https://kdkp.gov.ua/uploads/files/0618zvItKDKP.pdf>

МЕЗЕНЦЕВА НАДІЯ МИКОЛАЇВНА

*доцент кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат економічних наук, доцент*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Державна політика у сфері соціального захисту є одним із напрямів державної політики для забезпечення життєвих потреб населення. Через свою багатогранність соціальна політика є об'єктом дослідження не тільки економістів, філософів, істориків, соціологів, політологів, а й правознавців. Тому існує необхідність обґрунтування правового регулювання державної політики у сфері соціального захисту населення.

Дослідженню питань сучасного стану соціального захисту населення, проблем, що існують в системі і шляхів їх вирішення, приділили багато уваги дослідники: Арабчук Я. І., Баранова Н., Поляк Н., Бондаренко С. М., Бугас Н. В., Бражко О. В., Денисенко К. В., Шамрук Н. Б., Дрималовська Х. В., Єгорова-Луценко Т. П., Іваненко О., Кудлаєнко С. В., Мостепанюк А. В., Моторнюк У. І., Рудкевич І. В., Утвенко В. В., Чанишева Г. та багато ін.

Статтею 46 Конституції України визначено, що «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними» [1].

Прийнятий у 1992 Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [2] забезпечив пріоритет державної допомоги сім'ям з дітьми в загальній системі соціального захисту населення шляхом встановлення гарантованої підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї та віку дітей .

Наприкінці 1995 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та пічного побутового (рідкого) палива» [3], що спростило порядок соціальної підтримки населення у зв'язку з поступовим підвищенням обсягу відшкодування ним фактичних витрат, пов'язаних з користуванням житлом, його утриманням та з оплатою послуг водо-, тепло-, газопостачання і водовідведення, вивезення побутового сміття та рідких нечистот.

У 2000 році був прийнятий Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [4], який встановив механізм забезпечення показників рівня життя, не нижчого від прожиткового мінімуму, шляхом надання грошової допомоги найменш соціально захищеним сім'ям.

Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям інвалідам» [5] було встановлено гарантоване право осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю на матеріальне забезпечення

за рахунок коштів Державного бюджету України та їх соціальну захищеність шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму.

Також у 2000 році був прийнятий Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [6], яким було запроваджено такі поняття як: державні соціальні стандарти; державні соціальні гарантії; прожитковий мінімум; соціальні норми і нормативи; нормативи витрат (фінансування).

Прийняття Закону України «Про соціальні послуги» [7] відобразило основний напрямок у сфері соціального захисту з переорієнтації забезпечення грошових виплат на надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

В умовах завершального етапу децентралізації та з метою визначення та впровадження ефективної моделі взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування для реалізації державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей із забезпеченням сервісного підходу до надання соціальних послуг та дотриманням принципу їх максимальної доступності для споживачів, а також здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у зазначеній сфері 20 серпня 2020 року Урядом було схвалено Концепцію реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей [8].

Таким чином, на сьогодні державну політику України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення населення формує низка актів Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, які здійснюють нормотворчий вплив на політику України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, як і в інших галузях, виходячи з розподілу владних повноважень, закріпленого в чинній Конституції України.

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної захисту населення є Міністерство соціальної політики України, яке є ініціатором змін в законодавстві та фактично здійснює координацію роботи по реалізації соціального захисту в країні, а саме: соціальному страхуванню, соціальним гарантіям, соціальній допомозі, системі фінансування пенсій, компенсацій, медичних і інших соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12/print>.
3. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF#Text>.
4. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1 червня 2000 року № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
5. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України 16 листопада 2000 року № 2109-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>.
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
7. Про соціальні послуги: Закон України 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>.

НІКУЛІН ДАНИЛО ВІТАЛІЙОВИЧ

*студент 1 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент*

ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України 24 лютого 2022 року в нашій державі було введено воєнний стан. Це вплинуло на всі правовідносини, у тому числі на здійснення владних повноважень та захист прав громадян. Тим не менш, в державі не зважаючи на важкі часи, діють гарантії захисту прав та свобод людини та громадянина.

Зокрема, у Конституції України закріплено право кожного захищати свої права і свободи. Конституційні положення зобов'язують органи державної влади та посадових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

В юридичній літературі гарантії прав та свобод людини і громадянина визначаються як передбачена законодавством система правових норм, організаційних засобів і способів, умов і вимог, за допомогою яких здійснюються охорона і захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Найбільш розповсюдженою виступає класифікація гарантій прав та свобод людини і громадянина на нормативно - правові та організаційно-правові. Нормативно - правові гарантії представляють собою комплекс нормативно-правових актів, які встановлюють гарантії додержання прав та свобод людини і громадянина на рівні законодавства. Організаційно-правові гарантії представляють собою систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, медіа, міжнародних правозахисних організації тощо, які забезпечують прав та свобод людини і громадянина.

В Україні до системи організаційно-правових гарантій захисту прав людини входять Президент України, Верховна Рада України, виконавчі органи влади, судова система, Уповноважений Верховної Ради України з

прав людини, прокуратура, адвокатура, інші органи держави з правоохоронними функціями, органи місцевого самоврядування тощо.

Нормативно - правові гарантії прав та свобод людини і громадянина можуть бути на національному та міжнародному рівні.

Так, Конституція України виступає основним гарантом забезпечення і захисту прав і свобод громадян, тому що містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану. Зокрема: громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство; право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність; право на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування; право на житло, на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї; право на рівність дітей у своїх правах незалежно від походження; право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади; право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом [2].

Крім того, особа, у відношенні якої було вчинено злочин або інше правопорушення, передбачене нормами міжнародного права, а також будь-які особи, що володіють інформацією про факти порушень прав людини або ж які стали свідками таких подій, можуть повідомити про такі порушення та надати докази та інформацію на офіційну Веб-сторінку міжурядової платформи: <https://humanrights.gov.ua/>.

Це потрібно для формування доказової бази злочинних дій держави-агресора з метою притягнення її до юридичної відповідальності у відповідних міжнародних судових інституціях та з метою захисту й представництва України в Європейському суді з прав людини та міжнародному суді ООН. [3].

На міжнародному рівні гарантіями прав і свобод людини і громадянина виступають міжнародні нормативно-правові акти. Так, в основі міжнародного гуманітарного права є взаємодія «гаазького» та «жєневського права». «Гаазьке право» (право війни) регулює права та обов'язки воюючих сторін під час ведення воєнних дій та обмежує вибір засобів спричинення шкоди.

«Женевське право» ґрунтується на конвенціях про захист жертв війни (від 12 серпня 1949 р.): 1) Конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючих арміях; 2) Конвенція про покращення участі поранених і хворих осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; 3) Конвенція про поводження з військовополоненими; 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни. [4].

Ратифікація Женевських конвенцій Україною є підставою для застосування положень Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за воєнні злочини, зокрема статті 438 «Порушення законів і звичаїв війни». Крім того, застосування цієї статті є не лише правом, а й обов'язком. [5]. Серед міжнародних документів, які забезпечують захист права людини також виступає Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (1987 р.), тощо [6].

Тому, наша держава вже сьогодні готує позиції України для притягнення агресора до юридичної відповідальності у відповідних міжнародних судових інстанціях.

Таким чином, гарантії права людини закріплені на національному та міжнародному рівні. Міжнародні стандарти прав людини мають вагомe значення для захисту людини від незаконних і необґрунтованих дій, як із боку держави, так й уповноважених осіб, що порушують або обмежують ці права, оскільки виступають критерієм законності діяльності держави у сфері прав людини. Національні гарантії виступають наступним рівнем забезпечення прав і свобод людини та громадянина, вони формується у відповідності до міжнародних норм та завдяки їх імплементації в українське законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Створено єдиний національний портал для збору фактів порушення прав людини російською федерацією. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/stvoreno-yedinij-nacionalnijportal-dlya-zboru-faktiv-porushennya-prav-lyudini-rosijskoyu-federaciyeu>

4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): конвенція; Міжнародний документ No 995 від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

ПИСЬМЕННА КСЕНІЯ ІГОРІВНА

студентка 1 курсу магістратури

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ЗАВТУР ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

доцент кафедри кримінального права Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

ЗАТВЕРДЖЕННЯ СУДОМ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ

Інститут угоди про примирення є важливою складовою сучасного кримінального процесу, що забезпечує можливість відновлення справедливості шляхом добровільного врегулювання конфлікту між потерпілим і обвинуваченим. Сучасне кримінальне судочинство прагне до гнучкості та ефективності, враховуючи інтереси обох сторін. Угода про примирення дозволяє досягти компромісу, знизити навантаження на судову систему та водночас задовольнити потреби сторін конфлікту. Проте українське законодавство має значні проблеми у застосуванні цього інституту, що створює труднощі на практиці, зокрема у процесі затвердження таких угод судом. Метою цієї роботи є виявлення та аналіз основних проблем, пов'язаних із затвердженням угоди про примирення в українському кримінальному процесі, а також пропозиція можливих шляхів їх вирішення.

Проблематика угод про примирення, особливо в аспекті їх затвердження судом, досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, українські правознавці О. С. Петренко та І. В. Шевченко вивчали правову природу примирення та особливості медіації в кримінальному процесі. У своїх роботах вони наголошують на важливості вдосконалення правового регулювання інституту примирення та необхідності запровадження належних механізмів контролю за виконанням умов угоди [2, с. 10; 5, с. 25]. Дослідники також звертають увагу на досвід зарубіжних країн, зокрема щодо ролі медіаторів та відповідальності суддів у процесі затвердження угод. Наукові дослідження М. П. Іванченка та А. В. Ткаченка також вносять вагомий вклад у розуміння ролі суду при затвердженні угод, пропонуючи розширення сфери застосування угоди про примирення [3, с. 56; 4, с. 91].

Угода про примирення, як і будь-який процесуальний документ, має свою правову природу та основні вимоги до змісту. Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, угода про примирення укладається між потерпілим та обвинуваченим з метою досягнення компромісу між сторонами стосовно міри покарання та зобов'язань, котрі має виконати обвинувачений на користь потерпілого. Вона базується на добровільній згоді обох сторін, що є необхідною умовою для її затвердження судом [1]. Ця угода має на меті врегулювання правового конфлікту шляхом досягнення взаємної згоди щодо певних умов, таких як компенсація матеріальних або моральних збитків потерпілому.

Законодавчі вимоги до угоди зводяться до забезпечення її відповідності правовим нормам та принципам справедливості й гуманності. Зокрема, суд має впевнитись у добровільності угоди, дотриманні прав потерпілого та обвинуваченого, а також переконатися, що умови угоди не суперечать закону. Умови угоди не повинні порушувати права обвинуваченого на захист або права потерпілого на відшкодування збитків [2, с. 10]. Проте в українському законодавстві відсутня детальна регламентація, яка б конкретно визначала межі судового розсуду під час ухвалення рішення про затвердження або відмову у затвердженні угоди. Це створює певні ризики, оскільки залишає суду значну свободу в трактуванні умов угоди.

Однією з основних проблем, що виникають під час затвердження угод про примирення судом, є відсутність чітких критеріїв, за якими суд міг би оцінити правомірність і доцільність укладеної угоди. Через це судова практика в Україні залишається неоднорідною, що створює правову

невизначеність та певний рівень недовіри до цього інституту. Наприклад, деякі суди більш схильні затверджувати угоди про примирення, тоді як інші ставляться до них обережніше та можуть не затвердити угоду, навіть якщо вона відповідає загальним вимогам закону. Така ситуація породжує різні підходи в судовій практиці та створює певні труднощі для адвокатів та інших учасників процесу [3, с. 56].

Законодавча невизначеність також призводить до того, що суди часто розглядають кожну угоду про примирення як окремий випадок, а не як частину загальної системи альтернативного правосуддя. Це ускладнює створення сталих практик та не дозволяє ефективно використовувати угоди про примирення як інструмент правосуддя. Більше того, недостатній контроль за виконанням умов угоди після її затвердження судом створює ризик того, що угода може залишитися формальним документом без належного виконання. Таким чином, необхідно вдосконалити правове регулювання цього процесу та запровадити чіткі критерії для оцінки угоди.

Законодавство України обмежує сферу застосування угоди про примирення, дозволяючи укладати її лише у випадках кримінальних проступків, нетяжких злочинів і справ приватного обвинувачення. Це означає, що за тяжкі злочини, навіть якщо обвинувачений і потерпілий готові до примирення, укладання такої угоди неможливе. Такий підхід обмежує можливості реабілітації обвинуваченого, особливо у випадках, коли сторони прагнуть досягти взаєморозуміння та примирення [4, с. 91]. На думку окремих експертів, розширення сфери застосування угоди про примирення могло б сприяти гуманізації правосуддя та забезпечити більшу відповідність процесу потребам потерпілого і обвинуваченого.

Крім того, відсутність чіткої процедури укладення угоди та її затвердження судом також ускладнює процес досягнення примирення між сторонами. Чинне законодавство не передбачає детальної регламентації порядку проведення переговорів між сторонами, не містить чітких рекомендацій для суддів щодо оцінки умов угоди та їхньої правомірності. Це не лише знижує ефективність угоди як інструменту альтернативного правосуддя, але й створює ризик недотримання прав сторін, особливо у випадках, коли угода укладається під тиском або з певними маніпуляціями з боку однієї зі сторін.

Іншим важливим аспектом є відсутність належної підготовки медіаторів та суддів, які залучені до процесу укладення і затвердження угод про примирення. Медіація, як процес примирення сторін, потребує специфічних знань і навичок, яких часто бракує навіть досвідченим

правникам, особливо якщо вони не мають відповідної спеціалізації у кримінальному праві. Зараз в Україні недостатня кількість кваліфікованих медіаторів, здатних проводити переговори між сторонами, спрямовані на примирення. Це знижує ефективність процесу та зменшує можливість досягнення справжнього примирення, що могло б задовольнити інтереси як потерпілого, так і обвинуваченого [5, с. 25]. Крім того, судді не завжди мають достатню обізнаність із тонкощами медіації та процесу примирення, що може призвести до суб'єктивних рішень під час затвердження угоди. Знання та розуміння суті примирення як інструменту відновного правосуддя є необхідними для об'єктивного оцінювання умов угоди та її відповідності принципам кримінального судочинства. Це свідчить про необхідність проведення спеціалізованих тренінгів для суддів та медіаторів з питань медіації та укладення угод про примирення, що дозволило б суттєво підвищити ефективність цього процесу.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що інститут затвердження судом угоди про примирення потребує подальшого вдосконалення в Україні. Для цього необхідно розробити та впровадити чіткі законодавчі критерії, за якими суд міг би оцінювати умови угоди, зокрема критерії відповідності правомірності, доцільності та справедливості угоди про примирення. Розширення сфери застосування угоди про примирення, чітка регламентація порядку укладення угоди, а також підвищення кваліфікації суддів та медіаторів могли б значно покращити ситуацію та сприяти розвитку гуманного правосуддя, орієнтованого на примирення та відновлення суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 жовтня 2023 р. Київ: Верховна Рада України, 2023.
2. Петренко О. С. Угода про примирення у кримінальному процесі України: правова природа та проблеми застосування. Юридичний журнал. 2022. №1. С. 10-14.
3. Іванченко М. П. Роль суду у затвердженні угод про примирення: сучасні виклики та перспективи. Наукові записки. 2023. № 21. С. 56-61.
4. Ткаченко А. В. Особливості застосування угоди про примирення в кримінальному процесі України. Вісник Київського національного університету. 2021. № 34. С. 91-95.
5. Шевченко І. В. Медіація та примирення у кримінальному процесі: міжнародний досвід і перспективи для України. Збірник наукових праць. 2023. № 5. С. 25-32.

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін**Національного університету «Одеська юридична академія»,**доктор філософії (PhD) з права***ДОПИТ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Допит із використанням відеоконференції є важливим інструментом у контексті адаптації кримінального провадження до викликів сучасного суспільства. Технологічний прогрес сприяє впровадженню інноваційних рішень, які дозволяють оптимізувати процес збирання доказів, зокрема за участю свідків, потерпілих або підозрюваних, які територіально віддалені від суб'єктів збирання доказів, а також дозволяє мінімізувати ризики в умовах пандемії або інших надзвичайних ситуацій, що надзвичайно актуально під час війни, яка триває на території України.

К.О. Чаплинський наводить визначення допиту як «слідчої дії, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі». Метою допиту вказується «отримання повних та об'єктивно відображуючих дійсність показань», адже саме показання є процесуальним джерелом доказів, а фактичні дані, що в них закріплені — доказами [1, с.140].

Разом з тим, Т.В. Лукашкіна доцільно аргументує, що «показання, які одержали слідчий, прокурор ... під час досудового розслідування можуть слугувати джерелами доказів тільки на досудовому розслідуванні, а на підставі відомостей, які повідомлять допитувані, слідчий, прокурор встановлюють обставини кримінального провадження» [2, с.207]. Згідно ч. 4 ст. 95 КПК суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України, і не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, які надані органам досудового розслідування або посилатися на них [3]. Відповідно для з'ясування обставин справи в суді допитується особа щодо її попередніх показань (на етапі досудового розслідування), зміст яких доцільно оголосити в рамках судового засідання з дозволу суду.

Особливої уваги заслуговує питання процедури проведення допиту в режимі відеоконференції визначеної КПК, як передумови набуття

показаннями, отриманих в ході такого допиту, юридичної властивості доказу - їх допустимості. Так, відповідно до ч.1 ст. 232 КПК України передбачена можливість проведення окремих слідчих дій у формі дистанційного досудового розслідування, серед яких визначено також допит у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. Однак, процедура дистанційного досудового розслідування передбачена лише у визначених ч. 1 ст. 232 КПК випадках:

- 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

У ч.2 ст. 232 зазначається, що рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим або прокурором. Винятком слугує допит у режимі відеоконференції у порядку ст. 225 КПК України (під час досудового розслідування в судовому засіданні, зокрема при існуванні небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань), рішення про проведення якого приймається слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

На допит у форматі відеоконференції поширюють загальні вимоги щодо процедури допиту, які визначені в ст. ст. 224-226 КПК України, але з певними уточненнями. Закріплена законодавча вимога щодо технічної складової цієї процедури: у дистанційному досудовому розслідуванні допускається використання технічних засобів і технологій, які повинні забезпечити належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Як зазначається, відповідні вимоги дозволяють «спостерігати за проведенням процесуальної дії, психічним, фізичним станом особи, а таким чином суд може впевнитися у законності отримання результатів слідчої (розшукової) дії та встановити можливість використання їх як доказів» [4,

с.201]. Особі, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення допиту. Якщо особа утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, відповідні дії здійснюються службовою особою такої установи. Хід і результати допиту у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Відповідно до ч. 10 ст. 232 КПК України допускається зміна зовнішності і голосу особи, за яких її неможливо було б упізнати, якщо такій особі забезпечується захист. Слід вказати, що така можливість отримала певну критику науковців, а саме Н.В. Павлова вказує на неприпустимість такої процедури, оскільки закономірно виникає питання щодо достовірності та допустимості результатів такого допиту, адже «застосування акустичних та візуальних втручань під час дистанційного допиту особи цілком виключає можливість її ідентифікації. Допитувана особа за таких умов відразу стає анонімним учасником кримінального процесу» [5, с.162].

Процедуру допиту в режимі у форматі відеоконференції під час судового засідання передбачено відповідно до ст. 336 КПК України, як і під час досудового розслідування, лише з певних підстав, однак розширено їх перелік, зокрема «введенням воєнного стану або карантину, встановленого КМУ». В ч. 7 ст. 336 КПК України встановлюється, що допит свідка, потерпілого, спеціаліста може здійснюватися у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду, визначеному судом. У виключних випадках в умовах воєнного або надзвичайного стану суд має право допитати свідка, потерпілого в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Варто зазначити, що допит здійснюється виключно через підсистему відеоконферензв'язку ЄСІКС. Відповідне клопотання про участь у дистанційному судовому провадженні подається не пізніше ніж за 5 днів до судового засідання. Ризики технічної несправності несе учасник кримінального провадження, який подав відповідне клопотання. У разі технічної неможливості участі в у форматі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку в учасника кримінального провадження, участь якого є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд. Однак, у разі наявності ознак зловживання

відповідним правом з метою затягування судового розгляду суд своєю вмотивованою ухвалою може позбавити учасника відповідного права в рамках конкретного кримінального провадження. Виключення складає особа, яка тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань: може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні такої установи за допомогою її технічних засобів та з використанням власного КЕП (за відсутності КЕП у такої особи - використовується електронний кабінет установи або її службової особи). Технічну можливість участі у відеоконференції, належну якість зображення та звуку, інформаційну безпеку тощо забезпечує така установа.

Проведення допиту у форматі відеоконференції сприяє дотриманню принципу забезпечення доступу до правосуддя, особливо для осіб, які перебувають за межами країни чи на тимчасово окупованих територіях України, що об'єктивно унеможливорює їхню безпосередню фізичну участь. «Діджиталізована» процедура допиту сприяє дотриманню прав учасників кримінального процесу, забезпечуючи їхню участь без ризику порушення строків провадження чи неможливості проведення слідчих розшукових дій. Разом із тим, актуальними залишаються питання захисту персональних даних, недопущення фальсифікації доказів та збереження конфіденційності слідчої інформації, що потребує вдосконалення законодавчого регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2006. 308 с.;
2. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша [та ін.]; НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. Одеса : "Фенікс", 2020. 582 с.;
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012р. №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.;
4. Черняк Н., Гаркуша А. Процесуальні особливості проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції за законодавством України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 5(21). С. 199-203;
5. Павлова Н.В. Використання технічних засобів і технологій під час проведення допиту у режимі відеоконференції. *Економічна та інформаційна безпека: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 27 квітня 2018 р.). Дніпро : ДДУВС, 2018. С. 161-163

ПРОХОРЦЕВА АЛЬБІНА АНАТОЛІЇВНА

студентка 2 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»,

Науковий керівник:

ПАВЛІЧЕНКО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ВІДКРИТТЯ ТА ВІДМОВИ ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Прокурорський нагляд є фундаментальною функцією прокуратури, спрямованою на забезпечення законності в діяльності органів досудового розслідування. Його основна мета полягає в тому, щоб гарантувати дотримання закону на кожному етапі кримінального провадження та захист прав усіх учасників процесу. Прокурор не лише контролює законність дій слідчих під час відкриття, розслідування та завершення кримінальних справ, але й забезпечує обґрунтованість ухвалених рішень. Особливо важливо перевіряти правильність рішень щодо відкриття або відмови у відкритті проваджень, оскільки помилки на цьому етапі можуть призвести до серйозних порушень прав громадян [1].

У разі виявлення порушень або прийняття незаконних рішень, прокурор має повноваження втручатися та виправляти ситуацію, зокрема скасовувати такі рішення або звертатися до суду для їх оскарження [2]. Таким чином, прокурорський нагляд є запобіжником проти зловживання у сфері досудового розслідування та гарантією, що всі дії слідчих органів відповідатимуть вимогам закону.

Відповідно до статті 36 Кримінального процесуального кодексу України, прокурор здійснює процесуальне керівництво у кримінальному провадженні [6]. Це включає контроль за законністю дій слідчих і забезпечення виконання правових норм під час проведення слідчих дій. Прокурор має доступ до всіх матеріалів справи, що дозволяє йому ретельно аналізувати докази та оцінювати законність зібраної інформації.

Згідно зі статтею 2 Закону України “Про прокуратуру”, однією із функцій прокуратури є забезпечення законності в діяльності органів, що

здійснюють досудове розслідування [5]. Це означає, що прокурор не лише здійснює нагляд, але й бере активну участь у кримінальних провадженнях, забезпечуючи дотримання прав і законних інтересів усіх сторін процесу.

Загалом, прокурорський нагляд є важливим інструментом для захисту прав громадян, запобігання порушень закону та забезпечення законності у кримінальному процесі.

Кримінальний процесуальний кодекс України чітко регламентує процедуру відкриття кримінального провадження. Відповідно до статті 214 КПК України, підставою для його відкриття є заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, а також самостійне виявлення органами досудового розслідування ознак злочину під час виконання службових обов'язків [6].

Ключовим етапом у процесі відкриття кримінального провадження є внесення інформації про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Реєстр є офіційною базою даних, до якої вносяться всі відомості про вчинені кримінальні правопорушення на території України.

Відповідно до КПК України, прокурор несе відповідальність за те, щоб усі кримінальні правопорушення, які стали відомими правоохоронним органам, були своєчасно розслідуванні. Також це включає захист прав осіб, які звернулися із заявою про злочин. Прокурор повинен слідкувати за тим, щоб розслідування велося об'єктивно, всебічно та без порушень процесуальних норм. Важливо, щоб жодна заява або повідомлення про злочин не залишилися без уваги.

Порядок і підстави для закриття кримінального провадження визначені у статті 284 Кримінального процесуального кодексу України. Стаття регламентує випадки, коли розслідування або судовий розгляд можуть бути припинені [6]. Однією з головних підстав для закриття провадження є відсутність події кримінального правопорушення. Тобто, після розслідування виявляється, що злочину насправді не було, а інформація про можливе правопорушення не підтвердилася.

Друга підстава для закриття провадження-це відсутність складу злочину. Навіть якщо подія мала місце, вона може не містити всіх ознак злочину, передбачених законом. Наприклад, дії особи можуть не мати протиправного наміру або не завдати шкоди, що робить їх такими, що не підлягають кримінальній відповідальності.

Коли справа закривається, це означає, що подальше розслідування або судовий розгляд втрачає сенс. Проте таке рішення має бути ретельно

вивчене, щоб не допустити помилок або порушення прав потерпілих чи інших учасників процесу.

Також прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, іншому місці, в якому особа примусово тримається згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу [4].

Прокурорський контроль за відкриттям кримінального провадження є важливим елементом забезпечення законності на етапі досудового розслідування. Прокурор має повноваження перевіряти дії органів досудового розслідування, щоб гарантувати законність і обґрунтованість початку кримінального провадження.

Згідно зі статтею 36 Кримінального процесуального кодексу України, прокурор наділений правом контролювати всі рішення та дії слідчих або дізнавачів щодо відкриття кримінальних справ. Він стежить за тим, щоб відомості про кримінальні правопорушення вчасно вносилися до Єдиного реєстру досудових розслідувань [6].

Першою підставою для його відкриття є наявність повідомлення про вчинення злочину, яке може надійти від фізичних чи юридичних осіб. Ці повідомлення можуть містити як конкретну інформацію про факти злочину, так і деталі, що вказують на можливу загрозу для суспільства.

Другою підставою є виявлення ознак злочину в ході діяльності правоохоронних органів, що може відбуватися в результаті їхнього моніторингу або під час виконання службових обов'язків. Також відкриття кримінального провадження може бути ініційоване за власною ініціативою прокурора, якщо він отримує інформацію, яка свідчить про вчинення злочину. Важливим є також наявність доказів, які підтверджують вчинення злочину, адже без них відкриття провадження може бути неможливим [3].

Прокурорський нагляд за законністю досудового розслідування є важливою складовою кримінального процесу, яка спрямована на забезпечення дотримання законів у діяльності слідчих та інших уповноважених осіб.

Прокурор має широкі повноваження, що дозволяють йому втручатися на різних етапах досудового розслідування. Зокрема, він затверджує клопотання слідчого щодо застосування запобіжних заходів, таких як арешт або домашній арешт. Також надає дозвіл на проведення певних слідчих дій, таких як обшук, вилучення документів або предметів, прослуховування телефонних розмов. Це гарантує, що такі дії будуть здійснюватися лише тоді,

коли є достатні підстави для їх проведення, і не будуть порушувати права осіб без належної причини.

У підсумку, прокурорський нагляд за відкриттям і відмовою у відкритті кримінальних проваджень є необхідним інструментом забезпечення законності та захисту прав громадян. Прокурор відіграє важливу роль у своєчасному внесенні відомостей до ЄРДР, запобігають незаконним відмовам у відкритті справ та контролюють дії слідчих і дізнавачів.

Важливою рекомендацією є підвищення відповідальності слідчих за дотриманням процесуальних норм, що сприятиме покращенню роботи системи досудового розслідування. Крім того, слід вдосконалити механізми оскарження рішень про відмову у відкритті кримінальних справ, щоб унеможливити необґрунтовані відмови. Прокурор має бути активним учасником процесу, який не лише наглядає за дотриманням законності, а й сприяє розвитку ефективної системи правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фактор. Прокурорський нагляд: поняття, види, завдання. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-42/section-230/article-17308/>.
2. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: Наказ від 21.08.2020. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905-20#Text>.
3. Тема 3. Прокурорський нагляд за законністю в кримінальному процесі. URL: https://arm.naia.kiev.ua/books/tdp-new/info/lection/lec3/tema3_17.html.
4. Генеральна прокуратура України. Новини. URL: https://chnr.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=148674.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

РАКІПОВА ІННА ВАСИЛІВНА*професор кафедри кримінального процесу**Національного університету «Одеська юридична академія»,**доктор юридичних наук, доцент***ПІДТРИМКА І ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛОГО В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ
РЕФОРМУВАННЯ ТА ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ**

При конструюванні окремих кримінально-процесуальних норм та інститутів і еволюції українського кримінально-процесуального законодавства, особливо в період післявоєнної відбудови України, досвід Німеччини, на нашу думку, був би однозначно цінним, а професійна наукова комунікація щодо актуальних галузевих проблем — корисною і плідною. Підтримка і захист потерпілого в кримінальному провадженні у Німеччині — розгалужена і добре організована на державному рівні структура, що передбачає наявність створених механізмів ефективної реалізації передбачених законом прав потерпілого з метою захисту його законних інтересів шляхом продуктивної комунікації. Дуже влучно зауважує Prof. Dr. Hans-Joachim Schramm щодо «наявності у громадянина матеріального права, що дозволяє йому забезпечити виконання своєї волі; якщо він має таке право, то мета процесуального права — реалізовувати це матеріальне право та створити для цього відповідні інструменти» [1]. Саме тому питання, пов'язані з механізмами реалізації прав і законних інтересів потерпілого в кримінальному провадженні України сьогодні надзвичайно актуальні, а досвід та взірці Німеччини багато в чому може бути корисним для України сьогодні.

Наприклад, реформа законодавства про соціальні компенсації в ФРН, яку було завершено у листопаді 2019 року після схвалення Федеральною радою закону, що регулює законодавство про соціальні компенсації (Чотирнадцята книга Соціального кодексу (SGB XIV) [2]). [Прим.: В процесі регулювання законодавства про компенсації Закон ФРН «Про компенсацію жертвам насильницьких злочинів» (OEG) втратив чинність 31.12.2023 р. З 01.01.2024 р. внесено зміни і доповнено Соціальний кодекс ФРН (Книга 14) та прийнято окремі імплементаційні закони]. «Закон отримав широку підтримку в Бундестазі, зокрема, за межами правлячої коаліції» [3] та набув чинності 1 січня 2024 року. Так, §§2, 4 SGB XIV чітко вказують на право потерпілого, його родичів чи близьких, які постраждали, на соціальні компенсаційні

виплати. Компенсація для жертв насильницьких дій регламентована §13 SGB XIV, де йде мова про фізичне насильство, а також психологічне насильство. Крім того, законодавець уточнює, що позов може бути подано у разі ушкоджень здоров'я, що сталися внаслідок ДТП за участю потерпілих у зворотній поїзді, яка необхідна була для отримання послуг за цією книгою, під час використання послуг, на які особа мала право відповідно до цієї книги або при подачі заяви про кримінальне правопорушення відразу або по дорозі туди чи назад, а також, якщо під час надання необхідного супроводу потерпілому відповідна особа зазнала шкоди. Для підтвердження розладу здоров'я внаслідок ушкодження встановлюється причинно-наслідковий зв'язок. Більш того, якщо не підтверджується ймовірність розладу внаслідок ушкодження через те, що в медичній науці існує невизначеність щодо цього, то розлад здоров'я можна визнати наслідком ушкодження за згодою Федерального міністерства праці та соціальних питань або відповідального вищого державного органу [4]. Ступінь наслідків шкоди оцінюється відповідно до загальних наслідків фізичних, психічних, інтелектуальних, сенсорних порушень, що викликані розладами здоров'я, визнаними наслідками шкоди в усіх сферах життя, та вимірюється за шкалою від 10 до 100 (§5 SGB XIV [5]). Соціальна компенсація надається у вигляді послуг, допомоги в натуральній формі та грошової допомоги. Грошові виплати надаються одноразово або як постійні виплати (§26 SGB XIV [6]). Для надання послуг відповідальні органи укладають угоди з травматологічними клініками (§37 SGB XIV [7]). Також можуть укладатися угоди про співпрацю з організаціями, які забезпечують комплексні, якісні консультації та підтримку потерпілих, враховуючи необхідність допомоги представникам особливо вразливих груп (§39 SGB XIV [8]). Відповідно до §40 SGB XIV Федеральне міністерство праці та соціальних справ уповноважене регулювати якісні вимоги до угод про співпрацю шляхом законодавчої постанови, що потребує схвалення Бундесрату [9].

Важливо, що існує можливість для потерпілого отримати конфіденційну оперативну і професійну допомогу та підтримку у зв'язку з завданою шкодою також від різних приватних і громадських благодійних фондів. Наприклад, це Берлінський фонд проти екстремізму і насилля (Stiftung contra Rechtsextremismus und Gewalt) [10], Фонд компенсації жертвам автокатастроф (Verkehrsofferhilfe) [11], Штутгартський фонд для жертв торгівлі людьми та примусової проституції [12], Гессенський фонд компенсації шкоди [13], Державний Фонд землі Баден-Вюртемберг по захисту жертв злочинів [14], Unfallopfer Hilfswerk (організація допомоги

жертвам нещасних випадків, підтримка людей, які зазнали фізичних і фінансових втрат внаслідок нещасних випадків) [15].

Компенсації потерпілим від кримінальних правопорушень, мабуть, одне з найболючіших питань для України. На жаль, усі роки незалежності в нашій країні не знаходилося політичної волі і коштів державного бюджету на відшкодування шкоди потерпілим у випадках, коли відповідальність за це має взяти на себе саме держава. Підкреслимо: відповідно до п. 2, 3 ст. 30 Глави V Стамбульської Конвенції «належна державна компенсація присуджується тим, хто постраждав від тяжких тілесних ушкоджень або порушення здоров'я, настільки, наскільки шкода не покривається з інших джерел, як-от: правопорушником, страхуванням або державним медичним і соціальним забезпеченням. Це не перешкоджає Сторонам вимагати повернення наданої компенсації від правопорушника, за умови належного забезпечення безпеки жертви. Заходи, ужиті відповідно до пункту 2, забезпечують надання компенсації в межах розумного строку» [16]. Разом з тим, відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20.06.2022 р. «Україна залишає за собою право не застосовувати положення пункту 2 статті 30 Конвенції до приведення національного законодавства у відповідність із зазначеними положеннями Конвенції» [17]. Водночас органом щодо моніторингу за дотриманням Стамбульської конвенції в Україні є група експертів з дій проти насильства стосовно жінок та домашнього насильства (GREVIO), що рекомендувала забезпечити ефективне відшкодування шкоди особам, які пережили гендерне насильство, включаючи такі заходи, як: грошова компенсація, надання правових, соціальних та медичних послуг для повного одужання [18]. Очевидно, що така потреба є не тільки у випадку гендерного насильства, а й інших кримінальних правопорушень, перш за все, насильницьких.

Prof. Dr. Otto Luchterhandt щодо проблеми гармонізації законодавства України з європейським зауважив, що поняття «гармонізація» має, насамперед, відображати безконфліктність відносин, іншими словами, узгоджене співіснування і чинність таких норм, як юридичні принципи, комплексні правові інститути, а також окремі юридичні правила і приписи, що походять із різних джерел права. На відміну від споріднених понять «гармонія» та «узгодженість», які визначають існуючий стан безконфліктності чи несуперечливості, поняття «гармонізація» означає, що стан гармонії ще не настав, у будь-якому разі ще не з'ясований, а тому має

бути встановлений, і що саме це відбуватиметься через «гармонізацію», тобто цілеспрямовану діяльність. Завдання гармонізації він бачить у трьох вимірах: у відносинах між правовими приписами нижчого й вищого рівнів; у відносинах між нормами однакового рівня; у відносинах між різними системами правопорядку, що є принципово самостійними та існують незалежно одна від одної, наприклад, між правопорядком міжнародного або європейського права і національним правом України [19]. Погоджуємось, що гармонізацію слід розуміти крізь призму діяльності. Професійна комунікація з метою гармонізації українського законодавства з європейським повинна якнайкраще супроводжувати і продовжувати плідну наукову діяльність. Важливим у цьому процесі є зосередитись на національних інтересах та законодавчих проблемах, що реально потребують вирішення протягом останніх десятиліть української державності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Prof.Dr. Schramm H.-J. Umsetzung der Bürgerrechte und deren Schutz. Ostinstitut/Wismar. Wismar. Deutschland. 2021. P. 1-10.
2. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV). URL: <http://surl.li/hhexiv>.
3. Prof.Dr. Andreas Kranig. Entschädigung von Opfern nach terroristischen Anschlägen — Wer verantwortet den Opferschutz? URL: <http://surl.li/lhjpcs>
4. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: <http://surl.li/xdmxcxq>
5. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: <http://surl.li/shlzkq>
6. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: <http://surl.li/zyjzkg>
7. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: <http://surl.li/duriji>
8. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: <http://surl.li/wllltp>
9. Vierzehntes Buch Sozialgesetzbuch (SGB XIV) URL: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/ges/SGB_XIV/cont/SGB_XIV.P40.htm
10. Stiftung contra Rechtsextremismus und Gewalt. URL: <https://anwaltverein.de/de/stiftung-contra-rechtsextremismus>
11. Verkehrsofferhilfe. URL: <https://www.verkehrsofferhilfe.de/>
12. Fonds zur Unterstützung für Opfer von Menschenhandel und Zwangsprostitution. URL: <http://surl.li/fawaen>

13. Hessischer Ausgleichsfonds. URL: <http://surl.li/tdledo>
14. Landesstiftung Opferschutz. URL: <https://www.landestiftung-opferschutz.de/>
15. Unfallopfer Hilfswerk. URL: <https://www.unfallopferhilfswerk.de/unsere-geschichte/>
16. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
17. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#n2>
18. CoE – GREVIO. URL: <http://surl.li/afswxf>
19. Prof. Dr. Otto Luchterhandt. To the problem of harmonization of Ukrainian legislation with the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Problems of harmonizing the legislation of Ukraine with international law: materials of the scientific-practical conference. Kyiv: Institute of Legislation Verkhovna Rada of Ukraine. 1998. P. 57-58.

САПКО МАКСИМ АНДРІЙОВИЧ

студент 1 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

24 лютого 2022 року Україна зазнала збройної агресії з боку Російської Федерації. Це призвело до численних порушень прав людини та скоєння кримінальних правопорушень, багато з яких можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини. У відповідь на це держава активно впроваджує заходи для вдосконалення роботи відповідальних органів, що

займаються документуванням і проведенням попередніх розслідувань таких злочинів. Організація розслідувань, зокрема воєнних злочинів, охоплює діяльність уповноважених органів, спрямовану на створення сприятливих умов для ефективного досудового розслідування на кожному його етапі та забезпечення виконання завдань кримінального провадження. Такі питання регулюються положеннями Кримінального кодексу України та Кримінально-процесуального кодексу України, які дозволяють впроваджувати механізми міжнародної співпраці для боротьби з воєнними злочинами.

На третій рік війни сформувалась розгалужена система правоохоронних органів, що здійснюють розслідування воєнних злочинів, які співпрацюють як на національному, тау і міжнародному рівні. Така взаємодія особливо важлива для координації зусиль між різними органами, а також для залучення ресурсів та експертних знань у складних і масштабних розслідуваннях. Особлива увага приділяється саме груповим розслідуванням, які включають роботу слідчих і слідчо-оперативних груп. Завдяки спільній діяльності різних підрозділів можливе більш повне охоплення різних аспектів кримінальних правопорушень, а також ефективне використання спеціалізованих навичок кожної залученої сторони.

Одним і з головних органів досудового розслідування воєнних злочинів виступають слідчі органи безпеки. Тому що до завдань Служби безпеки України входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Значна складність і розгалуженість слідчої картини при розслідуванні воєнних злочинів створює значне навантаження на слідчі підрозділи органів безпеки, які нерідко стикаються з нестачею людських і часових ресурсів для швидкої та повної фіксації всіх аспектів кримінальних правопорушень. У таких умовах для забезпечення оперативності та досягнення завдань кримінального провадження слідчі СБУ часто делегують виконання певних невідкладних слідчих (розшукових) дій працівникам інших правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Це дозволяє оптимізувати процес і швидше реагувати на виклики, пов'язані з розслідуванням злочинів, що мають високий суспільний резонанс і потребують максимальної мобілізації ресурсів та координації дій.

В структурі Міністерства внутрішніх справ також діє департамент міжнародних зв'язків, який у питаннях співробітництва виконує такі

завдання як: 1) аналізує стан міжнародного співробітництва МВС, забезпечує взаємодію МВС із закордонними дипломатичними установами України, дипломатичними представництвами іноземних держав та представництвами міжнародних організацій в Україні, представниками правоохоронних органів іноземних держав (офіцерами зв'язку) при них, відповідними органами іноземних держав; 2) організовує та координує структурні підрозділи апарату МВС, Головний сервісний центр МВС, заклади, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС, НГУ, та за дорученням Міністра — ЦОВВ щодо участі в діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна; 3) організовує заходи міжнародного характеру за участі керівництва МВС із залученням структурних підрозділів апарату МВС, Головного сервісного центру МВС, закладів, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС, НГУ, ЦОВВ, забезпечує підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів до них, а також організовує та координує виконання домовленостей, досягнутих за результатами таких заходів; 4) забезпечує організацію службових відряджень за кордон керівництва МВС, бере участь в організації службових відряджень за кордон працівників апарату МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС та забезпечує усний переклад під час проведення міжнародних заходів за участю керівництва МВС; 5) уживає заходів щодо залучення для потреб МВС, НГУ, ЦОВВ міжнародної технічної допомоги, яка надається іноземними державами та міжнародними організаціями [1].

Департамент активно сприяє розслідуванню воєнних злочинів, взаємодіючи з міжнародними структурами. Це дозволяє не лише використовувати інформацію, отриману з-за кордону, але й обмінюватися досвідом і технологіями, які є класи для розслідування злочинів, вчинених в умовах воєнного стану.

Налагоджено ефективну взаємодію з колегами в Європолі. З квітня 2022 року на базі Аналітичного проєкту Європолу щодо розслідування основних міжнародних злочинів функціонує Єдина платформа для збору, зберігання та аналітичної обробки оперативних даних про воєнні злочини. Поліція не припиняє ретельно фіксувати кожен злочин агресора та збирає доказову базу для розслідування, щоб винні не змогли уникнути покарання, а цивілізований світ у майбутньому ніколи не став свідком таких трагедій. Країна-терорист обов'язково понесе відповідальність за усі звірства, вчинені в Україні [2].

У сфері міжнародного співробітництва, серед достатньо широкого спектру його напрямів, особливо важливою є взаємодія органів НПУ з правоохоронними органами інших держав та міжнародними правоохоронними організаціями за такими напрямами як протидія екстремізму та тероризму, кіберзлочинності, співпраця з міжнародними правоохоронними органами у справі розслідування воєнних злочинів, які скоєні військовослужбовцями РФ на території України.

За напрямом протидії кіберзлочинності в умовах правового режиму воєнного стану ключовим завданням кіберполіції є протидія російському ворогу в інформаційному просторі. В цьому контексті важливою формою міжнародної взаємодії є співпраця з кіберпідрозділами правоохоронних органів інших держав у сфері розробки інформаційних систем та рішень, які дозволяють поліпшити стан комунікації та покращують захист від хакерських атак із Російської Федерації. Крім того, пріоритетним напрямом української кіберполіції є протидія шахрайству в Інтернеті. Відтак, коли в умовах воєнного стану до України надходять величезні обсяги гуманітарної допомоги надзвичайно важливим завданням є організація міжнародної взаємодії у протидії таким актуалізованим видам злочинності як псевдоблагодійність, пропозиції з оренди неіснуючого житла, фейкові пасажирські перевезення та продаж неіснуючих товарів, зокрема військової амуніції та спорядження [3].

Роль органів прокуратури України у розслідуванні воєнних злочинів полягає у тому, що Офіс Генерального прокурора здійснює процесуальне керівництво під час розслідування воєнних злочинів, зокрема прокуратури слідкують за дотриманням законодавства у процесі документування і розслідування воєнних злочинів відповідними правоохоронними органами та представляють обвинувачення у судовому процесі. Також, органи прокуратури здійснюють збір доказів воєнних злочинів та їх фіксацію для представлення у судовому національному і міжнародному процесі [4]. Напрями діяльності прокуратури в сфері розслідування воєнних злочинів в ході російсько-української війни є: 1) функціонування спеціальних підрозділів системи органів прокуратур діяльність яких пов'язана із воєнними злочинами; 2) здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів; 3) ведення статистики зареєстрованих воєнних злочинів та результатів їх досудового розслідування; 4) розробка стандартів розслідування воєнних злочинів.

Отже країна вдосконалює механізми розслідування воєнних злочинів через координацію зусиль різних національних органів та активне

міжнародне співробітництво. Це необхідно для збору доказів і притягнення винних до відповідальності, забезпечення захисту прав людини та зміцнення безпеки держави перед новими загрозами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство внутрішніх справ України. Департамент міжнародних зв'язків. URL: <https://mvs.gov.ua/struktura/departament-miznarodnogo-spivrobitnictva>
2. Співпраця з міжнародними партнерами у розслідуванні воєнних злочинів — це євроінтеграція! URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/8/2/0/9/9/spivpracia-z-miznarodnimi-partnerami-u-rozsliduvanni-vojennix-zlociniv.pdf>
3. Зозуля Є. В. Актуальні напрями міжнародного співробітництва органів національної поліції в умовах правового режиму воєнного стану. URL: https://dnuvs.ukr.education/wpcontent/uploads/2023/11/materialy_konferenciyi_donduvs_01_07_2022.pdf#page=158.
4. Головне про воєнні злочини. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://war.gp.gov.ua/crimes.html>

САХНО ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 4 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

завідувачка кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

З одного боку, у сучасному і розвиненому світі смертна кара вважається безжалісним і нелюдським покаранням, яке ображає гідність засудженого і порушує його право на життя. З іншого боку, стрімке зростання кількісних та якісних показників особливо тяжкої насильницької злочинності актуалізує питання повернення смертної кари в систему покарань, яка діє у наш час. Тому, застосування смертної кари як виду

кримінального покарання завжди викликало широкі дискусії в суспільстві та залишається предметом дискусій серед науковців та правників.

Смертна кара — це позбавлення життя особи, визнаної винною, на підставі рішення державного органу.

Смертна кара, як правило, вважається формою покарання для тих, хто вчинив злочин. Процедура застосування смертної кари вимагає тривалого судового розгляду, можливості оскарження вироку, призначення експерта для виконання покарання і чітко визначеної дати страти. В очікуванні страти особа утримується в “камері смертників” [1].

Міжнародна організація Рада Європи відіграє суттєву роль у боротьбі проти застосування смертної кари в Європі. У 1983 році вона прийняла перший нормативно-правовий акт, який вимагає беззастережного виконання, що визначає безумовне скасування смертної кари: Протокол VI до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З 1990-х років заборона смертної кари також є необхідною умовою членства в Раді Європи [2].

28 червня 1996 року Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла резолюцію, в якій ультимативно засудила подальше застосування смертної кари в Україні і закликала припинити втілення смертних вироків у майбутньому [3]. На той час наша держава займала одне із перших місць по страті людей серед всіх країн у світі, окрім Китаю. Щоб задовольнити цю вимогу, 5 квітня 2001 року смертна кара була остаточно вилучена з українського законодавства, з прийняттям Кримінального кодексу України, який замінив це нелюдське покарання на довічне ув'язнення.

Можна стверджувати, що на шляху до цілковитого скасування смертної кари у світі досягнуто значного прогресу: у 1960 році смертну кару скасували лише 25 країн; на сьогодні це зробили 112 країн. Але 55 держав все ще підтримують страту як найвищу міру покарання. Серед них Китай, Іран, Саудівська Аравія, які були трьома країнами з найбільшою кількістю смертних вироків у світі у 2022 році [4].

Методами здійснення даного виду негуманного покарання є: повішання, розстріл, смертельна ін'єкція, ураження електричним струмом та задушення інертним газом.

У менш розвинених країнах зі зловмисниками поводяться більш жорстоко. В Ірані та Пакистані засуджених до смертної кари виставляють на центральну площу міста і б'ють камінням, палицями, або публічно обезголовлюють.

Розглядаючи питання повернення смертної кари в Україну, слід зауважити, що у суспільстві склалась доволі неоднозначна думка. Існує дві сторони у цьому непростому питанні: прихильники та противники.

Прихильники надають такі доводи:

- страта — це захист суспільства від найнебезпечніших злодіїв;
- смертна кара економить державний бюджет на годування в'язнів;
- не бажання родичів та друзів все життя підтримувати злочинця;
- вона є потужним засобом стримування самих злодіїв;
- принцип «око за око», «зуб за зуб» є справедливим, адже з

кривдником можна вчинити теж саме, що і він з потерпілим.

Прихильниками були також і деякі українські політики. Питання повернення цього покарання було підняте депутатами 6-го скликання П. М. Симоненком, В. А. Бевзом у 2012 році. Було запропоновано внести зміни до чинного ККУ щодо впровадження смертної кари як виду покарання. [5] Вони наголошували на доповненні статті 51 частини 2 такого змісту: "За особливо тяжкі злочини - умисне вбивство за обтяжуючих обставин може застосовуватись як виняткова міра покарання смертна кара" та доповнити кодекс статтею 64-1 "Смертна кара". Передбачалось застосування такого покарання за вчинення особливо тяжкого злочину - умисного вбивства у випадках, передбачених частиною 2 статті 115 ККУ [5].

Противники наводять інші думки:

- перешкода для перебування України в Раді Європи;
- ймовірність судової помилки, яка забере життя невинної людини;
- смертна кара несумісна з правом людини на життя;
- вбиваючи зловмисників, держава бореться з наслідками, а не з

причинами людських злочинів;

- економічний аспект (вбивство дешевше, ніж утримання) є аморальним.

Василь Костицький, який очолював Національну комісію України з питань захисту суспільної моралі у 2013 році, виступав проти відновлення смертної кари в Україні, і зазначив: "Я автор закону і конституційного подання, згідно з яким смертну кару було скасовано. Так що я думаю, тут більше нічого коментувати" [6].

Ще одним із противників є Євген Захаров, який стверджує, що дозволене на рівні держави вбивство кримінальну статистику не поліпшує і наявність смертної кари не стримує вбивць, адже дослідження довели, що кількість вбивств не залежить від того, є смертна кара, чи ні.

Статистика соціологічних опитувань з даного питання дала невтішні результати. Останнє опитування проводилось у 2021 році і дало такий результат: 51% опитаних громадян підтримують ідею відновлення смертної кари в Україні. Водночас 45% - проти цього, а 4%- не змогли відповісти. Найбільше таку ідею підтримують люди зрілого віку, бідніші, з середнім рівнем освіти, чоловіки, а також ті, хто відчуває негативні емоції до себе (сором, гнів, сум, байдужість і страх) [7].

Тому питання повернення смертної кари в Україні є надскладним, неоднозначним і багатшаровим. Воно лежить не тільки і не стільки в правовому полі, а ще й пов'язане з безліччю морально — етичних, політико — правових, релігійних, психологічних, культурних, духовних переконань суспільства. З одного боку, в умовах воєнних дій на території України варто було б запропонувати встановлення смертної кари за скоєння воєнних злочинів. Тим паче, що військові злочинці, які знищують населення України, заслуговують найвищої міри покарання за свої злочини. Але з іншого боку, це виявляється неможливим, оскільки це суперечить шляху демократичного розвитку країни, Україна повинна буде вийти з Ради Європи і скасувати кілька десятків національних законодавчих актів та міжнародних документів, які держава зобов'язалась виконувати.

У кінцевому підсумку слід зауважити, що позбавлення людини життя державою через смертну кару навіть у межах положень, визначених законом, є скасуванням безумовного права людини на життя, що не відповідає Основному Закону України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія смертної кари: за що засуджують і де досі застосовують. URL: <https://chas.news/current/istoriya-smertnoi-kari-za-scho-zasudzhuyut-i-de-dosi-zastosovuyut>.
2. Протокол №6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари: Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text.
3. Резолюція №1097 Парламентської Асамблеї Ради Європи про скасування смертної кари у Європі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_592#Text.
4. 10 жовтня — Всесвітній день боротьби зі смертною карою: Центр громадянських свобод. URL: <https://ccl.org.ua/news/vsesvitnij-den-borotby-zi-smertnoyu-karoyu/>.

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо впровадження смертної кари як виду покарання: Проект Закону України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6AC00C?an=3>.

6. Голова Нацкомісії з моралі проти смертної кари в Україні. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/141676.html>.

7. Половина українців виступає за відновлення смертної кари в Україні — опитування. URL: <https://www.unian.ua/society/polovina-ukrajinciv-vistupaye-za-vidnovlennya-smertnoji-kari-v-ukrajini-opituvannya-novini-ukrajini-11518522.html>.

СИСОЄВА ДАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*студентка 2 курсу (скор. термін навчання) Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

БОБОШКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАДАЧІ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ПІДГОТОВКА ОБ'ЄКТІВ ДЛЯ ЇЇ ПРИЗНАЧЕННЯ

У світі немає двох речей, які були б однакові, тобто кожний об'єкт матеріального світу — індивідуальний [3, с.106].

Встановлення тотожності об'єкта зазвичай здійснюється за його індивідуальними ознаками. Про індивідуальність об'єктів матеріального світу відомо всім. Тому мета такого експертного дослідження практикується саме на вивченні об'єктів, шляхом порівняння з оригіналами. Багато об'єктів подібні за кількістю ознак саме зовнішньої будови, однак складаючи сукупності ознак в одне ціле — виникає неповторність. Цим займається трасологія, а саме трасологічна експертиза, яка визначає окремі ознаки, тобто деталі та особливості самого об'єкта та його деталей, а саме сліду. Під слідом розуміються будь які зміни в матеріальному світі внаслідок скоєного правопорушення, відбиток чи порушення в роботі якогось об'єкта.

Як вже відомо, висновки експертів які проводять різного виду експертизи ґрунтуються на дослідженні всіх виявлених ознак предмету, який внаслідок іншого предмету утворює слід. Ось чому, відповідно за методикою проведення дослідження, в об'єктах, на яких проводиться трасологічна експертиза, розрізняють: будову предмету; його розмір; властивості об'єкту; рельєф поверхні або предмету, на якій виявлено об'єкт дослідження [2, с.105].

Задачами трасологічної експертизи є:

1. Ідентифікація осіб і предметів за залишеними ними слідами.
2. Установлення групової належності об'єктів (марка автомобілю, серія чи вид зброї, тощо).
3. Встановлення деяких анатомічних ознак, які властиві особі (особам), що залишила сліди. Здебільшого, таким чином можливо встановити її ріст, стать та деякі звички.
4. Вияснення механізму утворення об'єкту та пов'язаних з ним всіх деталей розслідування.

Під час виявлення слідів на місці подій, необхідно вжити заходів щодо їх підготовки до процедури вилучення. Як свідчить правило, з місця скоєного рекомендується вилучати всі виявлені та підготовлені сліди. Практика з досвіду експертів показує, що навіть маленький слід може бути матеріалом для дослідження та важливим доказом у справі, оскільки в збірці всі докази дають найбільш точне уявлення про події [3, с.110].

Нововиявлені сліди повинні бути вивчені та зафіксовані, оскільки необхідно одержати від них усю важливу інформацію для слідства та зберегти для подальшої експертизи.

З цього ми можемо зробити висновок, що сліди, які були виявлені на місці огляду, завжди підлягають фіксації. В наукових літературах зазначають такі способи фіксації та підготовки слідів: фотографування, складання малюнків і схем, виготовлення відбитків чи зліпків, перенесення та копіювання, вилучення предмета разом зі слідом, опис з місця огляду та інше.

Якщо брати до уваги саме предмет (поверхню) на якому згодом виявлено слід, то під час огляду предмета з метою відшукування слідів важливо дотримуватися такої послідовності: 1) першими фіксувати сліди, які мають властивість швидко зникати; 2) проводити огляд на наявність сліду пальців рук та зафіксувати; 3) останніми фіксують сліди, які найбільш видимі та об'ємні сліди; 4) не рекомендується на об'єкт виявлення сліду наносити сторонні сліди; 5) якщо під час фіксації, з'явився ризик його пошкодження, треба здійснювати процес вилучення сліду разом з предметом на якому його

знайшли; 6) забезпечувати з особливою увагою збереження слідів та копій від механічних пошкоджень; 7) фотознімки, малюнки і схеми слідів повинні бути приєднані до протоколу слідчої дії.

Основне положення таких досліджень при цьому полягає у виявленні сукупності ознак предмету, які має об'єкт експертизи та встановленні нею ознак, які відобразилися на місці подій. Проте, щодо встановлення ознак при дослідженні об'єктів з частковим пошкодженням, використовують особливі методи для подальшої експертизи.

Згодом, всі об'єкти трасологічної експертизи будуть мати доказове значення, а саме вплив на висновок експерта (позитивний чи категорично негативний висновок). Це кінцева стадія, що складає підсумки всього ходу експертизи. Вона включає в себе також і оформлення результатів за результатами вивчених матеріалів та складання фотоматеріалів ,які є основою в висновку. На цій стадії, всі матеріали та об'єкти експертизи формують в один документ, як доказ слідства.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що головна задача трасологічної експертизи - це якісно зібрати об'єкти для подальшого дослідження та їх призначення. Окрім цього, значення та роль трасологічної експертизи полягає в тому , що вивчення слідів, які виникають унаслідок вчиненого злочину, допомагає встановити знаряддя скоєного, особу злочинця (потерпілого), визначити механізм злочину та деколи навіть мету.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
2. Маркусь В. О. Криміналістика. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2007. 558 с.
3. Шеремет А. П., Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]/ А.П. Шеремет [2-ге вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
4. Копча В.В., Фрідманський Р.М., Копча Н.В. Правове дослідження слідів на місці злочину: які сприяють ефективному розкриттю та попередження злочинів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2022. Вип. 72 ч.2. С. 211—218.

СЛОБОДЯН УЛЯНА СЕРГІЇВНА

студентка 5 курсу

Факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція)

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

ЗАВТУР ВІКТОР АНДРІЙОВИЧ

доцент кафедри кримінального права Національного університету

«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

З розвитком правових систем держав світу урегулювання правових спорів альтернативним судовому методом набуває усе більшого поширення, зокрема й у межах Європейського Союзу. Одним з найбільш ефективних та актуальних на сьогодні інструментів є медіація, яку широко використовують у цивільних, господарських і навіть кримінальних справах. В Україні медіація поки не набула такої масштабності та популярності, але, з огляду на поступову гармонізацію з європейськими стандартами, існують доволі ймовірні перспективи її широкого впровадження.

Перш за все, розповсюдженість медіації пояснюється цілим рядом переваг, серед яких можливість контролю за процесом, приватність, збереження фінансів та швидкість вирішення конфлікту [1, с. 35]. Так, умови укладання угоди, час та склад учасників процедури визначається безпосередньо сторонами, медіація може перериватися та максимально враховуються індивідуальні інтереси та потреби сторін. У ході медіаційної процедури значно скорочується тривалість розв'язання спору, порівняно з судовим шляхом вирішення, у якому керуються процесуальними строками, які у свою чергу можна подовжувати, що може сприяти ескалації конфлікту між сторонами. Зрештою, позитивним аспектом медіації можна вважати її менш формальний характер, що дозволяє учасникам значним чином уникнути дискомфорту.

У Європейському Союзі доволі активно набирає обертів впровадження медіації з метою забезпечення ефективності вирішення спорів та зменшення навантаження на судову систему. Серед нормативно-правових актів, якими регулюються такі процедури, варто звернути увагу на Директиву

2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах», яка містить основні положення щодо медіації та надає рекомендації щодо професійної підготовки відповідних фахівців. Окрім того, що медіація має бути добровільним і конфіденційним процесом та не перешкоджати національному законодавству, Європейський парламент та Рада Європейського Союзу окреслюють основну мету медіації: «Забезпечення кращого доступу до правосуддя в рамках політики Європейського Союзу щодо створення простору свободи, безпеки та правосуддя має охоплювати доступ до судових і позасудових методів вирішення спорів» [2]. Хоча сторони самі відповідають за організацію або припинення процесу медіації, згідно з національним законодавством, у судів має бути можливість вказувати учасникам на доречність медіації або встановлювати часові обмеження.

До того ж, Європейська Рада закликала держави-члени створити альтернативні позасудові процедури, але на час ухвалення вищезгаданої директиви більшість держав уже мали свою систему, яка зазнала мінімального впливу. Необхідно зауважити, що успішний приклад впровадження медіації подають окремі країни ЄС, до прикладу, в Італії перед поданням позову до суду сторони зобов'язані спробувати вирішити спір у позасудовому порядку, а в Німеччині взагалі існує перелік категорій конфліктів, де медіація є необхідною.

Основоположні принципи самого процесу медіації можемо відшукати у Директиві 2008/52/ЄС та Рекомендації № R (98)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 року, проте необхідно пам'ятати про регламентацію діяльності медіатора — нейтральної особи, головна роль якої полягає у виявленні взаємоприйняттого рішення для сторін. Європейський кодекс етики медіаторів включив у поле зору не лише загальні базові засади, а й підкреслив важливість відповідного рівня компетентності медіатора і справедливості процесу медіації [3, с. 192].

Щодо реалізації європейських норм такої позасудової процедури в Україні, його підґрунтям є закон «Про медіацію», який встановлює правові засади медіації як альтернативного способу вирішення спорів, однак все ще не досягає високого рівня ЄС [4].

Серед головних викликів, що попри значний потенціал, можуть стати на заваді ефективному впровадженню медіації в Україні, виокремлюються:

- низький рівень обізнаності жителів про механізм та можливості медіації, що у свою чергу, втілюється у невикористанні чи недовірі до такого способу альтернативного вирішення спорів та сумнівах у його ефективності;

- недостатня кількість кваліфікованих фахівців, адже, через непопулярність медіації бракує бажаючих здобувати потрібну кваліфікацію;
- недосконала нормативно-правова база, тому що залишаються не врегульованими безліч питань, до прикладу, категорії справ з обов'язковою досудовою медіацією, або інтеграція положень про медіацію до процесуальних кодексів України.

Отже, підсумовуючи усе вищенаведене, варто визначити, що медіація як спосіб позасудового врегулювання правових спорів має чималу кількість переваг та активно використовується у державах-членах Європейського Союзу. Хоча Україна поки є лише кандидатом на вступ, впровадження медіації суттєво наблизить її до досягнення європейських стандартів, але для цього необхідно підвищувати обізнаність населення щодо можливості та дієвості медіації, збільшувати чисельність медіаторів та покращувати законодавчу базу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Островська О.А., Фінько О.Л. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів та консалтингова послуга. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С.34-38.
2. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj>
3. Хлистік М.А. Медіація: Досвід Європейських країн та перспективи для України. Нове українське право. 2022. Т.6. № 2. С. 190-195.
4. Про медіацію : Закон України від 16 лист. 2021 р. №1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#n133>.

СМИРНОВ МАКСИМ ІВАНОВИЧ*доцент кафедри кримінального процесу**Національного університету «Одеська юридична академія»,**кандидат юридичних наук, доцент***ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА ТА МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ, ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ З
ПИТАНЬ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ
КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ**

У своїй діяльності Міжнародний кримінальний суд (далі — МКС) повністю покладається на співробітництво з державами, починаючи від виконання прохання про надання допомоги шляхом проведення процесуальних дій на території України і закінчуючи надскладною формою співробітництва пов'язаною із передачею особи до МКС.

Таке співробітництво з МКС здійснюється у порядку, визначеному КПК та Римським статутим Міжнародного кримінального суду (далі — РС), з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК, яким серед іншого, передбачено центральні органи України щодо співробітництва з МКС. Саме центральні органи України застосовують, передбачені КПК та РС різні форми та процедури співробітництва України з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

Центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора — під час розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС та Міністерство юстиції України — під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи.

Співробітництво з МКС під час здійснення ним розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС віднесено до основних напрямів міжнародного співробітництва органів прокуратури України. Організація роботи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також з питань співробітництва з МКС покладена на підрозділи міжнародно-правового співробітництва Офісу Генерального прокурора.

КПК безпосередньо визначає центральні органи України з питань міжнародного співробітництва в ст.ст. 545, 574, 618 КПК. Предметний аналіз зазначених та інших статей дозволяє нам зробити висновок, що в ст. 618 КПК по-різному визначаються предметна сфера діяльності, повноваження, функції центрального органу України та хто саме може бути віднесений до нього. Відмінність полягає в наступному:

1) на відміну від розділу IX КПК, в розділі розділу IX² КПК використовується лише термін «центральный орган України», що пояснюється тим, що співробітництво з МКС детально регламентовано КПК та РС та здійснюється на рівні вже визначених державою центральних органів без можливості залучення додатково уповноважених органів;

2) співробітництво центральних органів України з МКС здійснюється у порядку та з урахуванням особливостей, передбачених в першу чергу, розділом IX² КПК, норми якого детально регламентують порядок та особливості взаємодії правоохоронних та судових органів України з МКС у питаннях здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Крім того, під час співробітництва з МКС центральні органи України, у випадках визначених в КПК звертаються до норм розділу IX КПК;

3) співробітництво центральних органів України з МКС не може ґрунтуватися на засаді взаємності, а може здійснюватися на підставі КПК та багатостороннього міжнародного договору — РС, в якому кодифіковано матеріальні та процесуальні норми, встановлюється структура, функції та юрисдикція суду;

4) стаття 618 КПК та розділ IX² КПК обмежує предметну сферу діяльності центральних органів України лише питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Деякі із перерахованих розділом IX КПК напрямів взаємодії можуть входити до предметної сфери діяльності центральних органів України, але всі вони обов'язково, так або інакше будуть пов'язані з МКС. Зокрема, надання правової допомоги МКС шляхом проведення процесуальних дій на території України; отримання правової допомоги від МКС шляхом проведення процесуальних дій; передання кримінального провадження до МКС; перейняти кримінального провадження від МКС щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя; затримання, тимчасовий арешт, арешт і передача; тимчасова передача особи до МКС для проведення процесуальних дій; передача особи до МКС у спрощеному порядку; виконання вироків та рішень МКС;

5) повноваження та функції центральних органів України відповідно до ст. 618 КПК обумовлені особливою правовою природою співробітництва з МКС та поширюється виключно на співробітництво з МКС;

6) відповідно до ст. 618 КПК центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора — під час розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС та Міністерство юстиції України — під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи;

7) співробітництво з МКС безпосередньо пов'язано з його предметною юрисдикцією (*ratione materiae*) та охоплює найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, а саме злочин агресії, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин геноциду (ст.ст. 5-8 РС). Співробітництво з МКС здійснюється лише щодо найтяжчих міжнародних злочинів. Окремо слід зазначити, що МКС має юрисдикцію щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя (ст. 70 РС);

8) центральні органи України зазначені у ст. 618 КПК здійснюють співробітництво з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Крім того, метою такого співробітництва може бути виконання прохань МКС щодо розслідування злочинів проти відправлення ним правосуддя.

Повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС передбачені ст. 618 КПК. Проте зазначена стаття не передбачає вичерпного переліку таких повноважень центрального органу України. В залежності від форм та процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені КПК та РС.

Крім того, необхідно розрізняти функції та повноваження центральних органів України, які передбачені розділом IX та IX² КПК. Повноваження центрального органу України передбачені ст. 618 КПК та розділом IX² КПК обмежуються предметною сферою діяльності, яка пов'язана питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС.

Отже, функції та повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС мають особливості, які обумовлені нормативно-правовим регулюванням та правовими підставами здійснення співробітництва, а також предметною сферою діяльності.

SOLOVIOV BORYS KOSTYANTYNOVYCH

*1st year student Of the Kryvyi Rih Faculty
of the National University «Odesa Law Academy»*

Supervisor:

DROBCHAK ALLA LEONIDIVNA

*senior lecturer of socio-political and economic disciplines
of the Kryvyi Rih Faculty of the National University «Odesa Law Academy»*

DECENTRALIZATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE DNIPROPETROVSK REGION AS A REFLECTION OF PROGRESSIVE TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Regarding the concept of decentralisation, which began in 2014, there are many changes, primarily the transfer of resources to local communities. In this section I would like to talk about decentralization and democratisation in Dnipropetrovsk region.

We call the term decentralization the transfer of certain powers from the state to local government bodies. And democratisation, as we all understand, is a reformation aimed at the implementation of democratic actions in the country. That is why decentralization and democracy are very similar in meaning. The key advantages of decentralization for the Dnipropetrovsk region, first of all, was increase in the economic capacity of cities.

Precisely thanks to this reform, communities have the opportunity to receive material support and provide assistance in the development of infrastructure, and thanks to this, communities become dependent of the central budget.

The stimulation of local business is also equally important, because it is increase in economic independence that allows communities to attract investments and, let's say, create better conditions for the development of enterprises.

From this we can conclude that the impact of decentralization on the Dnipropetrovsk region is significant, because it is the form of decentralization, that improves living conditions, living standards everyday, and tries to ensure the stability of economic development.

Digitalization has become an almost integral part of our life. It isn't only for our country, or region. In general, the introduction of new technologies and the development of modern ones is, one of the most effective processes today.

Would like to focus on issue of digital services and public online administration. Today, people are able to receive government services, register a business, or ask for some help through electronic services. One of the most popular,

in according to many cities was “DIA”. With the help of “DIA”, citizens of Ukraine are allowed to store documents in digital format, and according to many, this is very convenient.

Let’s move on to another rather important field of digitalization, namely, digital communication in society. When it comes to communication in society, probably everyone thinks that it is certain meetings or live communication that everyone is used to, but today messengers and social networks have become important, in which you can reproduce various types of content, for example, being at home, or communicating with close, familiar people who don’t have the opportunity to communicate in life.

The development of digital communication was pushed by the pandemic precisely during the period when everyone was at home and due to circumstances didn’t have the opportunity to fully communicate with each other.

Each of us has our own opinion, but I believe that there are a lot of implementations today, which both influenced the development and, unfortunately, do not have the opportunity to grow and gain popularity. Every day we move forward and try to speed up the process of development of our state from all sides, and the role of our people is to try to preserve democracy, because it is democracy that affects the consciousness of citizens' actions and affects the idealism of Ukrainians.

LIST OF USED SOURCES

1. Digital Country. URL: <https://ukraine.ua/invest-trade/digitalization/>.
2. Project approach to strengthening the capacity of territorial communities in the conditions of decentralization. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/145/145/0> .

ФАЄНКО ВІОЛЕТТА ВІТАЛІЙВНА

*студентка 4 курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вперше від початку відкритого воєнного нападу російської федерації на Україну воєнний стан було запроваджено 24 лютого 2022 року шляхом підписання Президентом України відповідного Указу [1], з якого вбачається можливість змін у законодавстві. Такі зміни зумовлені вимушеною необхідністю адаптації правоохоронної діяльності до особливого стану, запровадженого в державі. Про правосуддя в умовах воєнного стану було зазначено у статті 26 однойменного Закону України 2015 року [2]. Важливим є прийняття 14 квітня 2022 року Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану”, де викладено основні зміни, запроваджені в країні щодо здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану [3].

Кримінальне провадження своїм змістом та формою має відповідати загальним засадам, проте з урахуванням особливостей, що вказуються у розділі IX-1 КПК України, а саме у ст. 615 [4]. Не зважаючи на воєнний стан у країні, досудове розслідування так само, як і в мирний час, має бути повним і законним.

Так, навіть якщо немає технічної можливості внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР), досудове розслідування може розпочинатися на підставі винесеної прокурором або слідчим постанови, проте це не звільняє від подальшого внесення даних до ЄРДР. Керівник органу розслідування в свою чергу уповноважений утворювати міжвідомчі слідчі групи своєю постановою.

До повноважень прокурорів можуть бути додані окремі повноваження слідчих суддів за умови, що останні не мають об’єктивної можливості самостійно виконувати їх. Також за своєю вмотивованою постановою

прокурор може зупинити строк досудового розслідування, якщо подальше проведення, закінчення досудового розслідування чи звернення до суду є неможливим.

Проте варто звернути увагу на деяке зменшення повноважень керівника прокуратури. Так, він більше не уповноважений обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою більш ніж на 30 днів. Окрім цього, передбачується можливість оскаржити до суду дії, бездіяльність слідчих та прокурорів або прийняті ними рішення.

Відтепер уповноважена службова особа має право затримувати підозрюваного за відсутності ухвали слідчого судді на строк, визначений КПК України. Проте у разі невручення затриманому повідомлення про підозру у встановлений строк або неможливості доставки його до слідчого судді, затриманого має бути негайно звільнено.

На період воєнного стану суду надано право обґрунтування своїх висновків з використанням лише показань, сприйнятих ним під час судового засідання. Таке рішення законодавця можна пояснити тим, що наразі у зв'язку зі становищем у державі можуть виникати труднощі із зібранням усіх можливих і наявних доказів по справі, а відповідно і подальша оцінка судом ситуації ризикує бути неповною.

Оскільки період воєнного стану вимагає оперативного та ефективного реагування на будь-які кримінальні правопорушення, а також пришвидшення самого досудового розслідування, законодавець надає дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час, проте лише у невідкладних випадках. Таким чином, знижується ризик втрати слідів кримінального правопорушення та зменшується можливість втечі підозрюваного.

Для збереження життя понятих від можливої загрози, зміни у КПК України. дозволяють проводити деякі слідчі дії за їх відсутності. Проте обов'язковою умовою тут виступає безперервний відеозапис зі сторони службових осіб за допомогою будь-якого технічного засобу.

Законодавець передбачає і відсутність можливості дотримання процесуальних строків виконання процесуальних дій. У таких випадках, як зазначається, процесуальні дії мають бути невідкладно проведені у строк, не більший за 15 днів після припинення або скасування воєнного стану.

Відтепер прокурори невідкладно мають повідомляти про свої рішення прокурорів вищого рівня та суд, а також надавати їм копії відповідних документів у строк, що не перевищує 10 днів з дня прийняття рішення. Також дізнавач, прокурор або слідчий зобов'язані зберігати у себе копії матеріалів

кримінальних проваджень в електронній формі. Це здійснюється для того, щоб запобігти можливій втраті матеріалів або мати змогу відновити їх у подальшому [5].

Стосовно участі сторони захисту - у разі, якщо захисник об'єктивно не має можливості приймати участь у проведенні слідчої дії, або ж якщо така дія проводиться у нічний час, тобто з 22:00 до 06:00, законодавець покладає на дізнавачів, слідчих та прокурорів обов'язок забезпечення участі захисника очно або дистанційно. Окрім того, вищеперерахованими службовими особами забезпечується також участь перекладача, якщо виникає така потреба. За відсутності можливості залучення перекладача слідчий, дізнавач і прокурор можуть здійснювати переклад самостійно.

Також з новими змінами до КПК України у суду з'являється можливість проголошувати не весь текст складеного вироку відразу, а лише його частину - резолютивну, тобто таку, у якій судом зазначається його безпосередній висновок по справі. При цьому залишається обов'язковим вручення повного тексту рішення усім учасникам справи.

У зв'язку з принципом економії витраченого часу на досудове розслідування, законодавець скорочує строк, встановлений для вручення письмового повідомлення про підозру. Відтепер подовжувати такий строк дозволено до 48 годин, а не до 72. Ці та інші зміни вводяться в законодавство задля підтримання основоположних принципів досудового розслідування, навіть якщо для цього виникають непередбачувані перешкоди.

Нажаль, запровадження воєнного стану в Україні стало причиною багатьох змін, на які держава вимушена піти у зв'язку з нинішньою ситуацією. Такі зміни торкнулись і безпосередньо правоохоронної сфери, адже збройна агресія не передбачає зникнення вчинюваних кримінальних правопорушень. Так, за короткий час законодавство повинно якісно і з мінімальними втратами адаптуватись до становища в країні, намагаючись зберегти можливість проведення повного досудового розслідування. Нові зміни у КПК України дещо розширюють повноваження прокурорів, слідчих та дізнавачів, одночасно додаючи можливість оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності. Процесуальні дії, вчинювані під час досудового розслідування, бажано здійснювати у більш стислі строки задля економії часу. Законодавець акцентує увагу на можливій загрозі життю учасників процесу у зв'язку з війною, тому сфера участі таких осіб у слідчих діях теж зазнає змін. Ці та багато інших змін, які були внесені до КПК України від початку запровадження воєнного стану в державі, відображають прагнення

держави зберегти опір в рівній мірі як збройній агресії, так і кримінальним правопорушенням із дотримання встановленої КПК України процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n199>
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 року №2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
4. Особливості кримінального провадження у період воєнного стану. *Адвокат Сирота Дмитро Іванович*. URL: <https://syrota.com.ua/blog/osoblyvosti-kryminalnoho-provadhennia-u-period-voiennoho-stanu/>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5091>
6. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html>
7. Чуприна З. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану.ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-kriminalnogo-protsesu-v-umovakh-vonnogo-stanu

ХАРЧЕНКО ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*студентка 2 курсу (скор. термін навчання) Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

**КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НОВІ
ВИКЛИКИ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

Швидкий прогрес у галузі штучного інтелекту та інформаційних технологій сприяє зростанню кількості нових кібер-інструментів, які використовуються не тільки для легальних цілей, але й для злочинної діяльності. Віртуальні злами, викрадення даних, шахрайство та нові типи атак, засновані на машинному навчанні, ускладнюють роботу правоохоронних органів. За прогнозами, штучний інтелект та автоматизовані системи будуть усе частіше використовуватися кіберзлочинцями для створення більш складних схем атак, що вимагатиме нових підходів до кримінально-правової політики. Як вже слушно починають акцентувати увагу «з огляду на стрімкий розвиток штучного інтелекту, провідні країни в технологічному аспекті прагнуть запровадити політику його регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях, що зумовлено ризиками, які потенційно можуть виникнути внаслідок використання штучного інтелекту, вже стало очевидним, що деякі методи використання штучного інтелекту можуть порушити конфіденційність особистого життя людей і знизити їхні права, що може призвести до цілком реальних катастрофічних сценаріїв» [1].

На сьогодні правову основу українського законодавства у цій сфері формують такі нормативно-правові акти: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закони України: «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а тому спочатку з'ясуємо основні поняття кіберзлочинності, які містяться в ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»: 1) кіберзлочин (комп'ютерний злочин)

— суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України; 2) кіберзлочинність — сукупність кіберзлочинів [2].

Говорячи про штучний інтелект та кіберзлочин як взаємопов'язані поняття, варто розглянути цей зв'язок з двох боків: з боку можливої небезпеки для користувачів та з боку штучного інтелекту як інструменту для боротьби з кіберзлочинністю.

У першому випадку важливо звернути увагу на те, що штучний інтелект дедалі частіше використовується кіберзлочинцями для автоматизації складних атак. Наприклад, за допомогою штучного інтелекту можна створювати фішингові повідомлення, що імітують поведінку реальних користувачів або організацій, збирати персональні дані з публічних джерел та здійснювати атаки на основі цих даних. Але з іншого боку він також може бути ефективним засобом для боротьби з ними. Правоохоронні органи можуть використовувати штучний інтелект для аналізу поведінкових моделей підозрюваних, моніторингу кіберзагроз у реальному часі та виявлення підозрілої активності [3, с.17]. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомагати у швидкому виявленні шкідливих програм або відстеженні незвичних дій у мережі.

Розглядаючи цей зв'язок, логічно можна дійти до можливих викликів для кримінально-правової системи, що викликані таким розвитком кіберзлочинності та штучного інтелекту.

По-перше, попри прогресивний розвиток цифрових технологій, законодавча база України повною мірою не відповідає викликам у сфері кіберзлочинності, що створює прогалини в правовому регулюванні та дає змогу кіберзлочинцям цим користуватися. Це пов'язано із стрімким розвитком штучного інтелекту, коли законодавство спрямоване на боротьбу з кіберзлочинністю ще не має норм щодо боротьби з використанням штучного інтелекту як засобу для кібератак.

По-друге правоохоронні органи стикаються з браком фахівців, які володіють сучасними технологіями, включаючи знання в галузі штучного інтелекту, через що нестача компетенції у цьому напрямі може уповільнити реагування на кіберзагрози і знизити ефективність розслідування. Тому наразі Україна бере участь у проєктах ЄС та НАТО з метою посилення спроможності України у сфері кібербезпеки; проведенні спільних навчань суб'єктів сектору безпеки та оборони в рамках заходів колективної оборони; у спільних проєктах Ради Європи та ЄС щодо підвищення обізнаності та

навчання співробітників правоохоронних органів у сфері кібербезпеки; проведенні спільних навчань суб'єктів сектору безпеки та оборони в рамках заходів колективної оборони [4].

І по-третє, найголовніше, кіберзлочини часто здійснюються транснаціонально, коли злочинці оперують поза межами України, що ускладнює їхнє переслідування, тому виникає необхідність міжнародної співпраці з іншими країнами. Завдяки міжнародним договорам, що укладає Україна з іншими державами та конвенціям, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України вирішення цієї проблеми або виявлення можливих злочинних посягань у майбутньому є більш ніж реальним. Україна бере активну участь на міжнародному рівні у протидії кіберзлочинності [4]. Зазначивши основні виклики для кримінально-правової політики України, варто визначити і можливі методи вирішення цих проблем спираючись на сучасні реалії та стан законодавчої бази України на сьогодні.

Законодавчій базі України важливо бути завжди на крок попереду кіберзлочинців, що знаходять нові методи обходу кримінальної відповідальності. Наразі Кримінальний кодекс України має ряд статей, що регулюють несакціоновану діяльність у сфері використання комп'ютерів (розділ XVI - Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку) [5]. Але через кількість зростання кіберзлочинів пов'язаних з використанням штучного інтелекту кожен рік в Україні ці статті втрачають свою актуальність, а тому треба адаптувати законодавство під нові реалії.

Крім того, необхідно забезпечити міжнародну співпрацю більш масштабно, укладаючи угоди з іншими країнами для спільної боротьби з кіберзлочинністю, обміну інформацією та кращими практиками, а також брати участь у міжнародних форумах і організаціях, що займаються проблемами кібербезпеки. Підвищення обізнаності суспільства через інформаційні кампанії та освітні програми важливо вводити не лише серед працівників правоохоронних органів, а й у школах і університетах, а також проведення регулярного аудиту системи кібербезпеки державних установ допоможуть виявити вразливі місця і нейтралізувати потенційні загрози [6, с. 860]. Завдяки впровадженню в правову систему України CERT-UA вже було знешкоджено більшість кібератак, наприклад у червні 2017 року, команда CERT-UA, разом з фахівцями Кіберполіції, СБУ, разом з фахівцями з приватних компаній та іноземними партнерами брали участь в протидії та ліквідації наслідків масштабних хакерських атак проти України [7].

Кіберзлочинність і розвиток штучного інтелекту представляють серйозні виклики для кримінально-правової політики України, зокрема неповна відповідність законодавства сучасним технологіям, етичні питання використання штучного інтелекту та транснаціональний характер кіберзлочинності, що ускладнює їхнє переслідування. Для ефективної боротьби з кіберзлочинністю та регулювання штучного інтелекту Україні необхідно впроваджувати інноваційні підходи, включаючи розробку нових законодавчих ініціатив, підвищення кваліфікації правоохоронних органів і міжнародну співпрацю надалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козьяков С. Якою має бути державна політика підтримки розвитку та стримування небезпеки штучного інтелекту. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/jakoju-maje-buti-derzhavna-politika-pidtrimki-rozvitku-ta-strimuvannja-nebezpeki-shtuchoho-intelektu.html>;
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>;
3. Заячківська Г.А. Маркетингові можливості підприємств на основі штучного інтелекту. Трансформаційна економіка. 2024. №2 (07). С. 17-22. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-3>;
4. Продан Т. Кіберзлочинність: виклики часу. URL: <http://surl.li/teochp>;
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Сілютіна І.М. Етичні та правові аспекти впровадження систем штучного інтелекту в освітній процес у вищій школі. Вісник науки і освіти. 2023. №10 (16). С. 850-862. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7161>;
7. CERT-UA. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/CERT-UA>;

ХРАМЧЕНКОВА МАРІЯ ВАДИМІВНА

студентка 3 курсу

*Факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

АБАКІНА-ПІЛЯВСЬКА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

доцент кафедри кримінального права

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної війни проти України питання кримінальної відповідальності за військові злочини набуває особливої актуальності та значущості. Масштабні порушення норм міжнародного гуманітарного права, численні воєнні злочини проти цивільного населення та військовослужбовців України вимагають ефективного правового реагування та невідворотності покарання для злочинців.

Військові злочини, згідно з чинним законодавством України, становлять особливу категорію кримінальних правопорушень проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, відповідальність за які передбачена Розділом XIX Кримінального кодексу України (далі – ККУ) [3].

Так, відповідно до ККУ, можна виділити такі групи військових кримінальних правопорушень: 1) проти порядку підлеглості та військової честі (статті 402-406); 2) проти проходження військової служби (статті 407-409); 3) проти порядку користування військовим майном та його збереження (статті 410-414); 4) проти порядку експлуатації військової техніки (статті 415- 417); 5) проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (статті 418-421); 6) проти встановленого порядку збереження військової таємниці (ст. 422); 7) військові посадові кримінальні правопорушення (статті 423-426); 8) проти порядку несення служби на полі бою та в районі військових дій (ст. 424-433) [2]. У контексті воєнного стану та активних бойових дій законодавець значно посилив відповідальність за дані види правопорушень.

В умовах воєнного стану запроваджено підвищені санкції за вчинення військових кримінальних правопорушень, спеціальні процедури їх розслідування, механізми міжнародного співробітництва у кримінальному переслідуванні та особливий порядок документування воєнних злочинів [5].

Військовослужбовці, а також особи, які проходять військові збори (військовозобов'язані та резервісти), за вчинення злочинів військового характеру притягаються до відповідальності за статтями 402–435 Кримінального кодексу України. Окремо, особи, що вперше вчинили правопорушення за статтями 407 і 408 ККУ, можуть бути звільнені від відповідальності, якщо під час воєнного стану добровільно звернуться до слідчих органів із заявою про повернення до служби та отримають згоду командира [1].

Особливу роль у контексті кримінальної відповідальності за військові злочини відіграє документування та збір доказів в умовах триваючого збройного конфлікту [4]. Це вимагає застосування сучасних методів фіксації доказів, використання цифрових технологій та міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією та досвідом. Важливим залишається питання захисту свідків та потерпілих, збереження доказової бази та створення ефективних механізмів міжнародного співробітництва.

Ефективна протидія військовим злочинам вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення правової бази. Необхідним є подальше посилення міжнародного співробітництва у сфері кримінального переслідування військових злочинців, розвиток механізмів документування та розслідування військових злочинів в умовах триваючого збройного конфлікту. Особливо важливим є забезпечення невідворотності покарання та справедливого правосуддя щодо всіх осіб, винних у вчиненні військових злочинів.

Аналіз практики національних судів України та міжнародних судових інстанцій за 2022-2024 роки свідчить про необхідність подальшого вдосконалення механізмів притягнення до відповідальності за військові злочини. Це включає розвиток системи спеціалізованих судових органів, вдосконалення процедур міжнародного правового співробітництва, посилення захисту прав потерпілих та свідків, а також забезпечення ефективного виконання судових рішень у справах про військові злочини [3].

Особливу увагу слід приділити питанням відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчинення військових злочинів, та відновлення порушених прав потерпілих. Це вимагає розробки та впровадження ефективних механізмів компенсації, створення спеціальних фондів для

відшкодування збитків та забезпечення доступу потерпілих до правової допомоги та соціальної підтримки.

Отже, кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення в сучасних умовах є важливим елементом національного правового захисту. Подальший розвиток законодавства та правозастосовної практики у цій сфері повинен бути спрямований на забезпечення невідворотності покарання за військові злочини, захист прав потерпілих та відновлення справедливості в умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. Верховний Суд України. Львів 5 вересня 2023. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_09_05_Prezent_Stefaniv_Viisk_pravoporysh.pdf
3. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за ред. М. І. Панова. Х. : Право, 2011. 184 с.
4. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків. Право, 2018. 328 с.
5. Притягнення до відповідальності військовослужбовців під час війни. URL: <https://legalaid.ua/ua/prytyagnennya-do-vidpovidalnosti-vijskovosluzhbovcziv-pid-chas-vijny/>

ЧЕРВІНСЬКА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

*студентка 2 курсу магістратури Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

КОЗАЧЕНКО ВІТАЛІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук*

**РАТИФІКАЦІЯ УКРАЇНОЮ СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ: НОВІ ВИКЛИКИ**

Міжнародний кримінальний суд (МКС) відіграє ключову роль у підтримці міжнародного правопорядку, притягаючи до відповідальності осіб, що скоїли найтяжчі злочини: геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності. Україна, яка пережила значні політичні та військові виклики в останні роки, 21 серпня 2024 року нарешті ратифікувала Римський статут. Проте тривалий процес ратифікації Статуту МКС став предметом гарячих дебатів, що пов'язано із внутрішніми і зовнішніми політичними, юридичними та безпековими чинниками.

Римський Статут МКС, прийнятий у 1998 році, є основним міжнародно-правовим документом, який визначає діяльність цього судового органу. Однією з ключових функцій Статуту є забезпечення справедливості у випадках, коли національні суди не можуть або не бажають розслідувати та притягати винних до відповідальності [6]. Відтак, попри те, що МКС має комплементарну юрисдикцію і головна відповідальність за боротьбу з міжнародними злочинами лежить на національних правопорядках, на ефективність роботи МКС є дуже великі очікування [7, с. 252].

Співпраця України з Міжнародним кримінальним судом розпочалася у відповідь на події 2014 року, коли Росія анексувала Крим, а на сході України спалахнув збройний конфлікт. Україна, не будучи повноправним членом Римського статуту, двічі зверталася до МКС із заявами про визнання його юрисдикції. Перше звернення було подано у 2014 році щодо розслідування злочинів під час Революції гідності [3], а друге — у 2015 році у зв'язку з агресією Росії на Донбасі та в Криму [5].

Україна активно співпрацювала з МКС для документування воєнних злочинів, зокрема щодо порушень прав людини і злочинів проти цивільного населення. На основі поданих заяв, МКС розпочав попереднє розслідування

і зробив кроки для збору доказів. Незважаючи на те, що Римський статут не був ратифікований Україною на той момент, співпраця з судом дала можливість міжнародній спільноті звернути увагу на злочини, скоєні під час збройного конфлікту.

Україна підписала Римський статут ще у 2000 році, але його ратифікація затягнулася на більш ніж два десятиріччя. Основна причина затримки полягала у висновку Конституційного Суду України 2001 року, який констатував, що положення Статуту суперечать Конституції України, оскільки передбачають передачу судових повноважень міжнародним органам [2]. Це створило правову перешкоду для ратифікації, яку можна було усунути лише через внесення змін до Конституції. Докорінно ситуація змінилася зі змінами до Конституції України 2 червня 2016 року. Тоді було змінено редакцію ст. 124 Конституції України, зокрема доповнено ч. 6, яка отримала такий зміст: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [4]. Крім того, існували політичні та безпекові причини. Багато політиків побоювалися, що ратифікація Статуту може створити додаткові юридичні ризики для українських військових. Ці наративи тривалий час заважали ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду. Попри тривалі перешкоди та безпідставні побоювання, 21 серпня 2024 року Верховна Рада на своєму засіданні ухвалила Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». Вважаю, що ратифікація Римського статуту є необхідним кроком для повноправного членства в Міжнародному кримінальному суді. Для України це дасть можливість висувати свого кандидата на посаду судді та прокурора МКС; брати участь у виборах суддів та інших виборних осіб; притягнути до відповідальності російських злочинців; дотримуватися курсу євроінтеграції; захистити наших військових; ефективно співпрацювати з МКС.

Щодо ризиків для наших військових, про які я зазначала в роботі, вважаю, що вони є безпідставними, з огляду на те, що Україна ратифікувала Римський статут із заявою за ст. 124 Римського статуту, згідно з якою МКС не буде мати юрисдикції за ст. 8 (воєнні злочини) щодо громадян України протягом 7 років після ратифікації. Ратифікація Україною Римського статуту є чітким сигналом, що Україна розділяє принципи міжнародного порядку, заснованого на законах і правилах, і повною мірою готова діяти згідно з цими принципами. Повноцінна участь в МКС спростить доступ українцям до спеціального цільового фонду суду та підвищить шанси отримати

компенсацію для потерпілих від російських злочинів. Приєднання держави до Римського статуту є важливим показником того, що вона має твердий намір покласти край безкарності за найбільш кричущі злочини проти міжнародного права та прав людини [8].

На нашу думку рішення про ратифікацію Римського статуту дозволить активно співпрацювати з МКС для переслідування осіб, які вчинили злочини на території нашої країни, дасть змогу брати участь в Асамблеї держав-учасниць МКС, висувати кандидатів на посади суддів та впливати на формування політики суду. Ратифікація Римського статуту Україною є дуже важливим напрямом, який підкреслив готовність нашої держави боротися та співпрацювати з Європейським Союзом проти безкарності, несправедливості та ще раз доводить серйозність наміру повноцінно вступити до Європейського Союзу [9, с.238].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: від 28.06.1996р. №254к/96-ВР: станом на 1 січня 2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): Висновок Конституційного Суду України від 11.07.2001р. №3-в/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>

3. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року: Заява Верховної Ради України від 25.02.2014р. №790-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>

4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

5. Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами

Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян": Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015р. No145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>

6. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998р.: станом на 21 серпня 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

7. Гутник В. В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні вирішення та шляхи їх вирішення. Науковий вісник. 2024. №81. С. 251-257.

8. Гнатовський М. Україна та Міжнародний Кримінальний Суд: конституційний аспект. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukraine-and-the-international-criminal-court-aconstitutional-matter-ua/>

9. Язаджи В. С. Проблема ратифікації Римського статуту в Україні / В.С. Язаджи // 75-а річниця ООН — сучасний стан та розвиток міжнародного права : збірник матеріалів Всеукр. наук. студент. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2020 р.) / МОН України, НУ "ОЮА" ; відп. вед. М. Р. Аракелян. - Одеса : Гельветика, 2020. С. 236-238.

ЧОРНОМАЗ ВАЛЕРІЯ ГЕННАДІВНА

студентка 3 курсу Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

КОТКОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР СТАНІСЛАВОВИЧ

завідувач кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін

Криворізького факультету Національного університету

«Одеська юридична академія», доктор економічних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ АБО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Кримінально-процесуальні реформи в Україні є ключовим етапом на шляху до покращення правової системи та зміцнення демократичних інститутів. Вони спрямовані на забезпечення справедливого судочинства,

підвищення ефективності правоохоронних органів і захисту прав учасників кримінального процесу. З початком збройної агресії та введенням воєнного стану в Україні, питання підвищення відповідальності за злочини проти порядку несення військової служби набуло особливої актуальності. Кримінальне законодавство постійно оновлюється та вдосконалюється для того, щоб адекватно відповідати викликам, які стоять перед державою в умовах війни.

Злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби включають такі правопорушення, як дезертирство, ухилення від виконання наказів, самовільне залишення військової частини, непокоря та інші порушення дисципліни, що можуть підірвати боєздатність армії. Під час дії воєнного стану, коли на карту поставлена безпека країни, такі дії можуть мати особливо серйозні наслідки для обороноздатності держави [1, с. 20].

У Загальній частині КК України специфічність кримінально-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із військовослужбовцями, знайшла своє втілення в нормах інститутів покарання та судимості. У переліку видів покарань, визначеному ст. 51 КК України, передбачено покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців (п. 6) та тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців (п. 10). Перше із них може бути застосоване до всіх категорій військовослужбовців, за винятком військовослужбовців строкової служби. А друге — навпаки. Його застосування можливе лише до військовослужбовців строкової служби [2, с. 309].

Кримінальне законодавство також враховує особливі обставини, в яких діють військовослужбовці під час війни. Це означає, що в деяких випадках передбачаються пом'якшувальні обставини або специфічні умови покарання, якщо порушення сталися через важкі умови бойових дій або психоемоційний стан військових. Головний аспект вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану полягає в посиленні дисципліни та відповідальності військовослужбовців для забезпечення боєздатності армії в умовах воєнного часу. Це включає підвищення покарань за дезертирство, непокору, самовільне залишення частини та інші порушення, які можуть послабити військову організацію.

Щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби під час воєнного стану, в Україні вже ухвалено низку законодавчих змін. Основна мета цих реформ —

підвищити рівень дисципліни серед військовослужбовців та забезпечити ефективність армії під час війни.

Посилення відповідальності: Зміни до Кримінального кодексу України передбачають посилення покарань за такі злочини, як дезертирство, непокоря та самовільне залишення військової частини. Це робиться для того, щоб унеможливити зниження боєздатності армії в критичних умовах воєнного стану. **Можливість звільнення від відповідальності:** Якщо військовослужбовець, який вперше вчинив правопорушення, добровільно повертається до військової частини і отримує підтримку свого командира, він може бути звільнений від кримінальної відповідальності. Це стимулює добровільне повернення до служби та зменшує кількість дезертирів. **Удосконалення судових процедур:** Законодавчі зміни також регулюють процедури розгляду клопотань про звільнення від відповідальності, що робить процес прозорішим і справедливішим [3].

Таким чином, вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти порядку несення військової служби в умовах воєнного стану є необхідним кроком для забезпечення належної дисципліни в армії та ефективного захисту країни. Законодавчі зміни спрямовані на створення системи, яка гарантує дотримання військової дисципліни, але водночас враховує складні умови служби в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімов Г. М., Дзюба Ю. П., Касинюк В. І. та ін. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2011. 184 с.
2. Сарнавський О.М. Норми про кримінальну відповідальність військово-службовців у системі кримінального права України. *Часопис Київського університету права*. 2013. №2. С. 308-311.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану: Закон України від 20 серпня 2024 року №3902-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text>.

ШЕВЧЕНКО ПОЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*студентка 1 курсу Факультету економіки та управління бізнесом
Криворізького національного університету*

Науковий керівник:

ШУРУПОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

*доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти
Криворізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Соціальний захист населення — важлива частина соціальної політики держави. Саме через нього держава надає допомогу найбільш вразливим верствам населення, яку скеровують державні органи. Фінансується державний захист населення з державного бюджету України.

Сьогодні проблеми соціального захисту населення України розглядаються в контексті сучасного стану суспільства та ринкових відносин, де нові реалії замінюють застарілі моделі. Особливістю цього періоду є відставання в розвитку нормативної бази та правових стандартів, які не відповідають повсякденним потребам суспільства. Це відставання особливо помітне в порівнянні з соціальними стандартами європейських країн [1, с. 1].

Однією з ключових проблем чинного законодавства України у сфері соціального захисту є відсутність чіткої системності, непрозорість та непослідовність. Це суттєво ускладнює реалізацію соціальних гарантій і прав громадян, особливо в умовах швидких змін суспільних і економічних реалій. Наприклад, у низці державних документів та нормативно-правових актів продовжують використовуватися застарілі методи та підходи, які давно втратили свою ефективність. Вони вже не відповідають сучасним викликам і є недостатніми для забезпечення належного рівня соціального захисту населення, що посилює соціальну напруженість та збільшує рівень недовіри до державних інституцій [2, с. 3].

Економічні реформи в Україні є важливою складовою трансформаційного процесу, спрямованого на побудову ефективної ринкової економіки, однак ці реформи мають істотний вплив на соціальне забезпечення населення. Такі перетворення мають неоднозначні наслідки для соціальних стандартів і добробуту громадян. Актуальність цієї теми

зумовлена необхідністю дослідження, як саме виглядає соціальний захист населення зараз в умовах воєнного стану.

Метою реформування системи соціального захисту населення є створення умов для досягнення високого рівня життя громадян, посилення цільової спрямованості соціальних програм. Поглиблення адресності розпочалося з реформи пенсійного забезпечення та соціальних виплат. Наступним етапом такої політики є реформування системи соціальних послуг з метою підвищення їх якості. [3, с. 1]

Довгострокова соціально спрямована політика має бути орієнтована на зниження рівня безробіття, підвищення економічної активності та мобільності населення, зростання його доходів і процвітання, а також покращення соціального захисту. Економіка сучасного типу передбачає наближення рівня життя населення до середніх європейських стандартів якості життя та показників людського розвитку [4, с. 8].

Економічні реформи в Україні почали активно впроваджуватися після здобуття незалежності у 1991 році. Впродовж останніх десятиліть було здійснено низку структурних змін, спрямованих на ринкову трансформацію економіки, покращення інвестиційного клімату та інтеграцію до європейського економічного простору. До ключових реформ відносяться податкова, пенсійна, реформа енергетичного сектору, реформа охорони здоров'я та децентралізація. Кожна з них мала як позитивні наслідки, так і виклики для соціального забезпечення населення, оскільки будь-які зміни в економічній політиці часто призводять до коригування системи соціального захисту та рівня соціальних виплат.

Наприклад, одним з основних аспектів реформування державного управління є децентралізація, що передбачає передачу значної частини повноважень на місцевий рівень, включаючи питання соціального забезпечення. Це дає змогу громадам краще розуміти потреби місцевого населення та більш ефективно розподіляти фінансові ресурси. Однак недостатнє фінансування багатьох місцевих громад, особливо в сільських районах, створює ризики для стабільного функціонування соціальних програм. Нестача ресурсів часто стає причиною нерівного доступу до соціальної допомоги в різних регіонах країни. Негативні наслідки децентралізації для соціально-економічного розвитку територіальних громад включають недосконале та нестабільне законодавство, ризик соціально-економічної диференціації на заможні та бідні громади, відсутність системи контролю за органами місцевого самоврядування щодо

законності їхньої діяльності та недостатню кількість кваліфікованих управлінців базового рівня [5, с. 6].

Результати економічних реформ в Україні неоднозначні. З одного боку, впровадження реформ сприяє стабілізації економіки та підвищенню її конкурентоспроможності, а з іншого — реформи можуть загострювати соціальні нерівності та ускладнювати життя вразливих верств населення. Найбільше від впровадження реформ страждають пенсіонери, безробітні, малозабезпечені сім'ї, а також особи з інвалідністю, для яких доступ до державних послуг та підтримки значно обмежується.

На шляху розвитку України до європейських стандартів необхідно забезпечити належний рівень соціального захисту населення. Україна обрала курс на адаптацію до європейських правових норм, і, відповідно, зобов'язалася покращити соціальну захищеність громадян, створюючи високий рівень життя в країні. Про важливість та необхідність запровадження таких норм свідчить продовження війни в нашій країні. У зв'язку з бойовими діями з'явилися такі терміни, як внутрішньо переміщені особи, ветерани АТО, сім'ї загиблих тощо. Тобто всі вони стали незахищеними верствами населення, на які уряд країни має звернути увагу. В умовах воєнного стану для держави однією з головних проблем є захист населення від проблем, спричинених політичним конфліктом [6, с. 1]. Саме тому держава має виробити чітку соціально-економічну політику, спрямовану на досягнення європейських стандартів життя та системи соціального захисту громадян.

Наразі соціальний захист населення здійснюється в різних організаційно-правових формах, таких як індивідуальна відповідальність роботодавців, соціальне страхування та підтримка, а також державне соціальне забезпечення. Україна активно розвивається у напрямку диджиталізації, не винятком став і соціальний захист. За допомогою порталу «Дія» будь-який громадянин може вільно дізнатися про чималу кількість послуг соціального захисту [6, с. 2].

Кривий Ріг може похвалитися досить високим рівнем соціальної підтримки населення. Зокрема, у пояснювальній записці до додатка 5 до звіту про хід виконання міських комплексних програм за 6 місяців 2024 року Криворізька територіальна громада звітує про виплату матеріальної допомоги для понад 16 тис. криворіжців на суму 125,3 млн грн [7]:

12,3 млн грн отримали сім'ї загиблих військовослужбовців,

29,3 млн грн — родини військових, які постраждали під час бойових дій,

7,6 млн грн — постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС. Допомогу отримали також 3,5 тис. осіб з інвалідністю на суму 25,4 млн грн, та 97 дітей які постраждали від війни. Щомісяця компенсували витрати на комунальні послуги для 991 сім'ї загиблих військовослужбовців. Загалом з бюджету виділено 8,9 млн грн для компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги без здійснення підприємницької діяльності. Також закуплено продуктові набори на 136,1 млн грн для 40 категорій населення.

Отже, соціальний захист населення в Україні є критично важливим елементом державної соціальної політики, особливо в умовах сучасних економічних викликів та військового конфлікту. Держава повинна реалізувати чітку соціально-економічну політику, яка забезпечить високий рівень життя та соціальний захист для всіх громадян, спрямувавши зусилля на адаптацію до європейських правових норм і створення ефективних механізмів підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашов А. М. Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні. Економіка та держава. 2010. №1. С. 82—84.
2. Павлюк Т.Н., Юрчик І. І., Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1396/1346>
3. Концепція реформування системи соціальних послуг від 13 квітня 2007 р. №178-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/75221955>
4. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблеми термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 35—39.
5. Ксьонжик І. В., Потравка Л. О., Замковий В. М. Соціально-економічний розвиток територіальних громад в Україні в контексті децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/5.pdf.
6. Мікуляк К. А., Красноноженко В. О. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. Modern Economics. 2023. № 42(2023). С. 85-90. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/42-2023/mikuliak.pdf>
7. Пояснювальна записка до додатка 5 до звіту про хід виконання міських комплексних програм за 6 місяців 2024 року (Криворізька міська територіальна громада) URL: <http://surl.li/fihkda>.

ШЕЛКОВИЙ ДМИТРО ЮРІЙОВИЧ

*студент 2 курсу (скор. термін навчання) Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

ПРИВИДЕНЦЕВ ОЛЕКСАНДР ГЕННАДІЙОВИЧ

*асистент кафедри кримінально-правових дисциплін
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) з права*

**ВПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ**

Актуальність реформування кримінально-процесуального права в Україні викликана рядом сучасних змін та викликів, які потребують оновлення національного законодавства. В останні роки особлива увага приділяється діджиталізації та модернізації судових процесів, що спрямовані на підвищення ефективності правосуддя, прозорості судочинства та забезпечення доступу громадян до судової системи, і як справедливо зазначається в наукових колах: «діджиталізація судової процедури є актуальною проблемою сучасної правової науки та практики, яка зумовлена необхідністю підтримки сучасних технологій в правовій сфері» [1, с.104]. Поетапне впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (далі — ЄСІКС) є важливим кроком до забезпечення цих цілей.

Розглядаючи питання впровадження ЄСІТС в рамках цивільного, господарського та адміністративного судочинства можна зауважити, що на початкових етапах система надавала можливість подавати позови, апеляції, клопотання та інші процесуальні документи в електронній формі, що сприяло скороченню термінів розгляду справ і зменшенню витрат сторін, пов'язаних із поданням документів особисто. Також, суди отримали можливість надавати доступ до матеріалів справи через електронний кабінет, що стало суттєвим кроком у напрямку до прозорості та доступності правосуддя.

В умовах сучасних технологічних змін існує необхідність модернізації традиційних процедур кримінального судочинства з використанням електронних засобів комунікації та обробки даних. ЄСІКС дозволить автоматизувати процеси обміну інформацією між судовими органами, правоохоронними органами та учасниками кримінального процесу, що сприятиме прискоренню розгляду справ та зменшенню витрат на ведення

процесу. Одночасно це знижує ризики корупції та зловживань з боку окремих учасників судових процедур, адже прозорість електронного документообігу сприяє забезпеченню контролю за кожним етапом кримінального провадження.

Окрім цього, запровадження ЄСІКС відбувається в контексті гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, що включають принципи відкритості судової системи, справедливості судового процесу та доступу громадян до правосуддя. Це відповідає вимогам Європейського Союзу щодо реформування української судової системи в рамках процесу Євроінтеграції, що робить впровадження ЄСІКС особливо актуальним в контексті міжнародних зобов'язань України. Поетапне впровадження ЄСІКС сприятиме оптимізації судового процесу, адже створить передумови для більш швидкого, прозорого та ефективного вирішення кримінальних справ, що є важливим аспектом сучасного розвитку правової системи України.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» [2] передбачає оновлення ст. 35 КПК, додавши можливість подання учасниками процесу документів в електронному форматі та реєстрації їх через ЄСІКС або її окремі модулі. До ст. 107 КПК, внесено зміни щодо обов'язкового фіксування кримінальних проваджень за допомогою технічних засобів. Ст. 135 і 136 КПК, доповнюються положеннями про виклик учасників судового процесу шляхом текстових повідомлень за допомогою ЄСІКС. Ст. 336 КПК регулюється порядок участі сторін у засіданні в режимі відеоконференції поза межами суду, а ст. 385 і 387 КПК визначають, що виклик і відбір присяжних здійснюватиметься через ЄСІКС. Ст. 401 і 430 КПК, передбачають, що суддя-доповідач під час підготовки до апеляційного чи касаційного розгляду має вирішити питання проведення засідання у режимі відеоконференції.

Поетапне впровадження ЄСІКС стало важливим етапом у реформуванні кримінального судочинства, проте є певні складнощі, що виникають при впровадженні інформаційних технологій у судову систему.

Витрати на впровадження ЄСІКС є суттєвим викликом для державного бюджету, оскільки цей процес потребує значних фінансових ресурсів на різних етапах: від розробки програмного забезпечення та технічного забезпечення судів до навчання персоналу і підтримки системи. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (№ 1402-VIII) в ч. 1 ст. 146

передбачає, що держава зобов'язана фінансувати судову систему в достатньому обсязі, включаючи технічні потреби. Однак на практиці бюджетні кошти часто є обмеженими, що може негативно вплинути на впровадження ЄСІКС [3].

Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи» (№3064-IX) [2] регулює поступовий перехід на електронне судочинство, але потребує значних фінансових вливань для його успішної реалізації. Ст. 87 Бюджетного кодексу України передбачає, що витрати на функціонування судової влади покриваються з державного бюджету, але цей процес ускладнюється обмеженими фінансовими можливостями країни [4]. Рішення Вищої Ради правосуддя «Про затвердження Положення про ЄСІТС» [5] визначає технічні вимоги та заходи для впровадження цієї системи, проте їхня реалізація залежить від доступних ресурсів.

З огляду на те, що впровадження ЄСІТС у цивільному судочинстві вже відбулося, тоді як у кримінальному лише розпочалося, постає логічне запитання: чому саме так? На мою думку, у цивільних справах переважають майнові спори, що дозволяє більше експериментувати з новими технологіями без критичних ризиків для учасників процесу. У кримінальному судочинстві, навпаки, необхідно забезпечити особливий рівень захисту інформації, адже це пов'язано з обвинуваченням осіб у кримінальних правопорушеннях, що передбачає значні санкції. Кожен збій або недолік у системі безпеки міг би порушити права учасників процесу та поставити під загрозу об'єктивність результатів розгляду. Крім того, в Україні досвід з впровадження подібних систем ще формується, а технологічно складна система, перш ніж запроваджуватися в кримінальному судочинстві, потребує апробації в галузях з нижчими ризиками. Таким чином, накопичення практичного досвіду на етапах впровадження в цивільних справах знижує ризики помилок тепер, коли настала черга кримінального процесу.

Запровадження єдиної назви стосовно програмного забезпечення «електронного суду» на рівні нормативно-правових актів, що регулює здійснення різних форм судочинства (кримінального, цивільного, адміністративного, господарського) дозволило б уніфікувати категоріальний апарат. Наприклад, заміна термінів у КПК та ЦПК на єдиний варіант — «Єдина судова інформаційно-комунікаційна система» або «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» — забезпечить узгодженість

термінології та допоможе уникнути плутанини. Така уніфікація спростить судову практику та забезпечить процесуальну ясність.

Можна підсумувати, що однією з ключових тенденцій реформування кримінального процесуального права України є інтеграція цифрових технологій у процес здійснення правосуддя, що спрямовано на підвищення прозорості, ефективності та доступності судочинства. Впровадження ЄСІКС відповідає загальносвітовим трендам на цифровізацію правових процесів та забезпечення оперативного обміну інформацією між суб'єктами судової діяльності. «Електронний кримінальний суд» передбачає запровадження належних умов для електронного документообігу, дистанційного участі сторін у судових процесах у форматі відеоконференції, а також спрощення доступу до судової інформації учасниками справи. Разом з тим, поетапне впровадження інноваційних технологій та адаптація правової системи до нових викликів цифрової ери підвищує ефективність правосуддя та забезпечує захист прав і свобод учасників кримінального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Привиденцев О. Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі: дис...доктора філос. Одеса, 2024. 268 с.;
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи: Закон України від 23.02.2024р №3604-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3604-20#Text>;
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>;
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>;
5. Про затвердження Положення про ЄСІТС: рішення Вищої Ради правосуддя від 17.08.2021р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

ШУРУПОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

*доцентка кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти
Криворізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

НІКОЛЕНКО КСЕНІЯ ВІКТОРІВНА

*доцентка кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент*

**МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ**

В сучасному світі конфліктні ситуації та їх вихід на міжнародну арену, потребує від людства наявності та вільного володіння методами та засобами примирення та вирішення як конфліктів так і різноманітних суперечок. Вихід із конфліктної ситуації може бути різним, використовуватися можуть численні варіанти вирішення протиріч, але саме медіація в наш час виступає одним з найбільш вдалих та бажаних методів подолання конфліктів.

Медіація є одним зі способів вирішення конфліктів в усьому світі. За допомогою медіації вирішуються різноманітні спори у трудовій, економічній, сімейній та, навіть, кримінальній сферах права (де медіація виступає не способом заміни покарання, а інструментом вирішення та можливого залагодження вчиненої шкоди — не примирення, а елемент компенсаційного правосуддя). Інструменти медіації використовують в різноманітних сферах життя соціуму задля вирішення різноманітних конфліктів саме за допомогою третьої сторони — медіатора, людини фахової, неупередженої, нейтральної та незалежної [1].

Закон України «Про медіацію» прийнятий у 2021 році, проте, не можна сказати, що медіації в нашій державі не існувало до цього. Медіативні процеси відбувалися доволі давно, їх основною характеристикою виступала законодавча невизначеність та неформальний характер. Проте вирішення соціальних конфліктів є однією з потреб сучасного суспільства і структурування та унормування процесу медіації є необхідною умовою для гуманного та продуктивного існування суспільства. В історії людства найбільш відомими випадками медіації були звернення до духовенства, як до осіб, що мали виносити рішення з урахуванням всіх складових процесу. Ускладнення соціального устрою суспільства, розвиток торгово-економічних

відносин — вивели концепцію соціального примирення на новий рівень, юридично закріплений.

В Україні інститут примирення бере свій початок з часів Київської Русі та є закріплений у збірнику законів «Руська правда», де елементи кровної помсти замінювались матеріальною компенсацією [2, с.100]. Тобто, процес примирення та пошуку компромісного рішення, завжди був на порядку денному вирішення соціальних конфліктів.

Процес медіації має свої безумовні переваги — розвантажує судову системи держави, сприяє швидкому, дешевшому, ефективнішому вирішенню питання (медіація відбувається з точки зору майбутнього існування сторін, прийняте рішення має відповідати потребам та очікуванням обох сторін, а не лише встановлювати провину та міру покарання однієї зі сторін).

Процес медіації покликаний задовольнити сторони суперечки, вирішити конфлікт найбільш ефективним та позитивним способом. Участь у медіації є добровільною. Судова система у подібних випадках (маються на увазі справи, що все таки дійшли до суду, але могли бути вирішені шляхом медіації) виносить однозначний вердикт, котрий сторону, на чию користь було винесене рішення, практично не влаштовує. Послугуючись матеріалами проведеного соціологічного дослідження у 2020 році, було встановлено, що оцінка справедливості рішення суду залежить від факту того, на чию користь було винесене рішення суду. І якщо серед респондентів які відповіли, що рішення було винесене на їх користь 93,5% вважають його законним та справедливим, то серед тих хто відповів, що рішення було винесено на користь супротивної сторони, лише 32,1 % вбачають наявність справедливості та законності в ньому. В той же час, ті опитані, що називають ухвалене рішення компромісним, на 67,4 % вважають рішення суду справедливим і законним [3]. Зазначені цифри дають уявлення про ставлення до рішень суду саме з урахуванням власної, особистої задоволеності винесеним рішенням. Загальне сприйняття законності та справедливості судового рішення нерозривно пов'язано з особистим задоволенням від його результату. Згадане дослідження проводилось напередодні ухвалення закону про медіацію, але все одно є доволі ілюстративним щодо усвідомлення рішення суду та ставлення до судової системи, на його підставі, в цілому.

Очевидно, що кожна сторона, що звертається до суду за справедливим рішенням очікує його саме на свою користь, проте таке рішення саме в межах судової системи не завжди може враховувати погляди сторін. Хоча, за даними згаданого вище дослідження саме компромісні рішення демонструють стабільну статистику рівня задоволеності рішенням суду.

Власне для таких справ і покликана медіація, враховуючи потреби та погляди сторін, виноситься в результаті розгляду справи саме таке рішення, яке враховує інтереси обидвох сторін та надає відповідне рішення, яке відповідає потребам та можливостям його реалізації в майбутньому.

Розглядаючи саме філософський фундамент медіації, не можна не згадати спадщину прагматистів (У. Джеймс, Ф. Шиллер, Дж. Дьюї), для яких діяльність людини йшла паралельно, або, навіть була вписаною, в життя соціуму. Тому свої окремі та конкретні рішення людина мала виносити, співвідносячи їх із соціальною реальністю. Вміння осмислити та оцінити об'єктивну реальність, скоригувати власні погляди та очікування з урахуванням її — ось що виступало основою медіативного процесу. На думку представників прагматизму суспільна взаємодія в суспільстві відбувається з точки зору пошуку надійних основ, фундаменту такого взаємозв'язку [4, с. 15]. Саме матеріальна культура в такому випадку є носієм норм, правил, установок, що формуються в соціумі та можуть виступати інструментом отримання соціальної справедливості в умовах культурних нормативів. «Медіатором, тобто посередником, у цьому випадку постають артефакти, які дійсно об'єктивно існують у матеріальній або інтелектуально духовній формі незалежно від індивідуальних партнерів взаємодії, але були створені й отримали корисне значення завдяки залученню в конкретну людську діяльність» [5, с. 6]. Тобто, філософська традиція дає відповідь на питання щодо існування медіації саме як способу реалізації когнітивних процесів особистості.

Таким чином, медіація як спосіб вирішення конфліктів може активно застосовувати у широкому полі проблем. Враховуючи більш сталі та знайомі сфери для використання медіації, можна зробити висновок, про перспективи розширення її використання в різноманітних сферах, наприклад в освітній (для служб порозуміння). Значення саме медіації як способу вирішення соціальних конфліктів говорить про зрілість та готовність до діалогу сторін конфлікту, а медіатор виступає своєрідною запорукою та є гарантом того, що процес вирішення суперечки відбувається чесно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про медіацію : Закон України від 16.11. 2021 р. 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Лушкевич І.М. Медіація в Україні: історико-правові передумови та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 82: частина 1. 2024. С. 98-102.

3. Ставлення громадян України до судової системи. Матеріали загальнонаціонального репрезентативного опитування. Разумков Центр. 24 червня 2019 року. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-sudovoi-systemy>.

4. James W. The Meaning of Truth / W. James. Harvard UP, 1989. 206 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=FVRvjj7LRAQC&pg=PA13&hl=ru&source=gbs_toc_r&cad=1#v=onepage&q&f=false

5. Жарких В. Ю. Культура медіації у філософії прагматизму. *Гуманітарний часопис*. 2016. № 4. С. 5-10.

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізького факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Питання закриття кримінального провадження має досить глибокі історичні коріння зокрема з часів у «Руській Правді», де передбачалися норми, яку можна вважати аналогом закриття кримінального провадження. Але більш предметно цей інститут регулювався кримінальними процесуальними кодексами радянських часів. У 2012 році був прийнятий Кримінальний процесуальний кодекс України, де у ст.283-284 КПК України було визначено порядок закриття кримінального провадження, в який по теперішній час вносяться зміни, тому актуальність цього питання не викликає сумніву.

В юридичній літературі закриття кримінального провадження визначається по-різному. Так, В.М. Тertiшник закриття кримінальної справи розуміє як юридичний акт, внаслідок якого закінчується досудове слідство та процесуальне провадження у кримінальній справі, вирішується доля зібраних у кримінальній справі речових доказів та майна, на яке був накладений арешт, відміняються обрані запобіжні заходи, а правовідносини учасників процесу після набрання чинності прийнятого рішення

переводяться в русло цивільних правовідносин [1, с. 541-542]. Г.В. Рось наголошує, що закриття провадження в кримінальній справі як форма закінчення досудового розслідування реалізується на заключному етапі розслідування, коли уповноважений державою орган (орган дізнання, слідчий, прокурор) підбиває підсумок проведеної у справі роботи, аналізує й оцінює сукупність зібраних доказів і на їх основі формулює у постанові висновок про неможливість подальшого провадження у зв'язку з наявністю передбачених законом обставин та вирішує питання, що впливають із ухваленого рішення про закриття провадження у справі [2, с. 26].

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, визначила, що закриття кримінального провадження — це форма закінчення досудового розслідування, що є заключним етапом розслідування, на якому прокурор, слідчий чи дізнавач підбивають підсумок провадженню, аналізують та оцінюють сукупність зібраних доказів і на цій основі формулюють у постанові висновок про неможливість подальшого провадження через наявність передбачених законом обставин [3].

Таким чином, закриття кримінального провадження представляє собою процесуальну діяльність органів досудового розслідування, прокурора або суду в результаті якого приймається рішення про неможливість подальшого продовження кримінального провадження на підставі умов, передбачених кримінальним процесуальним законодавством.

Крім того, в доктрині кримінального процесу юридична природа закриття кримінального провадження розглядалася в різних аспектах, як: 1) процесуальний акт, що виражає рішення відповідного органу чи особи; 2) кримінально-процесуальна діяльність відповідних органів; 3) форма закінчення досудового розслідування; 4) гарантія від необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності; 5) самостійний правовий інститут.

Якщо розглядати закриття кримінального провадження як самостійний інститут кримінального процесуального права, то він має такі ознаки: 1) це системи правових норм, які регулюють певний вид однорідних процесуальних відносин, які виникають при закритті кримінального провадження; 2) наявність зв'язку між правовими нормами і особливостями правовідносин, які виникають при закритті кримінального провадження; 3) наявність законодавчо визначеної системи процесуальних дій, які необхідні при закритті кримінального провадження.

Підстави закриття кримінального провадження передбачені ст.284 КПК України: 1) встановлена відсутність події кримінального

правопорушення; 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати; 3⁻¹) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі. 3⁻¹) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; 4⁻¹) втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння; 5) помер підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого; 6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; 7) потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством; 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу; 9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9⁻² розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України; 9⁻¹) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 цієї частини, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності. 10) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи [4].

Так як підстав закриття кримінального провадження досить багато, в юридичній літературі для спрощення розуміння цього інституту,

застосовують різні їх класифікації: 1) юридичні і фактичні; 2) реабілітуючі, nereабілітуючі; 3) процесуальні, матеріальні; 4) імперативні та дискреційні; 5) загальні і спеціальні; 6) умовні та безумовні; 7) підстави закриття кримінального провадження судом, прокурором, слідчим, дізнавачем.

Як показує практика підстави закриття кримінального провадження постійно доповнюються новими або виключаються взагалі, як у 2022 році у статті 284 КПК України: «у частині першій: пункт 4 виключити; доповнити пунктом 4⁻¹ такого змісту: "4⁻¹) втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння"[5]. Тому дане питання потребує детального вивчення, як з боку науковців так і практикуючих юристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: підруч.. 5-те вид., доп. і перероб. Київ: А.С.К., 2007. 848 с.
2. Рось Г.В. Закриття кримінальної справи у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ, 2009. 253 с.
3. Судова влада України. Верховний суд. Період з моменту прийняття рішення про закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не було повідомлено про підозру, до моменту його скасування прокурором не підлягає включенню до строку досудового розслідування — ОП ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1593717/#:~:text=>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2537>.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2810-20#n19>.

Наукове видання

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ
СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ:
КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВИЙ,
КРИМІНАЛЬНО - ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ТА
СОЦІАЛЬНО - ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР

*МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КРУГЛОГО СТОЛУ*

Кривий Ріг, 15 листопада 2024 року

Електронне видання

Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 8,21

Видавець ТОВ "Друкарня "ОКТАН-ПРИНТ"
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3974 від 10.02.2011р.
50049, Україна, м. Кривий Ріг, пр. 200-річчя Кривого Рогу, 17
e-mail: oktanprint@ukr.net
www.oktanprint.com